

Vastuullinen kaivosyhtiö vai ympäristönpilaaja?

Talvivaaran kriisitiedottaminen ja sen vaikutukset uutisointiin.

Jenni Koponen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2014

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

KOPONEN, JENNI: Vastuullinen kaivosyhtiö vai ympäristöpilaaja? Talvivaaran kriisitiedottaminen ja sen vaikutukset uutisointiin.

Pro gradu -tutkielma, 104 sivua
Syyskuu 2014

Tämä tutkielma käsittelee Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj:n kriisitiedottamista vuoden 2012 alkupuolelta vuoden 2013 alkuun. Kyseisenä ajanjaksona Talvivaara on joutunut moneen eri kriisitilanteeseen. Kriisin aikana organisaatiot pyrkivät yleensä viestimään tehostetusti median suuntaan, joka mielellään uutisoi kriiseistä. Tehostetun viestinnän tavoitteena on oman näkemyksen esilletuominen, julkisuushaittojen minimointi ja yleisön luottamuksen palauttaminen. Tämän tutkimuksen aineistona on Talvivaaran tarkasteltavana ajanjaksona julkaisemat lehdistö- ja pörssitiedotteet.

Tekstintutkimus perustuu perinteisesti tekstin lähilukuun ja tulkintaan. Tässä tutkimuksessa tarkastelen tekstien kielellisiä valintoja eri näkökulmista aineistossa esiintyviä frekventtejä piirteitä painottaen. Pääosa tutkimuksesta keskittyy tiedotteiden retoriikkaan ja argumentaatioon. Argumentaatiota tutkiessani olen hyödyntänyt argumentaatioanalyysia.

Tutkimuksen vertailuaineistoksi olen valinnut Helsingin Sanomien uutiset sähköisestä uutisarkistosta vastaavalta ajalta. Näistä varsinaiseen tarkasteluun olen poiminut sellaiset uutiset, joissa on selvästi hyödynnetty Talvivaaran lähettämiä lehdistö- ja pörssitiedotteita. Vertailun tarkoituksena on ollut selvittää, onko yksittäisellä, kriisitilanteeseen joutuneella organisaatiolla valtaa vaikuttaa valtakunnallisen median uutisoinnin sisältöihin ja näkökulmiin. Olen myös sivunnut yleisemmällä tasolla muita Helsingin Sanomissa kyseisenä ajankohtana julkaistuja Talvivaara-aiheisia uutisia, jotta voin hahmottaa laajempaa näkemystä siitä, millaista kuvaa uutisointi luo Talvivaarasta ja millaisia diskursseja puhettavat muodostavat uutisissa verrattuna tiedotteisiin.

Tutkielman lähtökohtana on systeemis-funktionaalisen kieliteorian näkemys kielestä funktionaalisenä, seurauksia tuottavana. SF-kieliopin lisäksi tutkimuksen väljänä viitekehyksenä toimivat retoriikka ja kriittinen diskurssianalyysi. Retoriikassa korostuu argumentaation keskeisyys. Retoriikka ei siis ole vain ”kaunopuheisuutta”, vaan retoriikaksi käsitetään kaikki ne kielelliset keinot, joilla puhuja pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä. Kriittisessä diskurssianalyysissä keskitytään paljastamaan valtaapitäviä diskursseja sekä niiden taustalla vaikuttavia ideologioita.

Tutkimustulosten mukaan Talvivaaran lehdistö- ja pörssitiedotteet ovat teemoiltaan, retoriikaltaan ja argumentaatioltaan melko yhteneviä. Tiedotteiden pääväitteet liittyvät enimmäkseen ympäristöön, turvallisuuteen, kaivosyhtiön hankkeiden kannattamiseen sekä kehitykseen kohti ekologista ja kannattavaa toimintaa. Talvivaara on onnistunut nostamaan tiedotteitaan uutisaiheiksi, mutta uutisen näkökulma on useimmiten erilainen kuin tiedotteessa. Uutiset eivät toista Talvivaaran viestimää kuvaa itsestään turvallisuudesta ja ympäristöstä huolehtivana sekä tulevaisuudessa kannattavaksi kehittyvänä kaivosalan yrityksenä.

Asiasanat: tekstintutkimus, kriisiviestintä, tiedottaminen, retoriikka, argumentaatio, kriittinen diskurssintutkimus, systeemis-funktionaalinen kieliteoria

ALKUSANAT

Tämän tutkielman myötä olen saattamassa päätökseen yliopisto-opintojani. Opiskelut eivät ole kulkeneet kaikkein perinteisimpiä reittejä. Olen puurtanut kursseja välillä vauva kainalossa ja välillä aamuyön tuntien hiljaisuudessa. Väliin on mahtunut välivuosi miehen työn vuoksi ulkomailla. Urakka alkoi kymmenen vuotta sitten Kuopiossa avoimen yliopiston perusopinnoilla ja päättyy viimein syksyllä 2014 Tampereella valmiin pro gradu -tutkielman palauttamiseen.

Pitkä opiskeluaika ei aina ole tulevaisuuden kannalta huono asia. Samalla kun olen kasvattanut viisauttani luentosaleissa, olen myös oppinut paljon ihmisten välisestä kanssakäymisestä, yhteistyöstä, suunnittelusta ja aikatauluttamisesta, organisaatioiden ja yhteiskunnan toiminnasta, ylipäätään tästä elämästä. Melko hyviä oppeja työelämää varten!

Tässä vaiheessa haluan pysähtyä ja kiittää kaikkia teitä, jotka olette tsempanneet ja tukeneet minua näiden vaiherikkaiden vuosien aikana. Lämpimät kiitokset rakkaille läheisilleni ja ystäväilleni! Erityisesti haluan kiittää Tanelia ja lapsia. Olette joustaneet ja vielä vähän joustaneet, rakastaneet ja ymmärtäneet. Ilman tukeanne en olisi nyt tässä.

Tampereella 29.9.2014

Jenni Koponen

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Kriisitilanteessa tarvitaan kriisiviestintää.....	1
1.2. Talvivaara kriisien keskellä.....	3
1.3. Aiempi kriisiviestinnän tutkimus	4
2. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA HYPOTEESIT.....	5
2.1. Tutkimuksen tavoitteet.....	5
2.2. Tutkimushypoteesit	6
2.3. Aineiston esittely ja hankinta	7
3. RETORIikka JA DISKURSSIT	9
3.1. Systemis-funktionaalinen kielioppi	9
3.2. Retoriikka ja argumentaatio	13
3.3. Kriittinen diskurssianalyysi.....	17
3.4. Tutkimusmenetelmät.....	24
4. KRIISITIEDOTTAMISEN RETORINEN JA ARGUMENTAATIOANALYYSI	25
4.1. Lehdistötiedotteiden analyysi.....	25
4.1.1. Lehdistötiedotteiden retorinen tilanne.....	26
4.1.2. Lehdistötiedotteiden teemat	28
4.1.3. Lehdistötiedotteiden argumentaatioanalyysi.....	31
4.1.4. Muut retoriset piirteet lehdistötiedotteissa	44
4.2. Pörssitiedotteet	49
4.2.1. Pörssitiedotteiden retorinen tilanne	52
4.2.2. Pörssitiedotteiden teemat.....	53
4.2.3. Pörssitiedotteiden argumentaatioanalyysi	59
4.2.4. Muut retoriset piirteet pörssitiedotteissa	67
4.3. Yhteenveto.....	75
5. KRIISITIEDOTTAMISEN VAIKUTUKSET HELSINGIN SANOMIEN UUTISOINTIIN	77

5.1. Lehdistötiedotteet ja uutisointi	78
5.2. Pörssitiedotteet ja uutisointi	84
5.3. Muu kriisinaikainen uutisointi Helsingin Sanomissa.....	87
5.4. Yhteenvetoa.....	90
6. LOPUKSI: MILJARDIEN HYÖDYT VAI MILJARDIEN HAITAT?	92
LÄHTEET	100
VERKKOLÄHTEET	103

1. JOHDANTO

1.1. Kriisitilanteessa tarvitaan kriisiviestintää

”Ikävä, vakava ja vastenmielinen tapahtuma.” Näillä sanoilla elinkeinoministeri Jan Vapaavuori kuvaili Talvivaaran kaivoksen kipsisakka-altaan vuotamista marraskuussa 2012¹. Tämä tutkimukseni on syntynyt keskellä sitä todellisuutta, jossa media välittää meille päivittäin, jopa reaaliaikaisesti, uutisia luonnonmullistuksista, ampuma- ja sotatapahtumista, poliittisten päättäjien ja korkeiden toimihenkilöiden sopimattomasta käytöksestä sekä yritysten toiminnan epäkohdista. Kaikkia näitä uutisaiheita yhdistää se, että kyseessä on jotakin tiettyä tahoa tai organisaatiota koskettava kriisi.

Kriisi tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan ”kärjistynyttä, vaarallista tilannetta, käänne(kohtaa), murrosta” tai lääketieteen terminä taudin käännekohtaa (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *kriisi*). Lehtosen (1999: 9) mukaan kriisi sairauden käännekohdan metaforana sopii hyvin kuvaamaan organisaation tilannetta kriisin uhatessa. Tilanne voi kääntyä organisaatiolle tappioksi, mutta tilanteesta voi myös pelastua, jos ensiapu on oikea. Kriisin avulla organisaatio voi oppia muuttamaan toimintatapansa sellaisiksi, ettei uutta kriisiä (”sairautta”) pääse syntymään.

Lehtosen (1999: 11) mukaan organisaation kriisi on ennakoimaton ja organisaation toimintoihin voimakkaasti vaikuttava, nopeasti etenevä tapahtuma tai tapahtumien kulku. Kriisin laukaisijana on jokin organisaation sisäinen tai ulkoinen tekijä. Organisaation kannalta usein itse tapahtumaa suurempi kriisi on se kielteinen julkisuus, joka tapahtumasta seuraa ja joka uhkaa organisaation mainetta.

Mikä tahansa organisaatio haluaa varmasti varjella mainettaan turvatakseen toimintaedellytyksensä myös tulevaisuudessa. Hyvä maine on erityisen tärkeä kaupallisille toimijoille, yrityksille, joiden tuloksenteko perustuu asiakkaiden ja muiden sidosryhmien

¹ Hiltunen 2012: Talvivaara on ikävä, vakava ja vastenmielinen tapahtuma. Lapin Kansa 16.11.2012.

luottamukseen. Korpiolan (2011: 48) mukaan suuri osa yrityksen markkina-arvosta muodostuu maineen perusteella. Maine vaikuttaa muun muassa yrityksen asiakassuhteisiin, pörssiarvoon ja kilpailutilanteeseen. Kriisit taas vaikuttavat merkittävästi organisaation maineeseen.

Lehtonen (1999: 11) kuvaa kriisien vaikutusta organisaation julkisuuteen seuraavasti: organisaatiota ennestään tuntemattomat muodostavat organisaatiosta mielipiteen kriisin perusteella, ja organisaation tuntevat joutuvat arvioimaan uudelleen suhtautumistaan siihen. Lehtonen (emt. 11) korostaa ajatusta kriisistä paitsi uhkana, myös mahdollisuutena: onnistuneesti johdettu kriisi voi lisätä yleisön luottamusta ja vahvistaa yhteistyökumppaneiden sitoutumista organisaatioon.

Onnistuneesti johdettuun kriisiin sisältyy keskeisenä osa-alueena kriisiviestintä. Karhu ja Henriksson (2008: 29) kuvaavat kriisiviestinnän olevan tehostettua viestintää äkillisissä tilanteissa, joissa organisaation toimintaedellytykset tai muu etu on uhattuna. Korpiolan (2011: 13) mukaan kriisiviestintää tarvitaan silloin, kun jokin ennakoimaton tilanne edellyttää nopeaa reagointia. Viime vuosien isosti uutisoiduista kriisitilanteista Korpiola nostaa esille esimerkiksi koulusurmat, Haitin maanjäristyksen, Chilen kaivosmiesten pelastusoperaation, Suomen vaalirahaskandaalit ja Ruotsin kuningashuoneen skandaalit (emt. 11). Korpiolan mukaan kaikissa näissä tilanteissa on tarvittu kriisiviestintää, ja jos kriisiviestintä ei ole onnistunut, organisaatiota on kohdannut mainekriisi (emt. 11).

Korpiolan (2011: 12) mukaan viestinnällä rakennetaan kriisitilanteessa luottamusta ja korjataan suhteita. Kriisiviestinnän tarkoituksena on antaa todenmukainen ja uskottava selitys tapahtuneelle. Hyvä viestintä ja täsmällinen tiedotus auttavat palauttamaan uskoa organisaation toimintaan. Karhu ja Henriksson (2008: 29) kiteyttävät kriisiviestinnän tavoitteet kolmeen kohtaan: 1) tilanteesta syntyy julkisuudessa totuudenmukainen mielikuva, 2) organisaation näkökulmat ja viestit saavat huomiota ja 3) organisaation toimintaedellytykset ja jatkuvuus turvataan.

Lehtonen (2002: 40) määrittelee kriisiviestinnän olemuksen ja tavoitteet näin: Kriisiviestintä on aktiivista osallistumista tapahtuman käynnistämään julkiseen ja yksityiseen keskusteluun. Sen tavoitteena on julkisuushaittojen minimointi ja yleisön luottamuksen palauttaminen. Kriisitilanteessa organisaatio voi yrittää viestinnällään korostaa toimintansa myönteistä sisältöä, vaikuttaa siihen, miten toinen osapuoli tulkitsee tapahtumaa, siirtää sen huomiota

muualle, pois mainetta uhkaavasta asiasta, tai vaikuttaa niihin odotuksiin, joita toinen osapuoli kohdistaa yleisön toimintaan (emt. 19).

Viestintä, myös kriisiviestintä, on keskeinen osa organisaation strategiaa ja johtamista (Korpiola 2011: 13). Korpiolan (emt. 13) mukaan nykypäivän viestintäkulttuurissa olennaista on avoimuus, nopeus, tiedon saatavuus ja läpinäkyvyys. Tietoa täytyy jakaa sekä organisaation sisälle että ulkopuolelle. Korpiola korostaa digitaalisen julkisuuden tärkeyttä: nykyinen kriisiviestintä toteutetaan paitsi perinteisen median, myös digitaalisten kanavien kautta. Sosiaalisessa mediassa organisaatiota kohdanneen kriisin julkisuuteen pääsee reaaliajassa vaikuttamaan kuka tahansa, eivät vain valtavirtamedian edustajat (emt. 14).

Kuten Huhtala ja Hakala (2007: 6) toteavat, mikä tahansa organisaatio voi joutua kriisiin. Niinpä jokaisen organisaation myös tulisi varautua mahdollisiin kriisitilanteisiin ja niissä toimimiseen. Korpiolan (2011: 13–14) mukaan kriisiviestintä tulee integroida organisaation viestinnän kokonaisstrategiaan, jotta siihen voidaan poikkeustilanteessa siirtyä suoraan ja sujuvasti.

1.2. Talvivaara kriisien keskellä

Talvivaaran kaivososakeyhtiö Oyj (jatkossa Talvivaara) päättyi vuonna 2012 toistuvasti uutisotsikoihin. Julkisuus ei ollut positiivista: kaivosyhtiötä arvosteltiin jatkuvista ongelmista. Varsinainen kriisien suma alkoi työntekijän kuolemantapauksesta 15.3.2012, jonka jälkeen Talvivaara on ajautunut kriisistä toiseen.

Kuolemantapaukseen jälkeen kaivoksen toiminta jouduttiin hetkellisesti keskeyttämään työturvallisuusselvitysten takia. Sen jälkeen Talvivaaraa kritisoitiin voimakkaasti aikeista käynnistää uraanin talteenotto. Huhtikuussa toimittajajoukko havaitsi kaivosalueen altaassa parven kuolleita lintuja. Alkuvuoden 2012 tulos oli odotettua heikompi. Laaja-alaisin kriisi iski syksyllä, kun kipsisakka-allas alkoi vuotaa. Kriisien seurauksena Talvivaaran pörssikurssi romahti loppuvuodesta. Kipsisakka-altaan vuotamisesta johtuvista ympäristöongelmista keskustellaan edelleen, ja tapaus edennee oikeuteen asti. Sääkin on ollut kaivostoimintaa vastaan: vuosi 2012 oli erityisen sateinen, ja suuret sademäärät alueella ja kaivoksessa aiheuttivat vaikeuksia.

Talvivaara on reagoinut kriisitilanteeseen kriisiviestinnällä. Mediaa on lähestytty lehdistö- ja pörssitiedotteiden välityksellä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Talvivaaran kriisinaikaisia tiedotteita suhteessa median uutisointiin.

1.3. Aiempi kriisiviestinnän tutkimus

Yliopistojen opinnäytetietokantojen perusteella kriisiviestintää ei ole suomen kielen oppiaineessa tutkittu aiemmin. Opinnäytetöitä kriisiviestinnästä on tehty pääasiassa viestinnän, mutta jonkin verran myös markkinoinnin oppiaineissa (ks. esim. Korpi 2010). Tämä kertoo kuvaavasti siitä, että ulkoinen (kriisi)tiedottaminen käsitetään joko osaksi markkinointia yhtenä markkinointiviestinnän osa-alueena, tai sitten yhdeksi työyhteisön viestinnän osa-alueeksi (Åberg 1998: 145).

Helsingin yliopistossa toimii kriisintutkimusverkosto, joka on tehnyt kriisiviestinnän tutkimuksia sekä suomalaisista että ulkomaisista kriiseistä (esimerkiksi Nokian vesikriisi, kouluampumiset Suomessa ja ulkomailla, vuoden 2004 tsunami Intian valtamerellä)². Tutkimukset on tehty pääasiassa julkishallinnon kriisitiedottamisen tai median uutisoinnin näkökulmasta. Näyttäisi siltä, että yritysten kriisiviestintää on tutkittu paljon vähemmän.

Suuret yhteiskunnalliset kriisit, kuten Nokian vesikriisi, tai luonnonmullistukset, kuten tsunami, koskettavat laajoja ihmisjoukkoja, ja niistä tulee tiedottaa kansalaisille tehokkaasti ja kattavasti. Viestinnän johtajina toimii tällöin esimerkiksi joukko virkamiehiä. Julkishallinto voi tiedottamisen epäonnistuessa kokea mainekriisin, kuten Nokian vesikriisin tapauksessa (Karhu & Henriksson 2008: 18), mutta yrityksellä on pelissä enemmän: heikon tiedottamisen ja maineen menetyksen seurauksena se voi menettää toimintaedellytyksensä kokonaan (emt. 29).

Luotola toteaa 13.12.2012 Tekniikka & Talous -lehdessä, että Talvivaara voi kriisin seurauksena ajautua jopa konkurssiin, koska se on joutunut keskeyttämään toimintansa altaan vuotokohdan etsimisen ja tukkimisen ajaksi, ja samalla yrityksen osakkeiden arvo on romahtanut. Näin vakavan kriisin keskellä kriisiviestinnällä on aivan keskeinen rooli toiminnan

² Crisis, Communication and Society Research Network -hanke

jatkuvuuden turvaamisessa. Mielestäni on perusteltua perehtyä julkishallinnon kriisien lisäksi yritysten kriiseihin ja niiden hoitamiseen.

2. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA HYPOTEESEIT

2.1. Tutkimuksen tavoitteet

Kriisiviestinnän tulee noudattaa organisaation yleisiä arvoja ja olla organisaation viestintästrategian mukaista (Korpiola 2011: 13). Organisaation kriisiviestintää on vaikeaa arvioida kokonaisuutena, koska kaikesta organisaation viestinnästä ei jää sellaisia dokumentteja, joita voitaisiin jälkikäteen tarkastella. Tällaisia ovat esimerkiksi sähköposteihin ja puheluihin vastaaminen, tiedotustilaisuuksien järjestäminen sekä eri henkilöiden kohtaaminen kasvokkain. Olen rajannut tutkimusaiheeni käsittelemään Talvivaaran ulkopuolelle suuntautuvaa tiedottamista, joka on tallennettuna lehdistö- ja pörssitiedotteiden muodossa yhtiön internetsivuille sähköiseen arkistoon.

Kuten edellä todettiin, organisaation ulkoisen tiedottamisen, eli ulkoisiin sidosryhmiin kohdistuvan viestinnän, voidaan katsoa olevan osa markkinointiviestintää. Markkinointiviestintä taas on osa markkinointia, jonka kolme muuta osa-aluetta ovat tuote (tai palvelu), hinta ja jakelu (Karjaluo 2010: 11). Toisaalta voidaan nähdä, että ulkoinen tiedottaminen ja markkinointiviestintä ovat erillisiä, mutta toisiaan tukevia toimintoja (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 119). Ulkoisen tiedottamisen tärkeimpänä tehtävänä voidaan katsoa olevan yritysten uutisten välittäminen median kautta suurelle yleisölle (emt. 119).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on perehtyä Talvivaaran kriisinaikaiseen tiedottamiseen. Mitä Talvivaara haluaa viestiä tiedotteissaan? Mitä asioita yhtiö nostaa esille, mitä ehkä jättää kertomatta? Millaista yritysprofiilia Talvivaara pyrkii rakentamaan? Välittyykö viesti medialle asti? Tutkimuksessani selvitän, millaisilla kielellisillä keinoilla Talvivaara pyrkii säilyttämään maineensa riittävän luotettavana kaivosalan toimijana, ja millainen vuoropuhelu Talvivaaran kriisitiedottamisesta ja median uutisoinnista syntyy.

Huhtalan ja Hakalan (2007: 14) mukaan kriisitilanteessa organisaation vastuuhenkilöt joutuvat valitsemaan ne asiat, joista tiedotetaan, sekä tavan, jolla niistä tiedotetaan. Tutkimukseni tavoitteena on pyrkiä luomaan kuvaa siitä, millainen viestintä edesauttaa organisaation viestien välittymistä median kautta. Tutkimuksen tulokset saattavat hyödyttää niitä viestinnän ammattilaisia, joiden vastuulla on kriisiviestinnän suunnittelu ja toteutus – sekä kriisitilanteen toteutuessa samalla koko yrityksen tulevaisuus.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaista viestiä Talvivaara haluaa välittää kriisitiedottamisellaan?
- 2) Kuinka tämä viesti argumentoidaan tiedotteissa? Millaisia retorisia keinoja käytetään?
- 3) Onko Talvivaaran kriisitiedottamisella ollut vaikutusta median uutisointiin?

2.2. Tutkimushypoteesit

Integroidulla markkinointiviestinnällä viitataan Lehtosen (2002: 19) mukaan siihen, että kaikella organisaatioviestinnällä (organisaatiotiedottaminen, suhdetoiminta, mainonta ja henkilökohtainen vaikuttaminen) on yksi yhteinen tehtävä: tukea organisaatiota tavoitteiden saavuttamisessa. Sen tehtävänä on myös lisätä organisaation myönteistä tunnettuutta, välittää asiakkaille organisaation näkemyksiä ja suhtautumista joihinkin esilläoleviin asioihin sekä informoida organisaation tuotteista ja palveluista.

Koska kaiken organisaatioviestinnän pohjimmaisena tavoitteena on tukea organisaation strategiaa ja ylläpitää hyvää mainetta, uskon että sekä lehdistö- että pörssitiedotteissa on havaittavissa sellaisia kielellisiä aineksia, joiden kautta Talvivaara pyrkii rakentamaan yhtenäistä yritysprofiilia.

Kriisitilanteessa viestitään samoin kuin normaalitilanteessa, mutta tehostetusti (Karhu & Henriksson 2008: 29). Tällöin tiedotteet oletettavasti ovat kriisitilanteissakin tekstilajiltaan ja tavoitteiltaan samankaltaisia kuin normaalitilanteessa, mutta niitä julkaistaan tiheämmin.

Kriisiviestintä ei ole helppoa – kuten ei viestintä yleensääkään. Osmo A. Wiio loi jo vuonna 1976 paljon siteeratun viestintälakinsa: ”Viestintä yleensä epäonnistuu – paitsi sattumalta” (ks.

esim. Wiio 2009). Kortetjärvi-Nurmen, Kurosen ja Ollikaisen (2008: 126) mukaan kriisitilanteessa media ja sidosryhmät ovat erityisen aktiivisia ja haluavat heti tietää, mitä on tapahtunut ja mitä seurauksia tapahtuneesta on. Tiedottamisen nopeus, oma-aloitteisuus ja rehellisyys ovat tällöin tärkeitä. Yrityskuvan kannalta huono tilanne on, jos yritysjohto katoaa tavoittamattomiin tai ”ei kommentoi”. Media odottaa, että johto osoittaa vastuunkantoa; yritys on kriisitilanteessa aina altavastajaan roolissa.

Talvivaaran kriisitiedottamista on kritisoitu³, ja varsinkin siitä, että yhtiön pääomistaja ja hallituksen puheenjohtaja Pekka Perä viivytti pitkään julkisuuteen astumistaan⁴. Perä antoi julkisen lausuntonsa ja esitti anteeksipyyntönsä vasta noin kaksi viikkoa kipsisakka-altaan vuodon alkamisesta⁵.

Tutkimushypoteesini on, että Talvivaara pyrkii kriisiviestinnässään vaikuttamaan mediajulkisuuden yhtiöstä luomaan negatiiviseen kuvaan ja näyttäytymään vastuullisena ja luotettavana toimijana. Oletan, että Talvivaaran tiedotteet noudattelevat käytännöiltään tekstilajinsa konventioita. Uutisissa Talvivaara on näyttäytynyt erittäin huonossa valossa ja sen toimia kriisin aikana on kritisoitu. Oletukseni on, että Talvivaaran tiedotteet eivät ole saaneet aikaan positiivista uutisointia.

2.3. Aineiston esittely ja hankinta

Tämän tutkimuksen väljänä teoreettisena viitekehyksenä toimii kriittinen diskurssianalyysi (ks. luku 3.3). Valtosen (1998: 116–117) mukaan diskurssianalyysin tarkoituksena on selvittää, miten kieltä käytetään ja miten kielellä tehdään asioita. Aineistoksi sopivat tällöin mitkä tahansa tekstit, mutta Valtosen mukaan kannattaa mieluiten valita tekstejä, joiden seuraukset ovat yhteiskunnassa näkyviä, jolloin yleistysten ja tulkintojen teko on luotettavampaa. Kriittisessä diskurssianalyysissä lisäksi tyypillisesti tutkitaan olemassa olevia tekstejä, ei erikseen tutkimusta varten luotuja (Wodak & Meyer 2009: 32).

³ ks. esim. Tuomi 2013: Entä miten kävi Talvivaaralle?

⁴ Eskola 2012: Hautala jyrähti: Pekka Perä heti julkisuuteen. Kauppalehti 6.11.2012.

⁵ MTV:n uutiset 15.11.2012.

Tutkimukseni sijoittuu siis tekstintutkimuksen alaan. **Teksti** on termi, jota on määritelty lukuisilla eri tavoilla. Tässä tutkimuksessa teksti käsitetään sillä yksinkertaisella tavalla, jolla Robin P. Fawcett (2008: 37) sen määrittelee: ”Text is - - an instance of language in use”. Teksti voi Fawcettin mukaan olla sekä puhuttua että kirjoitettua, joskin arkikäytössä ”tekstin” oletetaan yleensä tarkoittavan kirjoitettua.

Tämän tutkimuksen aineistona on vain kirjoitettua tekstiä, mutta olisi ollut hyvin mahdollista sisällyttää aineistoon esimerkiksi Talvivaaran antamia haastatteluja TV-uutisissa tai muita dokumentoituja suullisia kommentteja. Aineiston keruun yksinkertaistamiseksi olen rajannut tutkimusaineistoni käsittämään Talvivaaran verkkosivuillaan julkaisemat lehdistö- ja pörssitiedotteet. Valitsemani tarkasteluajanjakso alkaa työntekijän kuolinpäivästä 15.3.2012 ja päättyy 16.1.2013, jolloin olen koonnut tutkimusaineistoni.

Olen ottanut aineistooni mukaan kaikki kymmenen lehdistötiedotetta, jotka Talvivaara on julkaissut aikavälillä 15.3.2012–16.1.2013. Näistä ensimmäinen on julkaistu 15.3.2012 ja viimeinen 5.12.2012. Olen poiminut lehdistötiedotteet Talvivaaran internetsivujen tiedotearkistosta, joka on julkinen ja kaikille avoin.

Lehdistötiedotteiden lisäksi aineistooni kuuluu 22 pörssitiedotetta. Näistä ensimmäinen on julkaistu 2.4.2012 ja viimeinen 16.1.2013. Tarkastelemani ajanjakson aikana pörssitiedotteita on julkaistu yhteensä 31 kappaletta. Näistä olen jättänyt aineistoni ulkopuolelle täysin numeerisiin tietoihin perustuvat tiedotteet, kuten tiedot osakeanneista, sekä muut sellaiset tiedotteet, jotka rakentuvat kokonaan tiettyjen muodollisten ilmausten pohjalta, kuten yhtiökokouskutsut. Osavuosikatsauksista olen jättänyt pois taulukot. Pörssitiedotteet löytyvät Talvivaaran verkkosivuilta tiedotearkistosta.

Vertailuaineistona käytän uutisartikkeleita, jotka olen poiminut Helsingin Sanomien sähköisestä uutisarkistosta. Olen hakenut uutisia hakusanalla ”Talvivaara”, ja rajannut haun kohteeksi pääkirjoitukset, kotimaan uutiset, talous-, työelämä- ja Sunnuntai-uutiset. Tällä haulla sain tulokseksi 16.3.2012–17.1.2013 väliseltä ajalta 84 uutisartikkelia. (Päivän viive molemmissa ajanjakson päissä verrattuna tiedotteiden keräysajankohtaan johtuu siitä, että painetun sanomalehden uutiset ilmestyvät vasta tapahtumaa seuraavana päivänä.) Olen lukenut artikkelit läpi ja poiminut niistä mukaan tutkimukseeni kaikki sellaiset uutiset, joissa on hyödynnetty Talvivaaran julkaisemia pörssi- tai lehdistötiedotteita. Löysin tällaisia uutisia 15

kappaletta. Näissä uutisissa tiedotteet on joko mainittu uutislähteenä, tai sitten artikkeleissa on ilman mainintaa toistettu tiedotteen sisältöjä suorina lainauksina tai pienin muutoksin. Tätä valintaa ei voida pitää täysin kiistattomana, koska kaikista artikkeleista ei voi tyhjentävästi päätellä, mistä välineestä tai keneltä henkilöltä artikkelissa käytetyt tiedot ovat peräisin.

Vertailun tarkoituksena on selvittää, kuinka Helsingin Sanomissa on suhtauduttu Talvivaaran kriisinaikaisiin tiedotteisiin. Mistä tiedotteista on tehty uutisia? Onko Talvivaara onnistunut saamaan viestiään läpi valtakunnallisessa mediassa? Millaiset ilmaukset toistuvat mediassa, mitkä taas eivät?

Talvivaaralla on tiedotteiden lisäksi käytössä myös toinen ulkoisen tiedottamisen tapa ja kanava, internetissä julkaistava blogi www.paikanpaalla.fi. Blogin tarkoituksena on ”helpottaa ja nopeuttaa Talvivaaran ympäristöviestintää etenkin kainuulaisten ja kaivoksen läheisyydessä asuvien ihmisten suuntaan”. Alkuperäinen suunnitelmani oli ottaa blogikirjoitukset osaksi kriisitiedottamisen tutkimusaineistoani, mutta aineisto osoittautui tällöin liian laajaksi pro gradu -tutkielmaa varten. Vertailu Helsingin Sanomien uutisiin paljasti myös, ettei Talvivaaran blogilla ole ollut vaikutusta uutisointiin. Laajemmassa tutkimuksessa blogikirjoitusten ja niiden kielellisten valintojen tutkiminen tiedotteiden rinnalla olisi mielenkiintoista.

3. RETORIikka JA DISKURSSIT

Tässä pääluvussa käsittelen niitä teoreettisia suuntauksia, käsitteitä ja ajattelumalleja, jotka vaikuttavat tutkimukseni lähtökohtiin ja toteutukseen. Aloitan teoreettisen viitekehyksen hahmottelun **systemis-funktionaalilla kieliopilla**, jonka käsitykset kielestä ohjaavat tämänkin tutkimuksen lähestymistapaa. Sen jälkeen käsittelen **retoriikkaa** ja **argumentaatiota** sekä viimeiseksi **kriittistä diskurssianalyysiä**.

3.1. Systemis-funktionaalinen kielioppi

Uraaurtavimman työn systemis-funktionaalisen kieliopin parissa aloitti sen merkittävän teoristi, Michael Halliday, 1950- ja 1960-luvuilla (Christie & Unsworth 2000: 1). Fawcett (2008: 8-9) nimeää Hallidayn kaikkein merkittävimmäksi elossa olevaksi lingvistiksi, jopa ohi

usein mainitun Noam Chomskyn, joka seuraajineen on Fawcett'n mukaan keskittynyt liikaa teoriaan todellisen kielen käytön kuvailemisen kustannuksella, ja liikaa kielen formaaliin syntaksiin sen merkitysten ja funktioiden kustannuksella. Halliday sen sijaan Fawcett'n (emt. 10) mukaan korostaa merkitysten valintaa ensisijaisena suhteessa muodon valintaan. Halliday näkee, että lause on monien erilaisten merkityssäikeiden samanaikainen ilmentymä (emt. 10). Fawcett tarkentaa: jokainen lause tarjoilee useita erilaisia funktioita samaan aikaan; jokainen lause jokaisessa tekstissä, joka koskaan on tuotettu, on monifunktionen (emt. 44, 46).

Hallidayn (1985: 53) mukaan lause on kolmen samanaikaisen semanttisen prosessin tuotos: se on samalla kertaa sekä kokemusten esittämistä, vuorovaikutteista vaihtoa että viesti. Nämä lauseen merkityksen kolme aspektia viittaavat yleisempiin funktionaalisiin komponentteihin, jotka ilmenevät ihmiskielissä ylipäättään, muodostaen perustan kaikkien luonnollisten kielten semanttiselle järjestäytymiselle. Halliday kutsuu näitä funktionaalisia komponentteja **ideationaaliseksi, interpersoonaiseksi ja tekstuaaliseksi metafunktioksi**.

Ideationaalinen merkitys on kokemusten esittämistä ja viittaa sisältöön (emt. 53). Lauseessa ideationaalinen merkitys kuvaa prosesseja. Christien ja Unsworthin (2000: 5) mukaan ideationaaliset merkitykset tekstissä liittyvät osanottajiin (esim. ihmisiin tai objekteihin joissakin prosesseissa tai tapahtumissa) sekä olosuhteisiin (esim. aika ja paikka). Interpersoonainen merkitys viittaa aktioon: puhuja tai kirjoittaja tekee jotain kuulijalle tai lukijalle kielen merkitysten avulla. Lauseen interpersoonainen merkitys tarkoittaa roolien vaihtoa retorisisessa vuorovaikutuksessa: keinoina ovat esimerkiksi toteamukset, kysymykset, tarjoukset ja käskyt yhdessä sopivien modaalisten ilmausten kanssa. Christie ja Unsworth (emt. 2) selittävät termin yksinkertaisemmin: interpersoonainen funktio tarkoittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen aloittamista ja ylläpitämistä kielen avulla. Tekstuaalinen merkitys on Hallidayn (1985: 53) mukaan yhteydessä kontekstiin: sekä edeltävään (ja seuraavaan) tekstiin että tilannekontekstiin. Lauseen tekstuaalinen merkitys on viestin rakentaminen. Tekstuaalisen funktion avulla luodaan koherenttia diskurssia (Christie & Unsworth 2000: 2).

Christien ja Unsworthin (emt. 2) mukaan monifunktioisuuden korostamisen ohella toinen SF-kieliopin keskeinen piirre on, että se kuvaa kieltä joukkona merkitysten valintoja. Kieli tarjoaa siis joukon erilaisia vaihtoehtoja, joista ilmaukset voi valita: esimerkiksi yksikkö- tai

monikkomuoto, mennyt aikamuoto, presens tai futuuri. Jokaista tekstissä ilmentyvää valintaa voidaan tarkastella suhteessa niihin potentiaalsiin vaihtoehtoihin, joita ei ole valittu.

Kielellisten valintojen tekeminen kielen **merkityspotentiaalista** ei kuitenkaan Christien ja Unsworthin (2000: 3) mukaan ole rajoittamatonta, vaan yksilön mahdollisuuksia valita ilmauksia kielisysteemistä rajoittaa kaksi tekijää: Ensinnäkin valinnanmahdollisuuteen vaikuttaa se, että merkitys rakentuu aina kontekstinsa kautta, ja konteksti rajoittaa vaihtoehtoisten ilmausten määrää. Eri tilanteissa odotetaan ja pidetään sopivina erilaisia ilmauksia. Toiseksi kaikilla kulttuurin tai yhteisön jäsenillä ei ole pääsyä kaikkiin mahdollisiin konteksteihin, ja sitä kautta kaikkiin mahdollisiin puhumisen ja kirjoittamisen tapoihin. Toisaalta Christien ja Unsworthin (emt. 3) mukaan kuka tahansa meistä voi joutua itselleen vieraaseen sosiaaliseen tilanteeseen, jossa ei tiedä, miten pitäisi puhua tai kirjoittaa.

Kriisitilanne on yleensä juuri tällainen vieras tilannekonteksti, johon organisaatio ja siinä toimivat henkilöt eivät ole aiemmin joutuneet. Usein kriisitilanteeseen reagoidaan viestinnän näkökulmasta väärällä tavalla. Tällaisia tilanteita varten pyritään joissakin organisaatioissa harjoittelemaan ja strategisesti varautumaan, mutta tositilanteessa oppien soveltaminen ja strategian toimeenpaneminen ei ole helppoa (ks. esim. Karhu & Henriksson 2008).

Halliday (1985: xxxii) selittää Malinowskin termejä käyttäen, että jokaisella tekstillä on ympäristönsä, **tilannekonteksti**. Samoin jokaisella kielisysteemillä on ympäristönsä, **kulttuurikonteksti**. Hallidayn mukaan kieli ilmenee tekstiensä kautta, kulttuuri taas tilanteiden kautta. Christien ja Unsworthin (2000: 3) mukaan SF-kielioppi kuvaa kielen merkitysten tuottamisen järjestelmiä, jotka perustuvat siihen, kuinka ihmiset todellisuudessa käyttävät kieltä erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa. Samalla on välttämätöntä kuvata, millaisia nämä sosiaaliset kontekstit ovat. Christien ja Unsworthin mukaan SF-kieliteoria jakaa sosiaalisen kontekstin kahteen osaan: tilannekontekstiin ja kulttuurikontekstiin. Tilannekonteksti viittaa heidän mukaansa siihen välittömään tilanteeseen ja ympäristöön, jossa kieltä käytetään. ”Sama” tilannekonteksti voi olla hyvin erilainen eri kulttuureissa (esim. kaupassakäynti, vrt. länsimainen supermarket / aasialainen torimyynti). Kulttuurikontekstilla taas voidaan Christien ja Unsworthin mukaan viitata niihin kaikkiin erilaisiin tilannekontekstien järjestelmiin, jotka kulttuurissa ilmenevät.

Jokaista tilannekontekstia voidaan kuvailla kolmen päämuuttujan suhteen, jotka vaikuttavat siihen tapaan, jolla kieltä käytetään: **ala** (field) on keskittynyt sosiaaliseen aktiivisuuteen, sen sisältöön tai aiheeseen, **sävy** (tenor) on kielenkäyttötilanteeseen osallistuvien ihmisten suhteen luonne, **tapa** (mode) viittaa käytettyyn välineeseen sekä puhutun tai kirjoitetun kielen rooliin tilanteessa (emt. 3).

Näistä muuttujista jokainen Christien ja Unsworthin (2000: 4) mukaan liittyy johonkin funktioista: ala ideationaaliseen, sävy interpersoonaiseen ja tapa tekstuaaliseen funktioon. Jokaiselle metafunktiolle ja edelleen jokaiselle kontekstin komponentille (ala, sävy, tapa) on kielessä tiettyjä niille relevantteja kieliopillisia rakenteita. Christie ja Unsworth (emt. 4) osoittavat, että tällöin SF-kielioppi analysoidessaan tekstiä tulee samalla väistämättä linkittäneeksi tekstin kielelliset valinnat sen käyttökontekstiin.

Tekstuaalinen merkitys (tapa) voidaan hahmottaa lauseen ensimmäisestä positioista, eli niin kutsutun teema-reemasysteemin avulla (Christie & Unsworth 2000: 8). Ideationaalisia merkityksiä (ala) selvitetään tarkastelemalla osanottajia, prosesseja sekä olosuhteita (nk. transitiivisuus). Transitiivisuus käsittää Fawcett'n (2008: 56) mukaan prosessin ja ne osallistujat, joihin viitataan. Interpersoonaisia merkityksiä (sävy) taas voidaan tutkia tarkastelemalla tapaluokkia eli moduksia. Fawcett'n (emt. 56) mukaan moduksella (mood) viitataan vuorovaikuttajien rooleihin viestintäaktissa.

Kielen ja metafunktioiden välillä on kaksisuuntainen vuorovaikutus (Christie & Unsworth 2000: 9–10). Kun tiedämme sen, voimme päätellä kontekstin kielestä, ja kun tunnemme kontekstuaaliset muuttujat, voimme myös ennustaa samankaltaisia kielellisiä valintoja.

Kulttuurikontekstin määrittelyn yhteydessä Christie ja Unsworth (2000: 12) ottavat esille käsitteen **genre**. Kulttuurikonteksti voidaan heidän mukaansa ajatella laajaksi genrejen valikoimaksi, joiden avulla kulttuurin jäsenet yrittävät sosiaalisten prosessien kautta saavuttaa tavoitteitaan. Tietyn kulttuurin genrepotentiaali muodostuu rekisterimuuttujien mahdollisista yhdistelmistä, toisin sanoen alan, sävyn ja tavan hyväksyttävistä kombinaatioista. Kirjoittajien mukaan (emt. 13) genre realisoituu rekisterissä⁶ ja rekisteri realisoituu kielessä. Christie ja Unsworth viittaavat Hasanin lanseeraamaan termiin Generic Structure Potential (GSP). GSP:n

⁶ Martinin käyttämä kattotermi tilannekontekstin komponenteille

avulla voidaan heidän mukaansa eritellä tekstien pakolliset ja vapaaehtoiset rakenne-elementit (Millainen on tekstin prototyyppi? Miten vapaaehtoisten elementtien läsnä- tai poissaolo vaikuttaa tekstin kokonaisrakenteeseen?) sekä elementtien järjestys suhteessa toisiinsa ottaen huomioon toiston mahdollisuuden.

Tekstin voidaan ajatella olevan täydellinen esimerkki tietystä genrestä, jos se sisältää kaikki pakolliset rakenne-elementit (Christie & Unsworth 2000: 14). Tekstivariaatiota selittävät Christien ja Unsworthin (emt. 14) mukaan vapaaehtoiset rakenne-elementit ja elementtien sisäinen järjestys. Tekstit voivat olla rakenteellisesti erilaisia, koska ne edustavat eri genreä, tai sitten ne voivat olla erilaisia versioita samasta genrestä.

Christien ja Unsworthin (2000: 2) mielestä merkitysten valinnan ja funktioiden ohella kolmas SF-kieliopin tärkeä ja muista tekstintutkimuksen teorioista erottava piirre on kokonaisten tekstien tutkiminen. Yksittäisten, kontekstistaan irrotettujen lauseiden tai ilmausten sijaan tekstejä tulisi käsitellä kokonaisuutena. SF-kielioppiteorian kolme keskeisintä ja edelleen tekstintutkimustyössä käyttökelpoista elementtiä ovat Christien ja Unsworthin mukaan siis **funktiot, valinnat** ja **tekstikokonaisuus** (functions, choices, whole texts) (emt. 2).

Hallidayn (1985: xxvii) mukaan paras keino tekstin analysoimiseen on rakenteellisen tulkinnan tekeminen, ja juuri siihen Halliday on kieliteoriassaan keskittynyt. Hallidayn (emt. xxviii) mukaan funktionaalisten kieliteorioiden tausta on retoriikassa ja etnografiassa. Seuraavassa alaluvussa teemme katsauksen retoriikkaan ja argumentaatioon.

3.2. Retoriikka ja argumentaatio

Heti kun viestintä pyrkii vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, suuntaamaan ajattelua, herättämään tai tynnyttämään tunteita tai ohjaamaan toimintaa, se sijoittuu retoriikan alueelle. (Perelman 1996: 181)

Aristoteleen ajattelun mukaisesti **retoriikka** tarkoittaa vaikuttamisoppia ja vaikuttamisopin analysointia (Puro 2006: 10). Perelmanin (1996: 11) mukaan Aristoteleen retoriikassa oli kyse julkisen puhujan tekniikoista tämän osoittaessa puheensa maallikkoyleisölle julkisella paikalla. Klassinen, aristoteelinen retoriikka korvautui **uudella retoriikalla** 1900-luvulla, jolloin yleistyi sähköinen tiedonvälitys (Puro 2006: 12). Uudessa retoriikassa eivät Puron (emt. 11–12)

mukaan ole enää keskeisiä ajan, tilan ja paikan muutokset kohdattaessa kasvokkain, koska nykyään varsinaista puhujaa ja vaikuttajaa on usein vaikea havaita, ja koska vastaanotamme viestejä samanaikaisesti monilta kanavilta.

Retoriikan tarkastelukohde on vaihdellut eri aikoina: vaihtelevasti on painotettu joko viestin sisältöä, muotoa tai viestin lähettäjän tavoitteita (Puro 2006: 12). Puro (emt. 13) toteaa, että tarvitsemme uutta retoriikkaa, jotta voisimme ymmärtää, mitä ajan, tilan ja paikan murros tarkoittaa. Vaikka joudumme kohtaamaan jatkuvasti useita erilaisia viestejä, on kaikkien niiden takana edelleen ihminen, jonka tekemät valinnat ja eettiset periaatteet näkyvät viesteissä, ja joita voimme tarkastella ja kyseenalaistaa.

Perelman (1996: 11) korostaa, että keskeisenä uudessa retoriikassa on **argumentaation** tutkiminen. Kakkuri-Knuutilan (1998c: 233) mukaan retoriikka laajasti käsitettynä perustuu argumentaatioon, ja muut retoriset tehokeinot rakentuvat sen varaan. Kakkuri-Knuutila (em. 233) toteaa edelleen, että tämä näkemys on peräisin jo Aristoteleen oppikirjasta Retoriikka. Perelman (1996: 7) pitää Aristotelesta jopa argumentaatioteorian perustajana, koska hän tutki teoksissaan dialektista päättelyä. Dialektinen päättely tarkoittaa Perelmanin (emt. 8) mukaan sitä, että väitteen **premissinä** eli perusteluina on yleisesti hyväksytyjä mielipiteitä. Toisin sanoen dialektisessa päättelyssä haetaan yleisesti tunnustetun nojalla hyväksyntää väitteille, jotka ovat tai voivat olla kiistanalaisia – eli pyritään suostuttelemaan tai vakuuttamaan. Dialektisessa päättelyssä siis esitetään argumentteja, jotka ollessaan riittävän tehokkaita vakuuttavat sen, jolle ne osoitetaan.

Retoriikassa toteutettiin aikoinaan uudistus, jossa dialektiikka erotettiin retoriikasta siten, että retoriikka rajattiin tarkoittamaan vain taitoa käyttää kieltä kaunopuheisesti ja koristeellisesti (Perelman 1996: 9). Perelmanin mukaan se oli virhe, jota uudessa retoriikassa on pyritty korjaamaan. Uusi retoriikka Perelmanin (emt. 11) mukaan sekä jatkaa että laajentaa Aristoteleen retoriikkaa tutkimalla argumentteja ja niiden esittämisen ehtoja. Uuden retoriikan tutkimuskohteiksi kuuluvat kaikki vakuuttamiseen tai suostutteluun tähtäävät esitykset yleisöstä ja käsitellyistä asioista riippumatta (emt. 12).

Argumentaatio tarkoittaa argumentointia, perustelua tai todistelua (MOT Kielitoimiston sanakirja s.v. *argumentaatio*). Perelmanin (1996: 16) mukaan argumentaatioissa pyritään hankkimaan tai vahvistamaan yleisön hyväksyntää tai kannatusta esitetyille väitteille.

Argumentaatiossa oletetaan aina ennalta tietty puhujan ja yleisön kohtaaminen. Perelman (emt. 21) huomauttaa, että yleisö ei koostu vain niistä henkilöistä, joiden puoleen puhuja välittömästi kääntyy, vaan yleisöön tulee lukea kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa. Tämä joukko voi vaihdella vain puhujasta itsestään erilaisten erityisyleisöjen kautta koko ihmiskuntaan. Ihmiskunnan päteviin ja järjellisiin jäseniin Perelman viittaa termillään **universaaliyleisö**. Perelman (emt. 25) väittää, että aina kun puhuja haluaa puheellaan vakuuttaa, hän kohdistaa puheensa universaaliyleisölle. Suostutteluun tähtäävä esitys sen sijaan suunnataan jollekin erityisyleisölle. Yleisön ei aina odoteta pelkästään hyväksyvän väitteen, vaan usein argumentaation tavoitteena on myös toiminta tai ainakin toiminta-alttiuden luominen (emt. 19).

Perelman (1996: 28) toteaa, että puhujan on sovittava esityksensä yleisön mukaan, jotta sillä olisi vaikutusta. Sovittaminen on hänen mukaansa argumentoinnin tärkein edellytys, ja se tarkoittaa sitä, että puhuja valitsee päättelynsä lähtökohdiksi vain sellaisia väitteitä, jotka kuulijat hyväksyvät. Argumentaatiossa ei täten Perelmanin ajattelun mukaan pyritä todistamaan johtopäätöksiä, vaan siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä.

Argumentti on kaksimerkityksinen termi (Kakkuri-Knuutila 1998a: 51). Sillä voidaan viitata joko **perusteluun** tai **väite-perustelukokonaisuuteen**. Tässä tutkimuksessa argumentilla tarkoitetaan jälkimmäistä, eli sitä kokonaisuutta, joka muodostuu väitteestä, sille esitetyistä perusteluista sekä lisäksi vielä erilaisten **taustaoletusten** joukosta (emt. 52). Analysoitaessa aineistoa argumentaation kannalta on Kakkuri-Knuutilan ja Halosen (1998b: 60) mukaan ensin tunnistettava tekstin väite ja sille esitetyt perustelut. Väitteellä tarkoitetaan sitä, mitä joku yritetään saada uskomaan, perustelut taas ovat syy, miksi väite tulisi uskoa (emt. 63). Laajasta tekstistä kannattaa ensin etsiä **pääväite**, jolla Kakkuri-Knuutila ja Halonen (emt. 101) tarkoittavat tekstin tärkeintä sanomaa, sellaista väitettä, jota ei käytetä muiden väitteiden perusteluna. Pääväite on sidoksissa tekstin **tekstilajiin** eli **genreen**: tietyille tekstilajeille on tyypillinen tietynkaltainen pääväite, esimerkiksi mainokselle ostokehutus ja sanomalehden pääkirjoitukselle toimenpidesuositus.

Argumenttien yksilöinnin lisäksi argumenttianalyysissä voidaan tarkastella esimerkiksi argumenttien hyvyttä (eli argumentaation tavoitteen toteutumista), argumenttien keskinäisiä

suhteita sekä **topoksia**, joita Perelman kutsuu **argumentaatiotekniikoiksi** (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998b: 76, 97; Kakkuri-Knuuttila 1998c: 248; Perelman 1996: 57). Perelman (emt. 58) jakaa argumentaatiotekniikat kahteen pääryhmään: **sidosmuotoisiin** ja **erottelumuotoisiin** argumentteihin. Jälkimmäiset eivät Perelmanin (emt. 61) mukaan ole juuri kiinnostaneet perinteistä retoriikkaa. Perelmankin painottaa tarkastelunsa sidosmuotoisiin tekniikoihin, jollaisiksi hän luettelee **kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit** sekä **todellisuuden rakennetta luovat argumentit** (emt. 59).

Kvasiloogisiin argumentteihin sisältyvät Perelmanin jaottelun mukaan (1996: 57–141) sellaiset argumentaation keinot kuin **ristiriita, samuus, vastavuoroisuus, transitiivisuus** ja **todennäköisyys**. Todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja rakennetaan **peräkkäisyys-** ja **rinnakkaisuussiteiden** avulla. Todellisuuden rakennetta luovat argumentit perustuvat **esimerkkeihin, havainnollistuksiin, malleihin, analogioihin** ja **metaforiin**.

Kakkuri-Knuuttilan ja Halosen (1998b: 234) mukaan argumentaatioanalyysia voidaan täydentää retorisella analyysillä. Siinä missä argumentaatioanalyysissä ollaan kiinnostuneita tekstin **asiasisällöstä**, eli siitä mitä sanotaan, retorisessa analyysissä tarkastellaan asiasisällön lisäksi tekstin kielellistä **ilmiasua**. Retoriseen analyysiin sisältyy Kakkuri-Knuuttilan ja Halosen (emt. 240) mukaan seuraavat tasot: 1) argumenttien kriittinen analyysi ja arviointi (logos), 2) yleisösuhteen ja yleisön vastaanottokyvyn analysointi (ethos ja pathos), 3) retorisen tilanteen analyysi, 4) tekstin kielellisten keinojen analyysi sekä 5) kokonaisuuden analyysi.

Puheiden vaikutuskeinojen kolmijako, **logos, ethos** ja **pathos**, on peräisin Aristoteleen Retoriikka-teoksesta (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998b: 233). Perelman (1996: 111, 155) selittää termejä seuraavasti: logos tarkoittaa puhujan vetoamista järkeen argumenttien avulla, ethos puhujasta hänen sanojensa kautta syntyvää kuvaa eli imagoa, pathos taas yleisön intohimon herättämiseen tähtääviä retorisia keinoja. Kakkuri-Knuuttila ja Halonen (1998b: 233) toteavat, että koska tekstin retorinen tavoite on sama kuin argumentaation tavoite, voidaan sanoa kaikkien näiden kolmen vaikutuskeinon tähtäävän samaan tavoitteeseen, eli pääväitteen tai tekstin sanoman uskottavuuden lisäämiseen. Omassa tutkimuksessani hahmotan kaikkien Talvivaaran kriisinaikaisten tiedotustapojen tähtäävän samaan tavoitteeseen: turvaamaan yrityksen maine mahdollisimman tahrattomana tai korjaamaan jo vahingoittunut maine. Tämän

nojalla tarkastelen eri tiedotteita siten, että oletan niille löytyvän yhden, kaikkia tiedotteita yhdistävän pääväitteen, jota retoriset keinot tukevat.

Kakkuri-Knuutilan ja Halosen (1998b: 238) mukaan retorista analyysia ei ole aina välttämätöntä aloittaa argumentaatioanalyysistä, eikä kaikkia retorisia keinoja tarvitse tarkastella. Analyysin aiheeksi voidaan rajata tietyt, juuri kyseisen aineiston kohdalla tarkoituksenmukaisimmat kielelliset keinot. Kakkuri-Knuutila ja Halonen (emt. 238) kuitenkin toteavat, että argumentaatio muodostaa tekstin rungon, jonka ympärille muut keinot rakentuvat. Tässä tutkimuksessa perehdyn retoristen keinojen ohella argumentaatioon, koska tutkimani tekstit ovat selkeästi vaikuttamaan pyrkiviä. Argumentaatiota tarkastelemalla saan luotua kuvaa siitä, mitä Talvivaara haluaa tiedotteillaan viestiä. Mikä on niiden pääväite, tekstien sanoma? Uskon, että pääväitteissä heijastuvat Talvivaaran strategiassaan määrittelemät arvot.

Perelman (1996: 42) toteaa, että jokainen argumentti edellyttää määrättyjen tosiseikkojen ja arvojen valitsemista ja niiden tietynlaista kuvaamista painottaen niiden merkityksiä tarkoituksenmukaisella tavalla. Mitä painokkaammin nämä valinnat tuodaan esille, sitä selkeämmin on havaittavissa vaihtoehtoisten valintojen mahdollisuus. Talvivaaran tiedotteet valaisevat eri tapahtumia heidän omasta näkökulmastaan. Asiat on pyritty esittämään tavalla, joka parhaiten tukee Talvivaaran tavoitteita. Ratkaisevin vaikutus Talvivaaran imagon muotoutumiselle on todennäköisesti kuitenkin medialla.

Puro (2006: 167) toteaa, että nykyajan retoriikan suuri riski ovat ”yhden totuuden” yhteiskuntajärjestelmät. Hän väittää, että aiempaa moninaisemmat viestinnän kanavat eivät takaa keskustelukulttuurin rikkautta; sen sijaan näyttää siltä, että valtaa eniten omaavat käyttävät sitä kyseenalaisella tavalla. Tähän vallan epäsymmetriseen jakautumiseen ja sen vaikutuksiin kielenkäytölle ja käsityksillemme sosiaalisesta todellisuudesta pureudutaan kriittiseksi diskurssianalyysiksi kutsutun tutkimussuuntauksen piirissä. Kriittistä diskurssianalyysia käsitellään seuraavassa alaluvussa.

3.3. Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittiseksi lingvistiikaksi, myöhemmin kriittiseksi tekstintutkimukseksi, kutsutun tutkimussuuntauksen katsotaan syntyneen Isossa-Britanniassa 1970-luvulla (Kalliokoski 1995:

18). Kalliokosken mukaan kriittisen lingvistiikan perusta on M.A.K. Hallidayn systeemifunktionaalissa kieliopissa, jossa kieli nähdään monifunktioisena sosiaalisena merkkijärjestelmänä ja kielenkäyttö kielellisinä valintoina. Kalliokosken (emt. 8) mukaan kriittisen tekstintutkimuksen piirissä ajatellaan, että jokainen kielellinen valinta tehdään jostain näkökulmasta, jonka taustalla on puhujan tai kirjoittajan uskomusten ja arvojen muodostama kokonaisuus, ideologia. Kaikki ilmaukset kertovat lausujansa tai kirjoittajansa tunteista ja suhtautumisesta. Puhe ja kirjoitus nähdään aina jollekulle suunnattuna toimintana. Kalliokoski (emt. 27) kuvaa edelleen, että kriittisen tekstintutkimuksen ongelmanasettelussa on taustalla systeemifunktionaalisen kieliopin lisäksi retoriikan perinne: kielen ja vallan suhteen tarkastelu pohjaa retoriikan näkemukseen kielenkäytöstä vaikuttamisen keinona.

Kriittisen lingvistiikan keskeisiä tarkastelun kohteita ovat olleet nimeäminen eli kategorioiminen, transitiivisuus eli prosessien esittäminen lauseessa, sekä modaalisuus eli puhujan ja kuulijan suhteen välittäminen, jotka ovat esiintyneet myös Hallidayn kieliteoriassa (Kalliokoski 1995: 20, 24). Myöhemmin on alettu puhua kriittisen lingvistiikan sijaan kriittisestä tekstintutkimuksesta tai -analyysistä, jossa tutkimuskohteena on ollut erityisesti se, miten kielen avulla vahvistetaan tai heikennetään yhteiskunnassa vallitsevia valtasuhteita. Keskeisiä käsitteitä ovat olleet tekstilaji eli genre, tekstienvälisyys, intertekstuaalisuus ja interdiskursiivisuus (emt. 24).

Fairclough (2002: 28) huomauttaa, että lingvistisessä tekstintutkimuksessa tekstejä tutkitaan usein itsenäisinä yksikköinä, irrallaan kontekstistaan. Fairclough'n mukaan tämänkaltainen tutkimusote ei toimi esimerkiksi tiedotusvälineiden kieltä tutkittaessa: poikkitieteellistä tiedotustutkimusta ei voida tehdä tehokkaasti, mikäli konteksti jätetään huomiotta. Tiedotusvälineiden kieltä tulisikin analysoida **diskurssina**, jolloin kiinnitetään huomiota paitsi teksteihin, myös niihin käytäntöihin, joilla tekstejä tuotetaan, otetaan vastaan ja jaetaan.

Nykyisin tekstintutkimus onkin usein diskurssintutkimusta. **Kriittisen diskurssianalyysin** (critical discourse analysis, CDA) suhde kriittiseen lingvistiikkaan (critical linguistic, CL) ei ole selvä: Wodakin ja Meyerin (2009: 1) mukaan termiä CDA on viime aikoina jopa alettu käyttää CL:n sijaan, teorian uutena nimityksenä. Wodakin ja Meyerin mukaan kriittisen diskurssianalyysin juuret ovat muun muassa retoriikassa, tekstilingvistiikassa, antropologiassa,

sosiolingvistiikassa ja pragmatiikassa. 1990-luvun alussa syntyi CDA-tutkijoiden verkko, johon kuuluivat esimerkiksi Norman Fairclough, Ruth Wodak ja Teun van Dijk (emt. 3).

Fairclough'n (1995: 132) mukaan kriittinen diskurssianalyysi pyrkii tutkimaan systemaattisesti kausaalisuuden ja määräytymisen usein läpinäkymättömiä suhteita ensinnäkin diskursiivisten käytäntöjen, tapahtumien ja tekstien välillä, mutta myös laajemmin sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden, suhteiden ja prosessien välillä. Tutkimisen tavoitteena on selvittää, kuinka nämä käytännöt, tapahtumat ja tekstit syntyvät ja muovautuvat ideologisesti ja kamppailevat vallasta. Locke (2004: 1) taas kuvaa, että kriittinen diskurssianalyysi osoittaa vallitsevan yhteiskunnallisen järjestyksen olevan suhteellinen, sosiaalisesti rakentunut ja muuttuva, sekä että vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä ja sosiaalisia prosesseja muodostavat ja pitävät yllä tiettyjen rakenteiden tai todellisuuden versioiden leviäminen kaikkialle; tätä ilmiötä voidaan kutsua myös diskursseiksi.

Kriittiseen diskurssianalyysiin liittyvät keskeiset termit, kuten **diskurssi**, **kriittinen**, **ideologia** ja **valta** on määritelty lukuisin eri tavoin (Wodak & Meyer 2009: 5). Seuraavaksi käsittelen lyhyesti sekä kriittisen diskurssianalyysin että tämän tutkimuksen suhdetta näihin käsitteisiin.

Fairclough'n (2002: 31) mukaan termistä **diskurssi** kannattaa erottaa kaksi eri merkitystä. Kielitieteissä vallitsevana on diskurssin merkitys sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena. Toinen merkitys taas on ollut käytössä jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa: diskurssi todellisuuden sosiaalisena konstruktiona. Fairclough'n mukaan nämä molemmat merkitykset voidaan yhdistää.

Locke (2004: 5) luonnehtii diskurssia yhteisössä tutuksi ja yleisesti hyväksytyksi ”mielekkääksi tarinaksi”, joka kiertää yhteydestä toiseen ja jonka alkuperää on vaikea jäljittää. Locke (emt. 7) toteaa, että Fairclough'n käsityksen diskurssista käytäntönä, joka paitsi representoi maailmaa, myös muodostaa ja rakentaa maailmaa ja sen merkitystä, voisi muotoilla uudelleen: diskurssit tekevät maailmasta merkityksellisen. Tai jopa: vain diskurssien avulla maailmasta tehdään merkityksellinen. Jäger ja Maier (2009: 36) toteavat, että diskurssit eivät heijasta todellisuutta, eivätkä ne ole vähemmän materiaalisia kuin ”todellinen” todellisuus. Diskurssit eivät siis ole mikään passiivinen media, johon todellisuus on painettu. Diskurssit tekevät (sosiaalisen) todellisuuden mahdolliseksi; ilman diskursseja (sosiaalista) todellisuutta ei olisi.

Locken (2004: 7-8) mukaan diskurssi käytäntönä heijastuu paitsi merkkisysteemissä, kuten Fairclough on määritellyt, myös yhtä lailla olemisessa ja tekemisessä; diskurssit eivät kosketa vain kieltä, vaan ne asettavat ihmiset ja ihmisryhmät erilaisiin asemiin ja rooleihin ja määrittävät, kuinka näissä rooleissa ollaan ja käyttäytytään.

Jägerin ja Maierin (2009: 47) mukaan jokainen diskurssi määrittää ne ilmaisut, jotka ovat tiettyssä tekstissä mahdollisia, ja samalla rajaa ulkopuolelle sellaiset ilmaisut, jotka eivät ole mahdollisia. Näitä rajoja he kutsuvat **diskursiivisiksi rajoiksi**. Diskursiivisia rajoja voidaan tiettyjen retoristen strategioiden, kuten alluusion ja implikaatioiden, avulla laajentaa tai kaventaa. CDA:ssa tällaisten strategisten keinojen käyttöä voidaan pitää osoituksena siitä, että tiettyjä ilmauksia ei voi sanoa suoraan.

Jäger ja Maier (2009: 47–49) pitävät tärkeänä **diskursiivisten tapahtumien** identifiointia ja tutkimista. Diskursiiviset tapahtumat ovat heidän mukaansa sellaisia tapahtumia, jotka ovat esillä mediassa intensiivisesti, laajasti ja pitkään. Lisäksi diskursiivinen tapahtuma vaikuttaa diskurssin kehittymiseen. Esimerkiksi Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuus vaikutti voimakkaasti Saksan ydinvoimapolitiikkaan. Diskursiivisten tapahtumien identifioinnilla voidaan Jägerin ja Maierin mukaan hahmottaa sitä diskursiivista kontekstia, johon **diskurssisäikeet** liittyvät.

Diskurssisäikeillä Jäger ja Maier (2009: 47) tarkoittavat niitä kokonaisuuksia, jotka muodostuvat useista eri elementeistä. Näitä elementtejä voidaan kutsua **diskurssien palasiksi**. Yhdestä tekstistä voidaan havaita useita vaihtelevia diskurssien palasia, koska yksi teksti voi koskettaa useita eri aiheita. Erilaiset diskurssien palaset samasta aiheesta muodostavat diskurssisäikeen.

Valtosen (1998: 112) mukaan diskurssianalyysissä eritellään tekstin diskursiivinen variaatio: millaisia erilaisia diskursseja tekstistä on havaittavissa, mitkä diskurssit ovat hegemonisista ja millaisia valtakamppailuja diskurssien välillä on. Sen jälkeen osoitetaan kielen käytön seurauksellisuus, eli ”mitä tekstissä tullaan tuottaneeksi”: millaisia toiminnan mahdollisuuksia tekstissä avataan, mitä suljetaan, ja millaisia tulkintoja teksti houkuttelee tuottamaan.

Omassa tutkimuksessani en sitoudu tiukasti diskurssianalyysin perinteiseen muotoon. Tarkoitukseni on havainnoida frekventtejä ilmauksia, argumentointia ja muita keskeisiksi

nousevia retorisia keinoja, joiden avulla pyrin tekemään päätelmiä teksteissä esiintyvistä erilaisista diskursseista.

CDA on kiinnostunut analysoimaan sekä opaakkeja että transparentteja johto-aseman, syrjinnän, vallan ja kontrolloinnin rakenteellisia suhteita siten kuin ne ilmenevät kielessä (Wodak & Meyer 2009: 10). Wodakin ja Meyerin mukaan tämä tarkoittaa sitä, että kriittisessä diskurssianalyyssissä pyritään tutkimaan **kriittisesti** yhteiskunnallista epätasa-arvoisuutta siten kuin sitä tuodaan julki, muodostetaan ja oikeutetaan kielenkäytössä tai diskursseissa.

Kriittiseen diskurssianalyyssiin vaikuttanut ”kriittinen teoria” syntyi alun perin Max Horkheimerin esseestä, jonka mukaan yhteiskuntateorian pitäisi siirtyä ymmärtämisen ja kuvailun sijaan kriittisyyteen ja yhteiskunnan muuttamiseen (Wodak & Meyer 2009: 6). Valtonen (1998: 99) toteaa, että kriittinen diskurssianalyysi on kriittisen teorian jalanjäljissä poliittisen orientaation kannalta: kriittisessä diskurssintutkimuksessa ajatellaan, että valta jakautuu epätasaisesti yhteiskunnallisten toimijoiden kesken.

Locken (2004: 25–26) mukaan kriittisyys ei ole CDA:n piirissä mikään yksiselitteinen termi. Kriittisyyden tavoitteena voidaan nähdä esimerkiksi valtarakenteiden paljastaminen tai itsereflektointi. Locke (emt. 54) käsittää kriittisyyden siten, että kriittisessä diskurssianalyyssissä pyritään tuomaan esille niitä merkitysten potentiaalisia sosiaalisia vaikutuksia, joilla tekstin lukija asemoidaan tietyllä tavalla.

Fairclough'n (2009: 163) mukaan kriittinen yhteiskunnallinen tutkimus haluaa edistää yhteiskunnallisiin ”vääryyksiin”, kuten epätasa-arvoon ja epäoikeudenmukaisuuteen, tarttumista analysoimalla niiden alkuperää ja aiheuttajia, niiden vastustamista ja mahdollisuuksia niiden nujertamiseksi. Kriittisyydellä on siis sekä negatiivinen että positiivinen luonne.

Ville Virsu kirjoittaa väitöskirjassaan (2012: 40) tekstintutkimuksen kriittisyydestä seuraavaa: ”Laajempien yhteyksien tarkasteluun ja pohdiskeluun liittyy tekstintutkimuksen, retoriikan ja diskurssianalyyssin yhteydessä usein esiin nostettu kriittisyyden elementti tai ihanne”. Virsu toteaa edelleen, että omassa tutkimuksessaan hän näkee kriittisyyden lähinnä yleisenä tieteen ihanteena ja peruseriaatteena. Virsun mukaan puhuttaessa esimerkiksi yritysten yhteiskuntavastuusta leimataan yritysten käyttämä vastuullisuusretoriikka usein ”falskiksi ja

päälle liimatuksi”. Hän haluaa itse sanoutua irti tämänkaltaisesta kriittisyydestä, koska ei omassa tutkimuksessaan pyri paljastamaan mitään tekstientakaista todellisuutta tai ideologioita.

Hahmotan oman tutkimukseni suhteen kriittisyyteen osittain samansuuntaisesti. Tutkimukseni ei ota kantaa siihen, kuinka Talvivaaran viestintä suhteutuu käytännön toimintaan. En siis pyri osoittamaan esimerkiksi sitä, että Talvivaara olisi todellisuudessa vähemmän eettinen toimija kuin vakuuttaa olevansa. Näen kuitenkin kaiken Talvivaaran viestinnän olevan osa heidän markkinointiviestintäänsä: toimintaa, jonka tavoitteena on vaikuttaa suotuisasti sidosryhmäsuhteisiin. Talvivaaran tuottamat tekstit eivät – kuten eivät kriittisen lingvistiikan mukaan muutkaan tekstit – ole vapaita arvolatauksista (ks. esim Kalliokoski 1995: 10). Markkinointiviestinnälliset tekstit päinvastoin luodaan suhteessa viestintästrategiaan, joka taas perustuu organisaation arvoihin. Tämä tutkimus on kiinnostunut Talvivaaran tuottamista teksteistä suhteessa yhteiskunnalliseen keskusteluun kriisiviestinnän kontekstissa.

Wodakin ja Meyerin (2009: 8) mukaan kriittiseen lähestymistapaan liittyy aina tavoite paljastaa valtarakenteita ja **ideologioita**. Wodak ja Meyer toteavat, että ideologioiden olemassaolon voi havaita esimerkiksi siitä, että taustoiltaan ja kiinnostuksiltaan hyvin paljon toisistaan eroavat ihmiset saattavat huomata ajattelevansa asioista yllättävän samalla tavalla. Wodakin ja Meyerin mukaan tällaiset vallassa olevat ajatusmallit, ideologiat, nähdään neutraaleina, eli niiden asemaa ja oikeutusta ei kyseenalaisteta. Valtaa tavoittelevat organisaatiot voivat yrittää muuttaa yhteiskunnan ideologioita haluamaansa suuntaan. Kun suurin osa ihmisistä ajattelee tietyistä asioista samalla tavalla tai jopa unohtaa, että olisi muitakin vaihtoehtoisia ajattelutapoja, voidaan puhua **hegemoniasta**.

Tässä tutkimuksessa vertailen keskenään Talvivaaran luomia tekstejä ja Helsingin Sanomien uutisia. Näiden tekstien takana on joukko ihmisiä, joilla on (työnantajansa määrittelemät) erilaiset tarkoitusperät ja tavoitteet tekstiä luodessaan. Nämä toisistaan poikkeavat arvoasetelmat, ideologiat, vaikuttavat siihen, millaisia valintoja tekstejä laadittaessa on tehty.

Valta on Wodakin ja Meyerin (2009: 9) mukaan ideologian ohella toinen keskeinen käsite kriittisessä diskurssianalyysissä. CDA:n tutkijat ovat kiinnostuneita tavasta, jolla diskurssi tuottaa tai uusintaa toisten ryhmien vallankäyttöä suhteessa toisiin ryhmiin, ja siitä, kuinka alistetut ryhmät voisivat diskursiivisesti vastustaa tätä vallan väärinkäyttöä. Locken (2004: 38)

mukaan CDA keskittyy tapoihin, joilla diskurssien tuottamia valtasuhteita ylläpidetään ja kyseenalaistetaan teksteissä.

Kieltä ja valtaa on tarkasteltu erityisesti politiikan kielestä (Kalliokoski 1995: 6). Myös joukkotiedotusvälineiden, esimerkiksi sanomalehtien, ja niiden yleisöjen välillä on katsottu olevan vallan asymmetria (emt. 17). Joukkotiedotusvälineillä ja julkishallinnolla onkin selkeästi ollut valta-asema suhteessa tavallisiin kansalaisiin. Korpiolan (2011: 15) mukaan perinteinen joukkotiedotuksen malli, jossa osallistujien roolit ovat viestijä ja vastaanottaja, on kuitenkin lopullisesti murtunut.

Tässä tutkimuksessa viestijänä on yritys. Nykyisin mille tahansa organisaatiolle on digitaalisen viestinnän kautta mahdollista saavuttaa suoria kosketus- ja vaikutuskanavia sidosryhmiinsä. Ne voivat tiedottaa esimerkiksi verkkosivujensa kautta suoraan kohderyhmilleen, tarvitsematta välttämättä perinteistä mediaa välikätenä. Valta-asemat siis muuttuvat. Yleisö ei myöskään ole enää vain passiivinen (esimerkiksi yritysten välittämien) viestien vastaanottaja, vaan se voi toimia aktiivisessa vuorovaikutuksessa yritysten kanssa esimerkiksi sosiaalisen median avulla.

Tämä tutkimus luotaa siihen, kuinka yrityksen tiedottamista toteutetaan vakavassa kriisitilanteessa ja kuinka valtakunnallinen sanomalehti kriisitiedottamiseen suhtautuu. Vaikka digitalisoituminen on tuonut viestintään paljon uusia keinoja, kuten blogit, näyttäisivät perinteiset lehdistö- ja pörssitiedotteet olevan yhä keskeisessä roolissa Talvivaaran viestinnässä. Tutkimukseni pääpaino ei kuitenkaan ole viestinnän tutkimuksessa, vaan otteeni on lingvistinen: kuinka kriisitiedottaminen toteutuu tekstin rakenteiden ja sisältöjen tasolla?

Locke (2004: 38) kiinnittää huomiota niihin käytäntöihin, jotka vaikuttavat diskurssien tuottamiseen, vastaanottamiseen ja levittämiseen. Kun tekstejä analysoidaan niiden tuottamisen, levittämisen ja kuluttamisen näkökulmasta, yhdistetään tietyn tekstin tutkiminen (eli mikrotaso) sosiokulttuuriseen kontekstiin (eli makrotasoon) (emt. 68). Valtonen (1998: 100) toteaaakin, että diskurssianalyysi on aineistolähtöistä tutkimusta, jossa tulkinnat perustuvat empiirisen aineiston kontekstisidonnaiseen analyysiin.

Fairclough (2002: 28–29) puhuu diskurssikäytännöistä ja sosiokulttuurisista käytännöistä. Diskurssikäytännöillä hän tarkoittaa esimerkiksi niitä tapoja, joilla tiedotustyöläiset tuottavat tekstejä, joilla yleisöt ottavat ne vastaan sekä tiedotusvälineiden tekstien yhteiskunnallista

jakautumista. Sosiokulttuurisia käytäntöjä taas voidaan sisällyttää analyysiin eri laajuuksissa: voidaan huomioida välitön tilannekonteksti, tilannetta ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti tai jopa yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisuus (emt. 85).

Omassa tutkimuksessani pyrin sitomaan tekstit kontekstiinsa ottamalla huomioon tekstien kirjoittajat ja tekstien luomistilanteen, tekstien välittämiseen käytetyt kanavat sekä tekstien vastaanoton mediassa.

3.4. Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni perustuu kvalitatiiviseen sisällönanalyysiin. Nostan esille analysoitavien tekstien keskeisiä, toistuvia piirteitä, joiden luokittelussa hyödynnän myös kvantitatiivisia keinoja. Analyysin apuvälineinä aion käyttää argumentaatioanalyysia, kriittisen diskurssianalyysin ja retoriikan analysointikeinoja sekä systeemis-funktionaalisen kieliopin ajatusta kielestä funktionaalisenä, seurauksia tuottavana toimintana.

Kriittinen diskurssianalyysi nähdään tässä tutkimuksessa lähinnä teoreettisena ajattelutapana ja lähtökohtana. Kuten Locke (2004: 2) toteaa, kriittinen diskurssianalyysi ei ole mikään yhtenäinen tutkimusmetodi, vaan pikemminkin tieteellinen suuntautuminen, jonka puitteissa voidaan soveltaa monia erilaisia tutkimusmenetelmiä. Myös Wodak ja Meyer (2009: 5) huomauttavat, ettei kriittinen diskurssianalyysi ole eikä ole pyrkinytkään olemaan yksi, täsmällinen teoria.

Retoriikkaan ja argumentaatioteoriaan suhtaudun samantapaisesti: hyödynnän tämän tutkimussuuntauksen keskeisiä käsitteitä ja Perelmanin sekä Kakkuri-Knuutilan ja Halosen mallin mukaista argumentaatioanalyysia, mutta sovellan teoreettisia lähtökohtia aineistooni sen vaatimalla tavalla. Tutkimusaineistoni laajuuden vuoksi en tässä tutkimuksessa tarkastele jokaista yksittäistä tekstiä yksityiskohtaisesti, vaan pyrin hahmottamaan ja luokittelemaan tiedotteista niiden keskeisimmät vaikutuskeinot sekä vertaamaan tiedotteita ja uutisia toisiinsa.

Tutkimukseni luonne on väistämättä poikkitieteellinen. Kun tutkitaan kaupallisen toimijan viestintää, ei voida välttyä huomioimasta markkinointinäkökulmaa. Hyödynnän tutkimuksessani markkinoinnin sivuaineopintojani ja suorittamaani kielikonsulttiopintojen kokonaisuutta. Poikkitieteellisyydestä huolimatta tutkimuskeinoni ovat kuitenkin

kielitieteelliset: kuinka Talvivaaran kriisiviestintä kielennetään tekstin tasolla, kielellisinä valintoina? Tutkimustulokseni voivat hyödyttää henkilöitä, jotka toimivat kriisiviestinnän keskiössä: viestintäjohtajia, tiedottajia ja muita käytännön kriisiviestintätyöstä vastaavia.

4. KRIISITIEDOTTAMISEN RETORINEN JA ARGUMENTAATIO-ANALYYSI

Kriittisen diskurssianalyysin perusta on kvalitatiivinen analyysi, mutta myös kvantitatiivisella tarkastelulla saadaan kiinnostavia tuloksia (Jäger & Maier 2009: 51). Tällöin Jägerin ja Maierin mukaan voidaan esimerkiksi tutkia, mitkä ilmaukset ovat erityisen frekventtejä. Tällaisilla ilmauksilla voi olla ikään kuin sloganin luonne. Hyödynnän tutkimuksessani kvantitatiivista otetta voidakseni luotettavammin todentaa erilaisten ilmiöiden yleisyyttä tai harvinaisuutta aineistossani.

Olen toteuttanut analyysin seuraavassa järjestyksessä: ensin olen tutkinut, millaisia teemoja aineistossa esiintyy. Näin olen saanut selville, **mistä teksteissä puhutaan**. Seuraavaksi olen tarkastellut sitä, mitä teemat sisältävät, eli **mitä puhutusta väitetään** ja kuinka väitteet perustellaan. Tässä kohden olen hyödyntänyt argumentaatioanalyysia. Kolmanneksi olen retorisen analyysin avulla tutkinut, kuinka väitteet ilmaistaan, eli **miten puhutaan**. Viimeiseksi olen vertaillut tiedotteita Helsingin Sanomien uutisointiin. Vertailun tuloksia esitetään luvussa 5.

Tässä ja seuraavissa pääluvuissa esitän tulkintojeni tueksi esimerkkejä aineistostani. Esimerkeissä käytetään pienempää fonttia ja riviväliä. Esimerkit on sisennetty ja merkitty kaarisulkeiden sisällä olevalla juoksevalla numeroinnilla. Esimerkkien perässä on edelleen kaarisulkeissa mainittu, mistä aineistolajista on kyse (LT = lehdistötiedote, PT = pörssitiedote, HS = Helsingin Sanomien uutinen), ja milloin kyseinen teksti on julkaistu.

4.1. Lehdistötiedotteiden analyysi

Lehdistötiedote on yritysmaailmassa yleinen teksti, jonka sisällöstä ja asettelusta on annettu paljon ohjeita ja suosituksia. Kankaanpään ja Piehlin (2011: 274–275) mukaan tiedotteen

tekstin on oltava nopeasti luettava ja siitä on löydyttävä helposti olennainen asia. Lehdistötiedote kannattaa laatia siten, että se on suoraan julkaisukelpoinen. Tiedotteen kielen tulee olla ymmärrettävää, mutta tyyli voi vaihdella. Henkilöstömuutoksista tiedotetaan muodollisemmin, tapahtumatiedottamiseen taas voi valita kevyemmän tyylin. Karhun (1999: 61) mukaan lehdistötiedotteen tehtävänä on kertoa keskeiset perusasiat lyhyesti ja ytimekkäästi ja herättää median mielenkiinto. Tiedote on luettelo tapahtuman vaiheista (emt. 63).

Talvivaaran lehdistötiedotteet ovat useimmiten lyhyitä, korkeintaan A4-mittaisia. Niissä toistuvat lähes aina samat elementit: otsikko, päiväys, tiivis ja uutismainen leipäteksti, yhteystiedot, lyhyt tiivistelmä Talvivaarasta yrityksenä, linkki yrityksen internetsivuille sekä (19.6.2012 julkaistusta lehdistötiedotteesta lähtien) selostus Talvivaaran Paikan päällä -blogista ja linkki blogiin.

4.1.1. Lehdistötiedotteiden retorinen tilanne

Retoriselta kannalta lehdistötiedotteet ovat viestejä, joilla on tietty **puhuja**, eli viestin lähettäjä, sekä **yleisö**, jolle viestit on suunnattu. Ymmärtääksemme lehdistötiedotteissa tehtyjä valintoja hahmottelen aluksi, kuka on tutkimusaineistoni tekstien puhuja. Kaikki aineistooni kuuluvat lehdistötiedotteet löytyvät internetistä Talvivaara-nimisen yrityksen hallinnoimalta verkkosivustolta. Jokaisen tiedotteen lopussa on mainittu erikseen yksi tai useampi nimetty henkilö tittleineen. Tiedotteista ei kuitenkaan eksplisiittisesti käy ilmi, kuka tekstit todellisuudessa on laatinut. Koska oletan, että Talvivaaran viestinnässä noudatetaan tiettyä strategiaa ja että tiedotteiden kirjoittajat ajavat ensisijaisesti edustamansa organisaation etua, katson riittäväksi nimetä puhujaksi Talvivaaran.

Keiden sitten voidaan ajatella kuuluvan Talvivaaran lähettämien viestien yleisöön? Perelmanin (1996: 21) mukaan yleisöön tulee lukea kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa. Yrityksen ulkoisen tiedottamisen kohderyhmä voi olla suuri, rajaamaton ja nimetön joukko, ”suuri yleisö”, mutta toisaalta myös pieni, tunnettu ja rajattu ryhmä (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 117). Yrityksen on mahdollista tavoittaa suuri yleisö vain välillisesti eli lähinnä median avulla (emt. 117).

Koska lehdistötiedotteet lähetetään medialle, Talvivaaran tiedottamisen kohderyhmänä on suuri yleisö. Suuresta yleisöstä voidaan kuitenkin erotella joitakin erityisyleisöjä, joihin

Talvivaara todennäköisesti pyrkii median välityksellä vaikuttamaan. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi poliittiset ja muut yhteiskunnalliset päättäjät, kuten ministerit ja ely-keskuksen virkamiehet. Talvivaaran viestien yleisöön voidaan ajatella kuuluvan myös nykyiset ja mahdolliset tulevat osakkeenomistajat, asiakkaat, tavarantoimittajat, rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit, luonnonsuojelijat ja kaivoksen lähiympäristössä asuvat paikalliset ihmiset. Lisäksi on otettava huomioon, että lehdistötiedotteet myös julkaistaan sellaisenaan Talvivaaran omilla internetsivuilla. Tätä kautta niitä pääsee lukemaan kuka tahansa.

Yleisön osoittaminen ei siis ole yksiselitteistä. Yleisö voi olla laaja ja heterogeeninen joukko, joka toivotaan tavoitettavan useita eri kanavia pitkin, ikään kuin ketjussa. Tämä on alkuperäisen viestin lähettäjälle haastavaa: kuinka oma viesti välittyy toivotunlaisena ketjun loppupäähän asti?

Kuten jo luvussa 4.2. opimme, retoriseen tilanteeseen kuuluu puhujan ja yleisön lisäksi **foorumi**, eli ne olosuhteet, joissa puhutaan (Kakkuri-Knuuttila 1998c: 235). Kriisitilanteessa viestintää sanelee itse kriisi, sen syyt ja mahdolliset seuraukset. Talvivaara on tarkastelemani ajanjakson aikana joutunut useaan otteeseen puolustelemaan toimintaansa ja koko olemassaoloaan. Tämä mielestäni määrittelee viestinnälle tietyt reunaehdot.

Perelmanin (1996: 155) mukaan argumentaatiossa lähdetään liikkeelle lähtökohtien eli premissien valinnalla. Premissien tulee olla sellaiset, jotka yleisö hyväksyy. Kriisiin joutuneen organisaation voi olla vaikeaa löytää sellaisia lähtökohtia, joilla on yleisön hyväksyntä. Perelman toteaa edelleen, että jos argumentilla ei ole yleisön hyväksyntää, se voi synnyttää kielteisen reaktion ja muuttaa puhujan kuvaa eli imagoa (emt. 155). Lisäksi jo se seikka, että tietyn väitteen puolesta ylipäätään täytyy argumentoida, vihjaa siihen, että väite on kiistanalainen (emt. 156).

Olosuhteisiin vaikuttavat myös tekstilajien konventiot (Kakkuri-Knuuttila 1998c: 236). Ollakseen korrekteja ja hyvien tapojen mukaisia lehdistötiedotteiden tulee noudattaa edellä mainittuja rakenteellisia ja sisällöllisiä ohjeita. Tämä vaikuttaa tekstien argumentaatioon ja puhutapaan: kaikki potentiaaliset ilmaukset eivät tässä kontekstissa ole mahdollisia, vaan tiedote tulee laatia uutismaiseen, selkeään ja asialliseen tyyliin.

Olemme nyt siis hahmottaneet aineistoni retorisen tilanteen: puhujana on kaivosalalla toimiva yritys nimeltä Talvivaara, yleisönä toimii laaja joukko ihmisiä paikallisista asukkaista yhteiskunnallisiin päättäjiin ja puhetilanteena on kriisien sävyttämä ajanjakso. Seuraavaksi esittelen teemat, joita lehdistötiedotteissa esiintyy.

4.1.2. Lehdistötiedotteiden teemat

Teema on se, mitä lause koskee, **reema** taas se, mitä teemasta sanotaan (Shore 2008: 40). Teeman ajatellaan joskus tarkoittavan samaa kuin puheenaihe, mutta Shoren (emt. 39) mukaan tämä ajattelutapa saattaa viedä harhaan, koska lauseessa voi olla useitakin puheenaiheita. Sen sijaan teema voidaan määritellä tietyksi tekstuaaliseksi lauseenjäseneksi, jossa yhdistyvät merkitys (se, mitä lause koskee) ja muotoon liittyvät piirteet (esim. tietty syntaktinen paikka).

Hallidayn (1985: 38) mukaan englannin kielessä teemaa ilmaistaan lauseen ensimmäisellä positiolla, reemaa taas on kaikki muu, mitä lauseessa ilmaistaan. Suomen kielessä lauseista voidaan hahmotella neljään eri kenttään (avaus, alkukenttä, loppukenttä, lopetus) kuuluvat lauseenosat (VISK § 1369). Tässä mallissa teemapaikka sijoittuu alkukentän loppuun, ennen loppukentän aloittavaa finiittiverbiä. Tällöin teema ei siis aina ole lauseen ensimmäinen tai ensimmäiset ainekset, joskin teema-alkuinen lause on yleinen (VISK § 1372). Teemana voi olla subjekti tai muu lausetyypin ensisijainen täydennys, mutta myös jokin muu laajennus sekä joskus paikanpitäjänä toimiva pronomini tai partikkeli (VISK § 1372).

Hallidayn (emt. 39) mukaan teema on lauseen välittämän viestin lähtökohta: se, mistä lause tulee kertomaan. Näin ollen osa lauseen merkityksestä on siinä, mikä elementti on valittu teemaksi (emt. 39). Teema-reemajäsentelyssä on kyse siitä, miten lauseissa esitetään tietoa annettuna ja uutena (Shore 2008: 26). Teeman esitetään olevan ennalta tiedettyä, vanhaa informaatiota, kun taas reema edustaa uutta informaatiota, VISK:in (§ 1382) mukaan lauseen ”pääuutista”. Talvivaaran lehdistötiedotteita tarkastelemalla olen selvittänyt, mitkä ovat ne teemat, joita Talvivaara on halunnut tai jotka sen on täytynyt ottaa esille tiedotuksessaan. Temaattista rakennetta tarkastelemalla voidaan samalla hahmotella lauseiden tekstuaalista merkitystä (ks. luku 4.1.).

Olen poiminut teemat yksitellen kaikista tiedotteiden lauseista lukuun ottamatta tiedotteissa samanlaisina toistuvia elementtejä (tiivistelmä Talvivaarasta, kuvaus blogista). Olen luokitellut tiedotteiden teemat seuraaviin yhdeksään luokkaan:

- 1) Talvivaara ja henkilöstö
- 2) Kaivosalueen fyysinen ympäristö, prosessit ja työvälineet
- 3) Viranomaiset ja viranomaistoiminta
- 4) Työturvallisuus ja turvallisuutta edistävät toimet
- 5) Onnettomuudet
- 6) Päästöt ja pitoisuudet
- 7) Sisäiset tutkimukset
- 8) Tavoitteet ja näkemykset
- 9) Muut teemat.

Pörssitiedottamisen sääntöjen (ks. luku 3.1.) mukaan sekä yleisten eettisten normien perusteella Talvivaaran on täytynyt tiedottaa merkittävistä tapahtumista, esimerkiksi ihmishenkiä vaatineista tai uhanneista sekä ympäristöä vaarantaneista onnettomuuksista (teemat 4, 5 ja 6). Sen sijaan osa teemoista näyttäisi olevan Talvivaaran omista intresseistä ja tavoitteista nousevia (esim. teemat 7 ja 8).

Seuraavassa esitän eri teemojen yhteenlasketut esiintymät taulukossa. Taulukon avulla voidaan hahmottaa, mitkä teemat ovat yleisimpiä ja mitkä harvinaisempia.

Teema	Määrä
Talvivaara ja henkilöstö	42
Kaivosalue ja prosessit	50
Viranomaiset	33
Turvallisuus	9
Onnettomuudet	18
Päästöt ja pitoisuudet	16
Sisäiset tutkimukset	5
Tavoitteet ja näkemykset	4
Muut teemat	3

Taulukko 1. Teemat ja niiden esiintyvyys lehdistötiedotteissa.

Teemoista yleisin on Kaivosalueen fyysinen ympäristö, prosessit ja työvälineet. Luokan yleisyyttä selittänee osaksi sen laajuus. Olen laskenut tähän luokkaan kaikki kaivosaluetta

kokonaisuudessaan tai sen eri paikkoja kuvaavat teemat, sekä kaivosalueella tehtävään työhön ja työssä käytettäviin välineisiin liittyvät teemat. Esimerkeissä teemat on lihavoitu.

- (1) **Talvivaaran kaivokselta** pääsi viikonloppuna 16.3.–17.3.2012 metallipitoisia vesiä eteläiselle vesien purkureitille eli Kivijärven suuntaan. (LT 20.3.12)
- (2) **Malmilastissa ollut Talvivaaran kiviauto** pyörähti ympäri Sotkamon kaivoksella tiistaina aamuyöllä. (LT 2.10.12)
- (3) **Paras tapa prosessissa liukenevien metallien talteenottoon kiertoliuksesta** on niiden erottaminen metallien talteenottolaitoksessa. (LT 13.11.12)

Kaivosalue usein käytettynä teemana on toki itsestään selvä, kun tiedotetaan esimerkiksi kaivosalueella tapahtuneista onnettomuuksista. Frekvenssiä voi selittää myös se, että Talvivaarassa tehtävän työn toteuttamiseen liittyvät prosessit ovat arkitietämyksemme ulkopuolella, jolloin niitä tarvitsee kuvailla enemmän. Erityisen usein kaivosalue ja sen prosessit nousevat esille 13.11.2012 julkaistussa lehdistötiedotteessa, yhteensä 16 kertaa. Kyseisessä tiedotteessa Talvivaara perustelee, miksi sen pitäisi saada käynnistää toiminta uudelleen kipsisakka-altaan vuodon takia asetetun seisakin jälkeen. Tiedotteessa kuvataan tarkasti Talvivaaran metallitehtaan toimintaa ja seisakin aiheuttamia vaikutuksia.

- (4) **Kasaliuotuksen prosessi ja metallien talteenotto** on tarkoitettu jatkuvatoimiseksi. (LT 13.11.12)

Seuraavaksi yleisin teema on Talvivaara ja henkilöstö. Tähän luokkaan kuuluvat kaikki ne teemat, joilla viitataan Talvivaaraan (yrityksenä), sen johtoportaaseen tai muuhun henkilöstöön. On luontevaa, että tämä teema nousee keskeiseksi. Talvivaaran tiedotus lähtökohtaisesti käsittelee yritystä itseään ja sen uutisia: Mitä merkittävää yrityksessä on viime aikoina tapahtunut? Millaisia seikkoja yritys haluaa tai joutuu tuomaan itsestään esille?

- (5) **Talvivaaran kaivosyhtiön vuonna 1976 syntynyt miestyöntekijä** menehtyi torstaiamuna 15.3.2012 kaivoksen metallitehtaan ulkopuolella Sotkamossa. (LT 15.3.12 (2.))
- (6) **Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj ("Talvivaara tai Yhtiö)** pitää europarlamentin jäsenten Satu Hassin (vihr) ja Sirpa Pietikäisen (kok) EU-komissiolle jättämää kirjallista kyselyä Talvivaaran viranomaisvalvonnan tutkimisesta erinomaisena avauksena. (LT 27.4.12)
- (7) **Pekka Perä** toteaa ministeri Heidi Hautalalle, että tällä hetkellä on tärkeintä keskittyä kipsisakka-altaan vuodon pysäyttämiseen. (LT 6.11.2012)

Kolmanneksi eniten tiedotteissa esiintyvät seuraaviin luokkiin sisältyvät teemat: Viranomaiset, Onnettomuudet sekä Päästöt ja pitoisuudet. Viranomais-luokkaan kuuluvat myös viranomaisten tekemät tutkimukset sekä muu viranomaistoiminta.

- (8) **Poliisi ja työsuojeluviranomaiset** selvittävät kuolinsyytä. (LT 15.3.12)
- (9) **Tukes** myös toteaa raportissaan, että Talvivaaran ennen toiminnan aloitusta jättämä kemikaaliturvallisuusselvitys oli hyväksytty Tukesissa. (LT 19.6.12)

Onnettomuuksia käsitellään yli puolessa tiedotteista (esimerkki 10). Teemat, joissa viitataan tehtaan metalli-, kaasu- yms. päästöihin, olen jaotellut omaan luokkaansa (esimerkki 11). Samaan luokkaan kuuluvat myös maininnat mitatuista, normaalirajoissa pysyvistä metallipitoisuuksista esimerkiksi kaivoksen jätevesissä.

- (10) **Maaliskuun onnettomuudesta** on otettu kaikki mahdollinen oppi organisaation kaikilla tasoilla turvallista tulevaisuutta varten. (LT 19.6.12)
- (11) **Lauantai-aamuna mitatun vesinäytteen nikkeli- ja sinkkipitoisuudet** ylittävät yksittäiselle näytteelle asetetun luparajan noin 20-kertaisesti. (LT 20.3.12)

Luokat Työturvallisuus (esimerkki 12), Sisäiset tutkimukset (esimerkki 13), Tavoitteet ja näkemykset (esimerkit 14 ja 15) sekä Muut teemat (esimerkki 16) esiintyvät aineistossa vain joitakin kertoja. Sisäisiin tutkimuksiin kuuluvat Talvivaaran itse tekemät ja teettämät tutkimukset ja selvitykset.

- (12) **Turvallisuus** on Talvivaaran toiminnassa aina ollut etusijalla. (LT 15.3.2012 (2.))
- (13) Tukesin mukaan **selvitys** täytti vaatimukset, eikä toiminnan luonne ole muuttunut metallitehtaan toiminnan aikana. (LT 19.6.2012)
- (14) **Yhtiön vakaa käsitys** on, että metallien talteenotto parantaa osaltaan kipsisakka-altaan vuodon seurausten jälkihoitoa ja Talvivaara pystyy jatkamaan tuotantoa kaikilta osin turvallisesti. (LT 13.11.12)
- (15) **Talvivaaran tavoitteena** on aina ollut olla eturintamassa vastuullisen kaivostoiminnan harjoittajana. (LT 27.4.12)
- (16) **Lisätietoa** tulee tilanteen ja korjaustöiden edetessä Talvivaaran ympäristöviestinnän Paikan päällä-blogiin: www.paikanpaalla.fi. (LT 4.11.12)

Tutkimatta muita kuin kriisinajan teemoja en pysty arvioimaan, kuinka paljon käytetyt teemat poikkeavat normaalitilanteesta. Toki onnettomuudet sekä päästöt nousevat eri tavalla esille, mutta todennäköisesti tässä tutkimuksessa havaitut kaikkein yleisimmät teemat ovat esillä sekä yleensä että kriisiviestinnässä.

4.1.3. Lehdistötiedotteiden argumentaatioanalyysi

Mitä teksteissä sitten väitetään? Teemojen analysoinnin jälkeen olen soveltanut aineistooni argumentaatioanalyysia. Aineiston laajuuden vuoksi minun ei ole ollut mahdollista analysoida jokaisen tekstin argumentaatiota yksityiskohtaisesti. Koska yrityksen tiedottaminen perustuu (tai ainakin sen tulisi perustua) pitkäaikaiseen imagon luomiseen ja ylläpitämiseen, uskon, että lehdistö- ja pörssitiedotteet toistavat samaa kokonaisviestiä. Puhuja myös pysyy samana koko ajan. Tämän vuoksi olen analysoinut jokaisesta tekstistä pääväitteen ja sen perustelut. Lisäksi olen tutkinut, millaisia argumentaatiotekniikoita pääväitteissä käytetään. Tavoitteeni on luoda

mahdollisimman laaja kuva Talvivaaran kriisinaikaisesta tiedottamisesta. Tämänkaltaisessa tutkimuksessa yksittäisten tekstien tarkka analysointi ei ole tarkoituksenmukaista.

Aineistoni lehdistötiedotteista kolme (ensimmäinen 15.3.2012 julkaistu sekä 2.10.2012 ja 4.11.2012 julkaistut) voisi luokitella luonteeltaan selittäviksi teksteiksi. Selityksen tehtävänä on tehdä selitettävä asia ymmärrettäväksi, ja se vastaa kysymykseen: miksi tapahtui se, mitä tapahtui? (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998b: 63) Kyseisissä tiedotteissa kerrotaan kaivosalueella sattuneesta kuolemantapauksesta, kiviauton kaatumisesta ja kipsisakka-altaan vuodosta. Luokittelen kuitenkin nämäkin tekstit argumentoiviksi, koska niistä jokaisesta voi tulkita implisiittisen väitteen (V), joka on kaikille kolmelle tiedotteelle yhteinen:

V: (Onnettomuudesta huolimatta) turvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia.

15.3.2012 julkaistussa tiedotteessa väitteen perustelut ilmaistaan seuraavasti:

(17) Tehdaspalokunta aloitti ensiavun välittömästi. Paikalle hälytettiin välittömästi apua Hätäkeskuksesta. Ensihoito ja elvytys eivät kuitenkaan auttaneet ja henkilö menehtyi. (LT 15.3.2012)

Perustelujen (P) ja väitteen (V) suhde voidaan osoittaa seuraavalla havainnollistuksella. Lisäksi olen kirjoittanut näkyviin lähimmät taustaoletukset (T):

P: Talvivaara toimi onnettomuustilanteessa asianmukaisella tavalla.

T: Onnettomuustilanteessa kuuluu toimia siten, että pysyvät vahingot estettäisiin tai minimoitaisiin.

V: (Onnettomuudesta huolimatta) turvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia.

2.10.2012 julkaistussa lehdistötiedotteessa (otsikoitu Kiviauto kaatui Talvivaarassa – kuljettaja vietiin tarkastukseen) kerrotaan kahdesta eri onnettomuudesta: malmilastia kuljettaneen kiviauton kaatumisesta kaivosalueella sekä tulipalosta työmaakontissa. Edellä mainittua väitettä perustellaan tiedotteessa seuraavasti:

(18) Kiviauton mieskuljettaja vietiin Kainuun keskussairaalaan tarkistettavaksi. Alustavien tietojen mukaan hän sai lieviä kolhuja. Vakavia vammoja ei aiheutunut. Kuljettaja käveli omin jaloin kaivososaston työtoverin autoon ja työkaveri lähti viemään kuljettajaa sairaalaan heti kiviauton kaaduttua. (LT 2.10.2012)

(19) Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes on saanut tiedon tapauksesta ja myös Kainuun poliisilaitos on käynyt paikalla. Pelastusviranomaiset ovat siirtäneet tapauksen tiedotusvastuun Talvivaaralle. Malmin purku ja kuljetus jatkuvat Talvivaarassa normaalisti. (LT 2.10.2012)

(20) Talvivaaran tehdaspalokunta hoiti alkusammutuksen ja Kainuun pelastuslaitos teki jälkivarmistuksen. (LT 2.10.2012)

Perusteluiden, taustaoletusten ja väitteen muodostamasta argumentista tulee samanlainen kuin edellä:

P: Talvivaara toimi onnettomuustilanteessa asianmukaisella tavalla.

T: Onnettomuustilanteessa kuuluu toimia siten, että pysyvät vahingot estettäisiin tai minimoitaisiin.

V: (Onnettomuudesta huolimatta) turvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia.

4.11.2012 julkaistu lehdistötiedote on otsikoitu: Talvivaaran kipsisakka-altaassa on havaittu vuoto. Tiedotteen pääväite on edelleen sama kuin edellä käsitellyissä lehdistötiedotteissa. Väitteelle esitetään seuraavat perustelut:

- (21) Vuodon alkuperää ja laajuutta tutkitaan parhaillaan. Välittömät turvaamis- ja eristämistyöt paikalla ovat käynnissä. Kipsisakka-altaan alapuolisilla alueilla on turvapatot ja niillä ehkäistään kipsisakka-altaan veden ja sakan pääsyä eteenpäin kaivosalueelta. (LT 4.11.2012)
- (22) Talvivaara tekee kaiken voitavansa vuodon korjaamiseksi mahdollisimman nopeasti sekä ympäristövaikutusten minimoimiseksi. Tilanteesta on ilmoitettu viranomaisille. (LT 4.11.2012)

Jälleen väite perusteluineen on samanlainen kuin muissa onnettomuuksista tiedottavissa lehdistötiedotteissa:

P: Talvivaara toimi onnettomuustilanteessa asianmukaisella tavalla.

T: Onnettomuustilanteessa kuuluu toimia siten, että pysyvät vahingot estettäisiin tai minimoitaisiin.

V: (Onnettomuudesta huolimatta) turvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia.

Kakkuri-Knuuttilan (1998c: 264) mukaan retorisen analyysin avulla voidaan osoittaa tekstiin liittyviä arvostuksia. Jos teksti edustaa kulttuurin tyypillisiä arvoja, retorinen analyysi voi auttaa meitä tulemaan tietoisemmiksi kulttuurimme arvomaailmasta. Kakkuri-Knuuttila toteaa, että argumentatiivisten tekstien arvot ovat havaittavissa ensisijaisesti väitteiden perusteluista: esimerkiksi tavoite-keinoargumentaatiossa tavoite edustaa arvoa, sitä hyvää, jonka toteuttamiseksi keinoa perustellaan.

Edellä kuvattu väite-perustelukokonaisuus muistuttaa tyypillistä argumenttirakennetta, tavoite-keinoargumenttia (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998b: 92):

P: Tavoitteeni on G.

T: Teko A on mielestäni välttämätön/sopiva keino tavoitteen G toteutumiseksi.

V: Teen teon A.

Talvivaara väittää, että yhtiön perimmäisenä tavoitteena on työympäristön turvallisuus.

(23) ”Nolla tapaturmaa” on Talvivaaran päätavoite, josta ei tingitä. (LT 19.6.2012)

Välitavoitteena on toimia onnettomuustilanteissa siten, että syntyvät haitat olisivat mahdollisimman vähäiset. Tavoite ei ole aina toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla: Työntekijä kuolee turvallisuusohjeista ja pelastustoimenpiteistä huolimatta. Metallipitoista vettä pääsee karkaamaan altaasta ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä huolimatta. Sen sijaan kiviauton kaatumistapauksessa tavoite saavutetaan: kuljettaja saadaan pikaisesti hoitoon ja palonalku nitistetään ajoissa. Tavoite-keinoperustelua käytetään joka tapauksessa, koska halutaan osoittaa, että henkilöstön ja ympäristön turvallisuus on kaikista sattuneista onnettomuuksista ja lopputuloksista huolimatta Talvivaaralle tärkeä ja tavoiteltava asia. Taustalla vaikuttanee vanha, kulttuurinen sanontamme: pääasia on, että yrittää parhaansa. Tämän ajattelumallin mukaan tärkein ei ole lopputulos, vaan että käyttää kaikki (sosiaalisesti hyväksytyt) keinot tavoitteeseen pyrittäessä. Tällöin henkilö tai organisaatio hoitaa oman osuutensa niin hyvin kuin mahdollista, ja lopputulos on ”Sallimuksen käsissä”.

Perelmanin (2007: 93) mukaan tällaisessa argumentaatioissa on kyse peräkkäisyysiteiden hyödyntämisestä. Peräkkäisyysiteet ovat todellisuuden rakenteeseen nojaavia argumentteja, jotka perustuvat siihen, että tietyt todellisuuden tekijät liittyvät toisiinsa tunnustetulla siteellä. Argumentaatioissa tämä yleisesti hyväksytty pyritään siirtämään sellaiseen, joka halutaan saada hyväksytyksi. Peräkkäisyysiteissä suhteutetaan toisiinsa saman tason ilmiöitä, ja argumentaatio voi kohdentua syiden tutkimiseen, seurausten toteamiseen tai tosiseikan arvottamiseen seuraustensa valossa (emt. 93–94).

Jos kyseessä on tahallinen toiminta, syyn toteamiseen liittyy myös motiivin toteaminen (emt. 94). Perelman (emt. 94) kuvaa selostavaa argumentaatiotyyppeä havainnollisesti: ”Argumentaatio on siis ilmiön selostamista ja selittämistä ja toisinaan myös tutkimuksen suuntaamista. Ruumiin löytyminen herättää aina joukon kysymyksiä: Onko kuolema ollut luonnollinen vai liittyykö siihen rikos? Jos liittyy, mikä sen on voinut aiheuttaa?”

Kaikissa kolmessa edellä käsitellyssä lehdistötiedotteessa selostetaan jotakin kaivosalueen tapahtumaa, siihen johtaneita syitä sekä sen seurauksia. Koska kyseessä ovat onnettomuudet eikä tahallinen toiminta, motiiveja ei tarvitse pohtia. Onnettomuuksilla on kuitenkin aina jokin syy; erityisesti tilanteessa, jossa organisaation työntekijä kuolee työpaikallaan työaikana, organisaatio on selitys- ja selvitysvastuussa. Stereotyyppinen ajattelutapa on, että työolosuhteissa on jotakin moittimista, mikäli työntekijä joutuu onnettomuuteen. Toistuvat onnettomuudet vahvistavat tätä vaikutelmaa. Tällöin organisaatio, tässä tapauksessa Talvivaara, on altavastaajan roolissa. ”Selittämisellä” on huono kaiku: nyt joudut selittämään tämän! Selityksen toivotaan tarjoavan tapahtuneeseen tosiseikkaan uusia tarkastelunäkökulmia tai lieventäviä asianhaaroja, jotka ehkä vähentävät onnettomuuden tuomittavuutta yleisön silmissä. Talvivaaran selostuksissa esiin nousee Talvivaaran aktiivisen ja asianmukaisen toiminnan korostaminen.

Käsittelen seuraavaksi muiden lehdistötiedotteiden pääväitteet perusteluineen. Toinen 15.3.2012 lähetetty lehdistötiedote on otsikoitu: Talvivaaran kaivoksella sattuneesta kuolemantapauksesta. Tiedotteessa annetaan tarkempia tietoja työntekijän kuolemasta ja siihen johtaneista olosuhteista. Tiedotteen pääväitteen voi muodostaa seuraavan virkkeen ja tekstin kokonaisuuden perusteella:

- (24) Turvallisuus on Talvivaaran toiminnassa aina ollut etusijalla. Talvivaara ottaa turvallisuustekijät korostetusti huomioon kaivoksen ja kaikkien prosessivaiheiden suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä. (LT 15.3.2012 (2.))

Väitteen **asiasisältö**, eli sen varsinainen merkitys, on seuraava:

V: Työturvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia (vaikka työntekijä kuoli).

Pääväitteen perustelut mainitaan seuraavissa virkkeissä:

- (25) Tehdaspalokunta ja paikalle tullut ensihoitoyksikkö elvyttivät miestä, mutta työntekijä menehtyi. (LT 15.3.2012 (2.))
(26) Mitatut rikkivetytitoisuudet olivat haitallisella, mutta eivät hengenvaarallisella tasolla. Työturvallisuusohjeita noudattaen työt oli kuitenkin keskeytetty kohteessa. (LT 15.3.2012 (2.))
(27) Yksin työskennellessä monikaasumittari on aina oltava mukana. Poliisi on kertonut alustavista tutkimuksistaan, ettei alueella näytteenottokierroksella olleella menehtyneellä työntekijällä ollut kaasumittaria ja suojaimia. (LT 15.3.2012 (2.))

Perustelujen, väitteen ja taustaoletusten kokonaisuus on tällöin seuraavanlainen:

P1: Työntekijän pelastamiseksi tehtiin kaikki voitava.

T1. Onnettomuustilanteessa kuuluu toimia siten, että pysyvät vahingot estettäisiin tai minimoitaisiin.

P2. Työntekijä ei noudattanut turvallisuusohjeita.

T2. Ohjeita tulee noudattaa.

V: Työturvallisuus on Talvivaaralle tärkeä asia (vaikka työntekijä kuoli).

Tämän argumentin ensimmäiset perustelut ovat rakenteeltaan samanlaisia kuin edellä käsitellyissä tavoite-keinoargumenteissa. Lisäperusteluiden mukaan työntekijä ei toiminut turvallisuusohjeiden mukaisesti, vaikka lähtökohtaisesti annettuja ohjeita tulisi noudattaa. Työntekijä ei siis ole noudattanut kulttuurista normia, jolloin hän ikään kuin astuu lain tai vastuun toiselle puolelle.

Neljäs, 20.3.2012 julkaistu lehdistötiedote on otsikoitu: Luparajan ylitys eteläisellä purkureitillä. Sekä väitteet että perustelut voidaan johtaa seuraavien virkkeiden avulla:

(28) Päästön määrä arvioitiin pieneksi, noin 10 m³, eikä sillä arvioitu olevan merkittäviä vaikutuksia ympäristöön. (LT 20.3.2012)

(29) Viikonloppuna todettu kohonnut pitoisuus aiheutti hetkellisen luparajaylityksen, mutta vuositasolla vuoden 2012 nikkeliuormitus jää edelleen selvästi alle ympäristölupamääräyksien mukaisesta tasosta. (LT 20.3.2012)

Väitettä ei ole mainittu tekstissä eksplisiittisesti, mutta se voidaan muodostaa tekstin kokonaisuuden perusteella. Perustelut, taustaoletukset ja väite ovat seuraavat:

P1: Päästö ei vaikuta merkittävästi ympäristöön.

T1: Ympäristövaikutuksista huolehtiminen on tärkeää.

P2: Päästöstä huolimatta ympäristölupamääräyksiä ei ylitetä vuositasolla.

T1: Lupamääräyksiä tulee noudattaa.

V: Tapahtunut vuoto on kokonaisuuden kannalta merkityksettömän pieni.

Tässä tapauksessa argumentaatio nojaa kokonaisuuden ja sen osien väliseen suhteeseen, joka on Perelmanin (1996: 59) mukaan kvasilooginen argumentaatiotekniikka. Tapahtuneen, yksittäisen päästön määrä suhteutetaan koko vuoden päästöihin, jolloin voidaan todeta, että kokonaisuuden kannalta vuoto on mitätön eikä aiheuta syytä huoleen. Kvasilooginen argumentti on muodoltaan lisäksi sidosmuotoinen: siinä perusteluja koskeva hyväksyntä siirretään koskemaan myös johtopäätöstä (Perelman emt. 58). Tässä tapauksessa yleisön on

helppo hyväksyä perustelut, koska ne voidaan osoittaa todeksi tarkoilla mittauksilla. Argumentaation taustalla on ajatus siitä, että hyväksymällä perustelut yleisö pystyy hyväksymään myös väitteen.

Kolmanneksi tässä argumentissa käytetään hyväksi Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mainitsemaa määrän toposta (Kakkuri-Knuutila 1998c: 249):

Vähän on hyvä/arvokas tai paha/arvoton.

Ympäristön suhteen ihannetilanne olisi, että päästöjä tulisi mahdollisimman vähän. Teollisuuden kontekstissa tällöin vähäinen määrä näyttäytyy tavoiteltavana arvona, suuri määrä taas vältettävänä. Näin ollen on luontevaa, että Talvivaara tukeutuu argumentoinnissaan päästöjen määrän vähättelyyn.

Viides lehdistötiedote (Talvivaara kannattaa EU-selvitystä teollisuuden lupavalvonnasta) on päivätty 27.4.2012. Tiedotteessa Talvivaara ilmoittaa kannattavansa Satu Hassin ja Sirpa Pietikäisen ehdotusta Talvivaaran viranomaisvalvonnan riittävyyden tutkimisesta.

- (30) Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj ("Talvivaara" tai "Yhtiö") pitää europarlamentin jäsenten Satu Hassin (vihr) ja Sirpa Pietikäisen (kok) EU-komissiolle jättämää kirjallista kyselyä Talvivaara viranomaisvalvonnan riittävyyden tutkimisesta erinomaisena avauksena. (LT 27.4.2012)
- (31) Talvivaara on vakuuttanut, että yhtiön kaivostoimintaa valvovan Kainuun Ely-keskuksen valvonta on ollut tiukkaa ja asianmukaista ja se kestää kriittisen tarkastelun. Myös ympäristöministeri Ville Niinistö painotti torstaina 26.4. eduskunnassa, että Kainuun Ely-keskus on valvonut Talvivaaraa asianmukaisesti. (LT 27.4.2012)
- (32) Yhtiö on viimeaikaisen uutisoinnin perusteella (Kauppalehti 25.4.) käynnistänyt omat selvityksensä Suomessa sovelletuista teollisuuden luvitus- ja valvontakäytännöistä sulfaattipäästöjen suhteen. Talvivaaran tavoitteena on aina ollut olla eturintamassa vastuullisen kaivostoiminnan harjoittajana. (LT 27.4.2012)

Perusteluista, taustaoletuksista ja väitteestä muodostuu seuraava argumentti:

P1: Viranomaisvalvonta kestää tarkastelun, koska Ely-keskus on valvonut Talvivaaraa asianmukaisesti.

T1: Viranomaisten tulee toimia ohjeiden mukaisesti.

P2: Talvivaara on lisäksi käynnistänyt omat selvityksensä valvontakäytännöistä.

T2: Omatoimisuus on hyvä asia.

V: Talvivaara on vastuullinen kaivostoiminnan harjoittaja.

Tämä on mielenkiintoinen ja erilainen argumentti verrattuna edellisiin. Talvivaara on todennäköisesti toivonut yllätysvaikutusta ilmoittaessaan kannattavansa viranomaisvalvonnan tutkimista. Perelman (2007: 158) kirjoittaa: ”Tunnettu, arvattava ja banaali argumentti eli pelkkä itsestäänselvyys painaa vähemmän kuin omaperäinen, uusi ja asian ytimeen osuva argumentti”. Perelmanin mukaan vastustajan argumentin omaksuminen ja sen kääntäminen häntä vastaan vaikuttaa tehokkaasti, koska se on helpompi saada yleisesti hyväksytyksi. Perelman toteaa edelleen: ”Puhujalla, joka laajentaa vastustajansa esittämää analogiaa ja kääntää sen omaksi edukseen, on käytössään vahvempi argumentti kuin sellaisella, joka vastaa analogiaan toisella, vaihtoehtoisella analogialla”.

Talvivaara asettuu tiedotteessa ikään kuin samaan leiriin vastapuolen kanssa. Yhtiö maksuu vastustajan kannan ja hyödyntää sitä omassa argumentaatioissaan käyttäen lisäksi vielä vastapuolen edustajia (Ely-keskusta ja ympäristöministeri Ville Niinistöä) auktoriteetteina, jotka vahvistavat tiedotteen viestin. Perelmanin (emt. 107) mukaan auktoriteettiin vetoava argumentti tarkoittaa sitä, että väitteelle haetaan hyväksyntää jonkin henkilön tai ryhmän nauttiman arvostuksen turvin.

Tämän tiedotteen julkaisemisaikaan Ely-keskusta arvosteltiin liian hampaattomasta valvonnasta Talvivaaran suhteen. Tiedotteessa tuodaan implisiittisesti esille, että Talvivaaran toiminnassa ei ole ollut moitteen sijaa, koska Talvivaaran (sekä ministeri Niinistön) mukaan Ely-keskuksen valvonta on ollut asianmukaisen tiukkaa. Lisäksi, koska Talvivaara on alkanut myös itse selvittää valvontakäytäntöjä, yhtiö väittää olevansa erityisen esimerkillinen kaivosalan toimija.

Tämän tiedotteen argumentaatioissa vielä eräs huomiota kiinnittävä seikka on Talvivaaran asettama ehto Pietikäisen ja Hassin ehdottamalle komission tutkimukselle:

- (33) Yhtiö tukeekin voimakkaasti Pietikäisen ja Hassin ehdotusta antaa komission tutkia Talvivaaran viranomaisvalvontaa, mutta edellyttää, että saman tutkimuksen piiriin ulotetaan Suomen luvitus- ja viranomaiskäytännöt sulfaatin osalta etenkin kaivos-, metsä- ja kemianteollisuudessa vuoden 2011 loppuun asti. Talvivaara näkisi hyväksi, että sulfaattipäästöjä vertailtaisiin myös laajemmin EU-maiden teollisuudessa. (LT 27.4.2012)

Tällä vaatimuksellaan Talvivaara pyrkii vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen siitä, onko kaivosyhtiö suuri saastuttaja vai ei. Julkisuudessa nimenomaan kaivosala ja Talvivaara ovat leimautuneet ympäristön tuhoajiksi. Talvivaara haluaa muistuttaa, että sekä Suomessa että Euroopassa useat muutkin teollisuuden toimijat tuottavat sulfaattipäästöjä. Kun kokonaiskuvaa

laajennetaan, Talvivaaran osuus saastuttajana näyttääkin pieneltä. Kyseessä on jälleen kvasilooginen, osien ja kokonaisuuden välisiin suhteisiin nojaava argumentti.

Kuudennessa lehdistötiedotteessa (päiväys 19.6.2012) tiedotetaan Tukesin tekemän onnettomuustutkinnan tuloksista. Kyseessä on työntekijän kuolemantapauksesta seurannut tutkinta. Tiedote on otsikoitu: Talvivaaran onnettomuudesta otettu kaikki oppi käyttöön – Talvivaaran metallitehdas toimii turvallisesti. Väite sekä ensimmäinen perustelu on ilmaistu jo otsikossa. Sama perustelu ja lisäperusteluja mainitaan tekstissä:

- (34) Onnettomuus oli monisyinen ja aiheutui Tukesin tutkinnan mukaan prosessihäiriöiden, vielä kehitysvaiheessa olevan turvallisuuskulttuurin sekä normaalissa prosessisuunnittelussa vaikeasti ennakoitavien inhimillisten erehdysten summasta. Turvallisuuskulttuurin osalta tutkinnassa todettiin puutteita muun muassa vastuiden määrittelyssä, tiedonkulussa, organisaation toiminnassa ja työtavoissa. (LT 19.6.2012)
- (35) Tutkinnan aikana ja loppuraportissa esille tuotuja sekä Yhtiön itse omissa tutkimuksissaan tunnistamia puutteita teknisissä ratkaisuissa ja käytänteissä on korjattu Tukesin edellyttämällä tavalla. Esimerkiksi työturvallisuusohjeisiin ja prosessin ajo-ohjeisiin on tehty lukuisia tarkennuksia ja muutoksia. Tukesin raportoitamat parannusehdotukset otetaan kaikki käytäntöön turvallisuuden kehittämiseksi ja varmistamiseksi. (LT 19.6.2012)

Näiden perusteella muodostettu argumentti on seuraava:

P1: Onnettomuus johtui toimintahäiriöistä, keskeneräisyydestä sekä vaikeasti ennakoitavista inhimillisistä erehdyksistä.

T1: Toimintahäiriöt, keskeneräisyys ja inhimilliset erehdykset ovat sosiaalisesti hyväksytyjä syitä onnettomuudelle.

P2: Havaitut puutteet on korjattu.

T2: Puutteet tulee korjata.

V: Talvivaaran metallitehdas toimii turvallisesti.

Tässä argumentissa huomio kiinnittyy sanaan *keskeneräinen*. Perelman (emt. 100–101) toteaa, että keino-päämääräargumentoinnissa joskus hyödynnetään ongelman jakamista osiin: Kun yleisön hyväksymien ja puhujan puolustamien väittämien välinen kuilu on hyvin laava, tulokseen kannattaa pyrkiä vähitellen. Niinpä sen sijaan, että puhuja haluaa edetä saman tien A:sta D:hen, hän ehdottaa kuulijalle ensin siirtymistä B:hen, sitten C:hen ja lopulta D:hen.

Talvivaara välittää argumentoinnillaan kuvaa keskeneräisestä, mutta kehittyvästä prosessista. Keskeneräisen prosessin varjolla pyritään saamaan hyväksyntää ja ymmärrystä toiminnassa ilmeneviä ongelmia kohtaan. Talvivaara väittää päämääränään olevan lopulta vaihe D: eettisesti

ja ekologisesti kestävä ja turvallinen sekä lähialueita, osakkaita ja valtiota hyödyttävä toiminta, jossa kaikki puutteet ja keskeneräisyydet on korjattu.

Lisäksi argumentissa nojataan siihen olettamukseen, että kun onnettomuuden syyt selvitetään ja ongelmakohtiin puututaan, samoja onnettomuuksia ei voi sattua uudelleen. Toiminnan turvallisuus tulevaisuudessa on täten taattu.

6.11.2012 päivätty lehdistötiedote on otsikoitu: Hallituksen puheenjohtaja Pekka Perä vastaa ministeri Heidi Hautalalle. Analyysini mukaan tiedotteen pääväite löytyy seuraavasta virkkeestä:

(36) Tutkinnan ”Muu keskustelu on ennenaikaista, ja sen aika tulee myöhemmin”, sanoo hallituksen puheenjohtaja Pekka Perä. (LT 6.11.2012)

Perustelut taas ilmaistaan seuraavilla kahdella virkkeellä:

(37) Pekka Perä toteaa ministeri Heidi Hautalalle, että tällä hetkellä on tärkeintä keskittyä kipsisakka-altaan vuodon pysäyttämiseen. (LT 6.11.2012)

(38) ”Talvivaaran hyvin ammattitaitoinen toimiva johto ja koko henkilöstö tekevät kaikkensa vuodon pysäyttämiseksi ja ympäristövaikutusten minimoimiseksi.” (LT 6.11.2012)

Tällöin muodostamme argumentin:

P2: Talvivaaran johto ja henkilöstö tekevät kaikkensa vuodon pysäyttämiseksi.

T2: Talvivaaran henkilöstö toimii järkevällä tavalla.

P1: Tällä hetkellä on tärkeintä keskittyä vuodon pysäyttämiseen.

T1: Vuodon pysäyttäminen on hyvä asia.

V: On ennenaikaista keskustella muusta kuin vuodon pysäyttamisestä.

Argumentissa hyödynnetään auktoriteettiin vetoamista. Perelmanin (2007 102): mukaan auktoriteettiin vetoaminen on rinnakkaisuus, jossa yhdistetään eri tasojen asioita, joista yksi esitetään muiden ilmentymäksi (esim. henkilö suhteessa tekoihinsa). Perelman (emt. 104) toteaa: ”Henkilön rakentumistapa merkitsee tiettyä jatkuvuutta: häntä pidetään vastuullisena aiemmista teoistaan, jotka vaikuttavat hänen maineeseensa, kunniaansa tai häpeäänsä. Juuri henkilöä me kiitämme tai moitimme, palkitsemme tai rankaisemme.”

Yritystä koskevissa kriiseissä syyllisyys ja vastuunkannon vaatiminen henkilöityvät usein toimitusjohtajaan tai hallituksen puheenjohtajaan, tässä tapauksessa Pekka Perään. Tällä

tiedotteella Perä lopulta, kaksi viikkoa kipsisakka-altaan vuodon alkamisesta, astuu julkisuuteen vastaamaan Heidi Hautalalle, joka 6.11.2012 julkaisemassaan tiedotteessa vaatii Perää esille. Tässä tapauksessa auktoriteetin käyttö on siis ikään kuin ulkopuolelta vaadittua.

Kun argumentaatioissa halutaan osoittaa vastakohtien eriarvoisuutta, kyse on Kakkuri-Knuutilan (1998c: 250) mukaan erottelutopoksen käytöstä. Erottelutopoksen avulla voidaan esimerkiksi väittää tiettyjen seikkojen olevan olennaisia, kun taas vastakkaiset asiat leimataan epäolennaisiksi (emt. 250). Talvivaaran tiedotteessa toimitusjohtaja Perä toteaa, että ”tällä hetkellä on **tärkeintä** keskittyä vuodon pysäyttämiseen”. Vuodon pysäyttäminen on siis juuri nyt olennaista, ministeri Heidi Hautalan peräämä ”muu keskustelu” taas epäolennaista.

Ylikoski (1998: 158–173) luettelee tyypillisiä argumentaation virheitä. Näistä yksi on keskustelun tai väittelyn aiheen rajaaminen siten, että asiaankuuluvia näkökohtia suljetaan keskustelun ulkopuolelle (emt. 167–168). Tässä on kyse keskustelun osapuolten välisestä vallankäytöstä: osapuolet pyrkivät rajaamaan keskustelun aiheet itselleen edullisella tavalla (emt. 168). Ylikosken mukaan esimerkkejä on helppo löytää julkisuudesta ja tiedotusvälineistä: ” -- tällöin argumentaation lopputulosta ei määrää argumenttien paremmuus, vaan kyky ja mahdollisuus manipuloida keskustelun reunaehtoja”. Tässä tiedotteessa Perä pyrkii rajaamaan julkisen keskustelun käsittämään ainoastaan kipsisakka-altaan vuodon.

Seuraavassa, 13.11.2012 julkaistussa lehdistötiedotteessa Talvivaara perustelee, miksi sen pitäisi saada lupa metallitehtaan käynnistämiseen. Tiedotteen otsikko on: Talvivaara antanut Kainuun Ely-keskukselle selvityksen tehtaan käynnistämisluvan saamiseksi – Metallitehtaan käynnistäminen parantaa metallipitoisten vesien hallintaa. Tiedotteen pääväite ilmaistaan otsikon jälkimmäisessä osassa. Väitettä perustellaan seuraavasti:

- (39) Tällä hetkellä kaivosalueen altaisiin on varastoituneena liikaa vettä muun muassa runsaan sadannan takia. Myös ehjässä kipsisakka-allas 2:ssa, turvapatojen rajaamalla varoalueilla ja avolouhoksen keskiosan kaivannossa on runsaasti prosessi- ja valumavesiä. Ensi kevään sulamisille tulee lisäksi tehdä tilaa, mikä myös vaatii tehostettua vesienkäsittelyä. (LT 13.11.2012)
- (40) Kasaliuotuksen prosessi ja metallien talteenotto on tarkoitettu jatkuvatoimiseksi. Jos metallien tuotanto ei käynnisty pian, ei myöskään uutta jäteveden puhdistustekniikkaa saada heti tarkoituksenmukaiseen ja tehokkaaseen käyttöön. Talvella liuoslinjat jäätyvät, jolloin tehtaan ylösajaminen siirtyy pitkälle. Pitkään jatkuessaan seisokki aiheuttaakin Talvivaaran näkemysten mukaan uusia ympäristövaikutusten riskejä. (LT 13.11.2012)

Tällöin argumentti on seuraava:

P1: Kaivosalueella on liikaa varastoitua vettä.

T1: Liian suuri määrä on haitallinen asia.

P2: Metallitehtaan käynnistämisen viivyttäminen aiheuttaa uusia ympäristövaikutusten riskejä.

T2: Ympäristöriskejä tulee välttää.

V: Metallitehtaan käynnistäminen parantaa varastoitujen vesien hallintaa.

Argumentin ensimmäisestä taustaoletuksesta on helppo havaita määrän topos: liian suuri määrä varastoitua vettä on paha, vältettävä asia. Pääväitteen toinen perustelu ja siihen liittyvä taustaoletus taas ilmaisevat samaa kuin argumentti pahojen seurausten nojalla (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998b: 90):

P: Teolla A on pahoja seurauksia.

T: Tekoa, jolla on pahoja seurauksia, ei kannata/tule tehdä.

V: Älä tee A:ta!

Tiedotteessa Talvivaara esittää huonojen seurausten tilalle hyvää tavoitetta. Kuten yleensä argumentaatiossa, taustaoletusten oletetaan tässäkin argumentissa olevan yleisön hyväksymiä. Sen sijaan väitteellä ei todennäköisesti ole yleisön välitöntä kannatusta. Talvivaaran täytyy siis osoittaa, miksi tavoite (varastoitujen vesien hallinta ja uusien ympäristövahinkojen välttäminen) on niin hyvä, että siihen kannattaa pyrkiä, vaikka keino (metallitehtaan pikainen uudelleenikäynnistys) olisikin yleisön mielestä arveluttava.

Kakkuri-Knuutilan (1998c: 250) mukaan syy-seuraus- ja keino-tavoitesuhteiden taustalla on seuraava periaate: asian arvo siirtyy toiselle, siihen yhdistetylle asialle, esimerkiksi tavoitteen arvo/oikeutus siirtyy keinoihin ja seurauksen arvo/oikeutus siirtyy syyhyn. Talvivaara hyödyntää argumentissaan ensin mainittua. Tämä on jo kansanviisaudessa tiedetty totuus: tarkoitus pyhittää keinot. Argumentissaan Talvivaara jättää mainitsematta, että metallitehtaan käynnistäminen hyödyttää lopulta eniten yhtiötä itseään: kun tehdas käynnistetään, Talvivaara voi jälleen jatkaa liuokseen kertyvien metallien keräämistä talteen ja myydä metallit eteenpäin.

Aineistoni viimeisessä, 5.12.2012 julkaistussa lehdistötiedotteessa (otsikoitu: VTT tekee Talvivaaralle selvityksen kipsisakka-altaan vuodosta) kerrotaan, miksi ja miten VTT selvittää kipsisakka-altaan vuotoon johtaneita syitä. Sekä perustelut että väite on ilmaistu tiedotteen lopussa:

- (41) Toimikunta teettää laaja-alaisen selvityksen, mitkä syyt ovat kipsisakka-altaan vuodon takana. Riippumattoman selvityksen pohjalta Yhtiölle tullaan laatimaan ohjeistus riskienhallinnan ja toimintamallien muuttamiseksi vastaamaan kestävä tuotannon vaatimustasoa. Näin Talvivaara pyrkii jatkossa hallitsemaan paremmin vastaavien onnettomuuksien riskiä. (LT 5.12.2012)

Perusteluista, väitteistä ja taustaoletuksista muodostuu seuraava argumentti:

P1: Talvivaara teettää riippumattoman tutkimuksen VTT:llä.

T2: Riippumattomuus takaa tulosten luotettavuuden.

P2: Tutkimuksessa selvitetään vuodon syyt ja muut riskikohdat.

T2: Ongelmille on löydettävissä aiheuttaja.

V: Jatkossa Talvivaara hallitsee riskit paremmin.

Argumentissa vedotaan jälleen auktoriteettiin, tällä kertaa VTT:hen (valtion teknillinen tutkimuskeskus). VTT on ulkopuolinen, Talvivaarasta riippumaton toimija, jonka tutkimustulosten voidaan olettaa olevan luotettavia. Väliwerrosen (1994: 72) mukaan asiantuntijan rooliin erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa sisältyy usein oletus asiantuntijan puolueettomuudesta: siitä, että asiantuntijan toimintaa ei ohjaa jokin erityinen (henkilökohtainen tai instituution) intressi, vaan yleinen intressi.

Argumentissa käytetään myös keino-päämääräsuhdetta. Talvivaara väittää, että VTT:n tekemän tutkimuksen tulosten avulla yritys voi muuttaa ja kehittää toimintaansa, jolloin riskienhallinta on helpompaa. Taustalla vaikuttaa jälleen ajatus siitä, että kartoittamalla aiempien ongelmien aiheuttajat ei vastaavia ongelmia voi syntyä uudelleen.

Lehtonen (2002: 7) toteaa, että riskienhallinta ja kriisinhallinta ovat toisiaan lähellä olevia käsitteitä. Riski on riskinottajan tiedostama uhkatekijä ja kriisi taas tilanne, jossa jokin uhkatekijä toteutuu. Riskienhallinta on toimintaa, jossa pyritään minimoimaan kielteisen tapahtuman mahdollisuus. Jos kielteinen tapahtuma toteutuu, riskienhallinta muuttuu kriisinhallinnaksi, jonka tavoitteena on tapahtuman kielteisten vaikutusten minimointi. Yksi kriisinhallinnan työkaluista on kriisiviestintä tai kriisitiedottaminen (emt. 7–8).

Kuvajan ja Malmelinin (2008: 36) mukaan sellaisilla aloilla, joilla on suurimmat ympäristöriskit, on tärkeää osata viestiä siitä, että riskit tiedostetaan ja niihin on varauduttu. Tällaisia suuren riskin aloja ovat metalli-, energia-, metsä-, auto-, elektroniikka- ja kaivosteollisuus. Talvivaara hoitaa velvollisuutensa riskien viestimisessä. Ongelmalliseksi tilanne muuttuu, kun ennakoitujen tai ennakoimattomien riskien realisoituvat kriiseiksi. Se herättää

yleisössä kysymyksen siitä, kuinka hyvin kaivosyhtiö todellisuudessa on varautunut erilaisiin toimintaympäristönsä riskitekijöihin.

Olemme nyt käyneet läpi lehdistötiedotteiden argumenttianalyysin. Sen avulla olemme saaneet selville tekstien asiasisällön eli logoksen (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998b: 65), joskin analysoimalla vain pääväitteet olemme käsitelleet tiedotteista lähinnä niiden keskeisimmät viestit. Syvennämme kuvaa lehdistötiedotteista luomalla katsauksen aineiston retorisiin piirteisiin.

4.1.4. Muut retoriset piirteet lehdistötiedotteissa

Retorisen analyysin kohteena ovat teksti ja sen vaikutuskeinot (Kakkuri-Knuutila 1998c: 234). Tekstin retorinen analyysi voidaan nähdä argumentaation analysoinnin täydennyksenä: kun argumenttianalyysi tarkastelee argumentin asiasisältöä, retorisessa analyysissä tutkitaan asiasisällön lisäksi myös ilmiä. Retorisen analyysin keskeisiä kohteita ovat metaforat, rinnastukset ja muut kielikuvat, ilmaisujen kylläisyys tai niukkuus sekä niiden asema uskottavuuden luomisessa. Retorisen analyysin taustakysymys kuuluu: millä eri keinoilla tekstin lähettäjä pyrkii vaikuttamaan yleisöönsä? (emt. 239)

Kakkuri-Knuutilan (1998c: 236) mukaan **tyyli** on tärkeä tekstin kokonaisuutta luova tekijä. Tyyllillä voidaan tarkoittaa kirjoittajan näkökulmaa käsittelemäänsä asiaan ja yleisöön, jolloin se samalla ilmentää hänen ethostaan. Kakkuri-Knuutila (emt. 237) luokittelee tyylin eri piirteitä suhteessa kohteeseen (esim. tekninen – havainnollistava, suora – epäsuora, pienentävä – liioitteleva) ja suhteessa yleisöön (esim. kohtelias – epäkohtelias, arvostava – vähättelevä, vakuuttava – suostutteleva, asiallinen – humoristinen).

Talvivaaran tiedotteet ovat tyylliltään kohteen eli käsiteltävän asian suhteen melko havainnollistavia, vaikka alan termit ovatkin teksteissä läsnä. Tiedotteet on suunnattu ensisijaisesti median käyttöön, jolloin usein tavoitellaan uutismaista, helposti ymmärrettävää tekstiä. Selkeä ja ymmärrettävä tyyli myös lisää argumentaation vakuuttavuutta.

(42) Parhaillaan kaivoksella asennetaan uutta veden puhdistustekniikkaa. Käänteisosmoosilaitoksen käyttöönoton jälkeen tuotannossa siirrytään prosessivesien suljettuun kiertoon, jolloin tuorevettä tarvitaan ainoastaan poikkeustilanteissa. (LT 13.11.2012)

(43) Kiviauto oli purkamassa lastia tapahtumapaikalla. Peruutuksessa Hitachi EH3500-kiviauto meni kasan reunalle ja kaatui ympäri. Tapaus sattui kaivoksen sekundäärihuutusalueen keskiosassa. Kaatumiskorkeutta oli penkereeltä noin auton korkeuden verran, 6-7 metriä. (LT 2.10.2012)

Teknisyttä lisäävät hieman tiedotteissa mainitut tarkat numeeriset tiedot:

- (44) Perjantaina jälkikäsittelyalueilta lähtevän veden nikkelpitoisuus oli 0,13 mg/l ja lauantai-aamuna 22 mg/l. (LT 20.3.12)
- (45) Tyhjäpainoltaan 150 tonnisen ja kokonaispainoltaan 320 tonnia painavan auton kääntäminen ja nosto kestää pari päivää. (LT 2.10.12)
- (46) Talvivaaran liuotuskasoissa on tällä hetkellä noin 55 000 tonnia nikkeliä ja 98 000 tonnia sinkkiä. (LT 13.11.12)

Suhteessa yleisöön tekstit ovat tyyliiltään asiallisia ja kohteliaita, joskaan yleisöä ei puhutella suoraan. Yleisön kohtelias huomioonottaminen näkyy esimerkiksi siinä, että lisätietopyyntöjä varten lehdistötiedotteissa on selkeästi ilmaistu ne henkilöt yhteystietoineen, jotka vastaavat kyseisistä asioista. Argumentaatioanalyysin perusteella voidaan myös todeta, että tyyli on enemmän **vakuuttavaa** kuin **suostuttelevaa**: argumentaatiossa käytetään asia-argumentteja, eikä sorruta epäreiluun argumentointiin tai virheargumentteihin (ks. Kakkuri-Knuutila 1998c: 237). Tästä poikkeuksena on 6.11.2012 julkaistu tiedote, jossa Pekka Perä pyrkii rajaamaan keskustelun aiheita (ks. luku 5.1.3).

Kakkuri-Knuutilan (1998c: 264) mukaan retorisen analyysin avulla voidaan monin eri keinoin osoittaa tekstiin sisältyviä arvostuksia. Argumentatiivisten tekstien arvoja haetaan väitteiden perusteluista, esimerkiksi tavoite-keinoargumentaatiossa tavoitteesta ja syy-seurausargumentaatiossa seurauksesta.

Argumentaatioanalyysin (ks. luku 5.1.3) avulla saimme selville joitakin teksteissä ilmeneviä arvoja: argumentaatiossa nojattiin toisaalta ”tärkeintä on yrittää parhaansa” -tyyppiseen ajatteluun, toisaalta taas ”tarkoitus pyhittää keinot” -malliin. Nämä sananlaskut ovat lähemmin tarkasteltuna toisilleen vastakkaisia: Ensimmäisessä tapauksessa lopputulos ei ole olennainen, vaan arvokasta on hyvään lopputulokseen pyrkiminen. Jälkimmäisessä taas lopputulos on merkitsevä ja arvokas, vaikka tavoitteeseen pyrittäisiinkin kyseenalaisin keinoin. Lisäksi Talvivaaran lehdistötiedotteiden argumentaatiossa esille nousivat arvostus työturvallisuutta kohtaan sekä ympäristövahinkojen ennaltaehkäisy.

Teksteissä arvoja ilmentävät myös myönteisesti ja kielteisesti ladatut termit, vertaukset ja metaforat, lauserakenne ja asioiden esitysjärjestys (Kakkuri-Knuutila 1998c: 264). Tarkastelen seuraavassa lehdistötiedotteiden retoriikkaa sellaisten piirteiden kannalta, jotka ilmentävät mielestäni parhaiten niiden tekstilajiin liittyviä ominaispiirteitä sekä tuovat esiin tekstien taustalla vaikuttavia arvoja eli ideologioita.

Lehdistötiedotteet sisältävät vain hyvin vähän metaforisia ilmauksia. Ironiaa tai huumoria ei ole havaittavissa. Löysin tiedotteista yhteensä kuusi metaforista ilmausta, jotka kaikki ovat niin sanottuja **uinuvia** metaforia, eli sellaisia arkikielen ilmauksia, joiden metaforisuutta emme usein edes huomaa (ks. Kakkuri-Knuutila 1998c: 260; Perelman 2007: 137). Varsinaisia kirjallisia metaforia tiedotteissa ei esiintynyt.

(47) Talvivaaran tavoitteena on aina ollut **olla eturintamassa** vastuullisen kaivostoiminnan harjoittajana. (LT 27.4.2012)

Esimerkissä 47 kaivostoiminnan harjoittamista verrataan sodankäyntiin. Epäselväksi jää, ketä vastaan kaivosalalla taistellaan; merkitys onkin kenties tahaton. Eturintamassa olemisella yleensä korostetaan erityistä rohkeutta ja pelottomuutta. Tässä tapauksessa sillä haluttaneen viitata ennemminkin esimerkilliseen toimintaan ja edelläkävijän rooliin.

Samantyyppinen metafora esiintyy 19.6.2012 päivätyssä tiedotteessa:

(48) Talvivaara on tukenut ja tukee vielä jäljellä olevaa tapauksen viranomaistutkintaa kaikin tavoin ja on sitoutunut tekemään kaikkensa, jotta Talvivaaran kaivos- ja metallien talteenotto toiminnan turvallisuustaso on jatkossa **pysyvästi toimialan kärjessä**. (LT 19.6.2012)

Olla kärjessä kuulostaa samalta kuin *olla eturintamassa*, joskaan ensin mainitulla ei viitata sodankäyntiin, vaan se on ennemminkin jonkinlainen fysikaalista suuntaa ja olomuotoa ilmaiseva vertaus. Molemmilla metaforilla halutaan tuoda esille samaa pyrkimystä oman alansa johtoasemaan. Vähäisen esiintymisen vuoksi metaforista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Otaksuttavasti asiatyyliset tiedotteet eivät useinkaan rakennu metaforisten merkitysten varaan.

Toisto on yksi tavallisimmista retorisisista vaikutuskeinoista, jonka teho perustuu olettamuksiin siitä, että toistettu asia on tärkeä ja toistettu asia on totta (Kakkuri-Knuutila 1998c: 238). En tutki yksittäisissä tiedotteissa toistuvia elementtejä, mutta sen sijaan olen pyrkinyt havainnoimaan tiedotteesta toiseen jollakin tasolla toistuvia ilmauksia. Talvivaaran lehdistötiedotteissa toistuu juuri havaittu vakuutus siitä, että Talvivaara haluaa olla oman alansa esimerkillinen ja ennen kaikkea turvallinen toimija. Kymmenestä tiedotteesta viidessä asia ilmaistaan vähintään kerran.

(49) Turvallisuus on Talvivaaran toiminnassa aina ollut etusijalla. Talvivaara ottaa turvallisuustekijät korostetusti huomioon kaivoksen ja kaikkien prosessivaiheiden suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä. (LT 15.3.2012(2.))

Onnettomuuksien sattuessa Talvivaara toistaa rooliaan oma-aloitteisena ja ripeänä toimijana.

- (50) Tehdaspalokunta aloitti ensiavun välittömästi. Paikalle hälytettiin välittömästi apua hätäkeskuksesta. (LT 15.3.2012)
- (51) Talvivaara on järjestänyt ylimääräisen näytteenoton eteläiselle purkureitille Ylä-Lumijärveen ja Kivijärveen. Näytteitä otetaan tiistaina 20.3. ja torstaina 22.3. Näytteet analysoidaan sekä Talvivaaran omassa laboratoriossa että ulkopuolisessa laboratoriossa. (LT 20.3.2012)
- (52) Kuljettaja käveli omin jaloin kaivososaston työtoverin autoon ja työkaveri lähti viemään kuljettajaa sairaalaan heti kiviauton kaaduttua. (LT 2.10.2012)

Lehdistötiedotteissa käytetyt ilmaisut ovat pääosin niukkoja. Virkkeet muodostuvat useimmiten yhdestä tai kahdesta päälauseesta tai pää- ja sivulauseesta.

- (53) Vuoto havaittiin kello 7.30 jälkeen aamulla. Altaan patopenkereet ovat ehjät eli patovalli ei ole murtunut. (LT 4.11.2012)
- (54) Toimikunta on ensi töikseen valinnut VTT:n tekemään riippumattoman selvityksen vuotoon johtaneista syistä ja olosuhteista. VTT on ottanut toimeksiannon vastaan ja asiantuntijaryhmää kootaan parhaillaan. VTT käyttää tarvittaessa kotimaisia ja ulkomaisia alan parhaita asiantuntijoita. (LT 5.12.2012)
- (55) Kohonneet metallipitoisuudet liittyvät todennäköisesti 6.3. tapahtuneeseen liuosvuotoon, jossa osa liuksesta päätyi kalvojen ulkopuolelle. (LT 20.3.2012)

Poikkeuksena on 19.6.2012 julkaistu tiedote, jossa kerrotaan Tukesin onnettomuusraportin tuloksista. Tiedote alkaa seuraavalla virkkeellä:

- (56) Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) onnettomuustutkintaraportin mukaan Talvivaaran tehdasalueella tapahtuneen työntekijän kuolemaan johtaneen onnettomuuden todennäköinen tekninen syy on esineutraloinnin varastosäiliöön inhimillisen erehdyksen johdosta joutuneen kalkkiviljetteen aiheuttama reaktio, jonka seurauksena hiilidioksidia ja rikkivetyä pääsi purkautumaan tehdasalueelle. (LT 19.6.2012)

Argumentaatioanalyysin (ks. luku 5.1.3) yhteydessä jo esille nousseet pääväitteen perustelut ilmaistaan seuraavasti:

- (57) Onnettomuus oli monisyinen ja aiheutui Tukesin tulkinnan mukaan prosessihäiriöiden, vielä kehitysvaiheessa olevan turvallisuuskulttuurin sekä normaalissa prosessisuunnittelussa vaikeasti ennakoitavien inhimillisten erehdyksen summasta. (LT 19.6.2012)

Tämä tiedote on tyyliltään muita **virkakielisempi**, ja onkin kenties saanut vaikutteita Tukesin raportista, josta tiedotteessa kerrotaan. Jotkin virkkeistä saattavat olla suoria tai epäsuoria lainauksia raportista. Virkakielelle tyypillisiä leksikaalis-kieliopillisiä ominaisuuksia ovat esimerkiksi suuret sanamäärät virkkeessä sekä substantiivivaltaisuus (Hiidenmaa 2001: 44). Virkakielen ongelma voi olla myös määritekijujen raskaus, joka johtuu siitä, että virkkeeseen pyritään kiteyttämään mahdollisimman paljon informaatiota (emt. 53).

Esimerkin 57 virkkeessä käytetään ilmaisua *kehitysvaiheessa oleva turvallisuuskulttuuri*. Tämä viittaa samaan ilmiöön, josta oli puhe käsiteltäessä argumentaatioanalyysia (ks. luku 4.1.3). Onnettomuuden syytä ja poikkeuslupaa toiminnan uudelleenkäynnistämiseen pyritään perustelemaan keskeneräisyydellä. Vetoamalla keskeneräisyyteen tai johonkin kehitysvaiheeseen ennen lopullista päämääräänsä Talvivaara pyrkii kiinnittämään yleisön katseen tämänhetkisistä ongelmista kohti yhtiön visiota: sitä, mitä Talvivaara haluaa olla, sitä mitä se tulevaisuudessa on, mikäli sille taataan täydet toimintaedellytykset.

Talvivaara joutuu tiedotteissaan käsittelemään aihetta, joka on jossain määrin tabu, josta puhutaan usein kiertoilmauksin ja jota varmasti liike-elämän piirissä mieluusti vältettäisiin.

- (58) Talvivaaran kaivoksen tehdasalueella Sotkamossa **on tapahtunut kuolemantapaus** torstaiaamuna 15.3.2012. (LT 15.3.21012)
- (59) Ensihoito ja elvytys eivät kuitenkaan auttaneet ja henkilö **menehtyi**. (LT 15.3.2012)
- (60) Talvivaaran kaivosyhtiön vuonna 1976 syntynyt miestyöntekijä **menehtyi** torstaiaamuna 15.3.2012 kaivoksen metallitehtaan ulkopuolella Sotkamossa. (LT 15.3.2012)
- (61) Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes on saanut päätökseen Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj:n (”Talvivaara tai Yhtiö”) Sotkamon kaivoksella 15.3.2012 sattuneen työntekijän **kuoleman** onnettomuustutkinnan. Yhtiön pidetty työntekijä **menehtyi** rikkivetymyrkytykseen kaivoksen metallitehtaan ulkopuolella. (LT 19.6.2012)

Tiedotteissa puhutaan useammin menehtymisestä kuin kuolemista. Ilmaus *on tapahtunut kuolemantapaus* etäännyttää lukijaa itse asiasta: siitä että työntekijä kuoli. Kuolintapauksien yhteydessä tiedottamiseen ja uutisointiin liittyy myös joitakin konventionaalisia ilmauksia, joiden katsotaan olevan korrekkeja ja jopa välttämättömiä, kuten esimerkissä 61 *yhtiön pidetty työntekijä*. Myös pahoittelemine kuuluu tässä yhteydessä kriisiviestintään:

- (62) Talvivaara esittää syvät pahoittelunsa menehtyneen omaisille. (LT 15.3.2012)

Omaisten lisäksi henkilöstö huomioidaan:

- (63) Kaivoksen henkilökunta saa kriisiapua surun keskellä. (LT 15.3.2012 (2.))
- (64) Onnettomuus järkytti syvästi talvivaaralaista työyhteisöä ja Yhtiö jatkaa kriisiapua ja jälkipuintia eri osastoissa niin pitkään kuin on tarpeen. (LT 19.6.2012)

Toinen keskeinen aihepiiri tiedotteissa ovat ympäristöonnettomuudet. Kymmenestä tiedotteesta viidessä käsitellään onnettomuuksia, jotka ovat aiheuttaneet ympäristölle lyhempi- tai pidempiaikaisia haittoja. Yleisesti tiedotteissa kerrotaan vain siitä välittömästä onnettomuudesta, joka on tapahtunut, esim. liuosvuoto tai kipsisakka-altaan vuoto. Ympäristöongelmista ei puhuta. Kolmessa tiedotteessa ympäristöhaittoihin viitataan

neutraalilla sanalla *ympäristövaikutukset*, josta ei eksplisiittisesti käy ilmi, ovatko vaikutukset positiivisia vai negatiivisia.

(65) Talvivaara tekee kaiken voitavansa vuodon korjaamiseksi mahdollisimman nopeasti sekä **ympäristövaikutusten** minimoimiseksi. (LT 4.11.2012)

(66) Pitkään jatkuessaan seisakki aiheuttaakin Talvivaaran näkemyksen mukaan uusien **ympäristövaikutusten** riskejä. (LT 13.11.2012)

Joulukuun 2012 tiedotteessa kipsisakka-altaan vuoto nimetään onnettomuudeksi. Tässäkään vaiheessa ei viitata ympäristölle aiheutettuun tai aiheutuneeseen onnettomuuteen.

(67) **Onnettomuuden** syitä selvitetäessä pureudutaan laajasti sekä teknisluontoisiin ongelma-kohtiin pato- ja allasrakenteissa että muihin riskin realisoitumiseen johtaviin syihin Yhtiön toimintaympäristössä sekä sisäisissä prosesseissa ja toiminnassa. (LT 5.12.2012)

4.2. Pörssitiedotteet

Pörssiyhtiöiden sijoittajiin kohdistuvasta viestinnästä voidaan käyttää termiä **sijoittajaviestintä** tai **sijoittajasuhteet** (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 135). Sijoittajilla tarkoitetaan kaikkia niitä tahoja, jotka omistavat tai tulevaisuudessa potentiaalisesti omistavat yrityksen arvopapereita. Sijoittajaviestinnän tarkoituksena on Kortetjärvi-Nurmen, Kurosen ja Ollikaisen mukaan yrityksen strategian ja tarinan kertominen siten, että omistajat pysyvät uskollisina yritykselle ja uudet sijoittajat kiinnostuvat siitä. Sijoittajia kiinnostavat yrityksen tulos, vakavaraisuus ja tulevaisuudennäkymät. Yrityksen antamien tietojen on oltava luotettavia, koska sijoittajat tekevät tietojen perusteella suuria taloudellisia päätöksiä.

Lehtonen (2002: 20) toteaa, että taloustiedottamisen merkitys on kasvanut. Sekä analyytikot että sijoittajat seuraavat sitä, mitä yritys kertoo itsestään ja toiminnastaan. Kysyttäessä sadalta amerikkalaiselta yritysjohtajalta, mitkä viestintäfunktiot ovat johtamisessa tehokkaimpia ja vaikuttavat eniten liiketoiminnallisten tulosten saavuttamiseen, he arvioivat tehokkaimmiksi taloustiedottamisen ja sijoittajaviestinnän, mediasuhteiden hoitamisen sekä kriisitiedottamisen. Tulosten kannalta keskeisimmiksi arvioitiin taloustiedottaminen ja sijoittajaviestintä sekä yrityksen sisäinen viestintä, kriisitiedottaminen ja yhteiskuntasuhteet.

Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj kuuluu NASDAQ OMX Helsingin pörssiin. Tällöin sitä sitovat Helsingin pörssiin kuuluvia liikkeeseenlaskijoita koskettavat yhtenäiset

tiedottamissäännöt, jotka ovat tulleet voimaan 1.9.2011.⁷ Tiedotussääntöjen kohta 1.1. eli Yleissäännös kuuluu seuraavasti:

Yhtiön on ilman aiheetonta viivytystä julkistettava tieto päätöksistä ja muista seikoista tai olosuhteista, jotka ovat arvopaperin arvoon olennaisesti vaikuttavia. Näissä säännöissä arvopaperin arvoon olennaisesti vaikuttavalla tiedolla tarkoitetaan sellaista tietoa, jolla arvopaperimarkkinallain tarkoittamalla tavalla voidaan olettaa olevan olennainen vaikutus yhtiön pörssi-arvopapereiden arvoon.

Tämä tarkoittaa pörssin sääntöjen mukaan sitä, että pörssi-yhtiön on saatettava samanaikaisesti kaikille markkinaosapuolille käyttöön yhtiötä koskevat arvopaperin arvoon olennaisesti vaikuttavat tiedot. Tietoja ei saa luovuttaa kolmansille osapuolille, esimerkiksi toimittajille tai analyytikoille, ennen niiden julkaisemista markkinoilla.

Tiedotussäännöissä säädetään lisäksi siitä, että yhtiön julkistaman tiedon on oltava oikeaa ja kattavaa, eikä se saa olla harhaanjohtavaa. Tiedot on julkistettava ilman aiheetonta viivästyksiä siten, että nopea ja tasapuolinen tiedonsaanti voidaan turvata. Lisäksi yhtiöllä tulee olla internetsivusto, jolla kaikki tiedonantovelvollisuuteen liittyvät tiedot ovat saatavilla kolmen vuoden ajan.

Pörssi-yhtiöitä koskeva säännöllinen tiedonantovelvollisuus tarkoittaa Finanssivalvonnan⁸ mukaan liikkeeseenlaskijan taloudellisesta asemasta ja tuloksesta säännöllisesti julkistettavia tietoja. Näitä ovat osavuosikatsaukset, tilinpäätöstiedotteet sekä tilinpäätökset ja toimintakertomukset. Jatkuvalle tiedonantovelvollisuudella⁹ taas tarkoitetaan jatkuvaa, tarpeenmukaista julkista tiedottamista asioista, jotka yhtiön oman arvion mukaan voivat olennaisesti vaikuttaa yhtiön arvopaperin arvoon. Tällaiset tiedot on julkistettava heti yleisölle samanaikaisesti säännellyn markkinan ylläpitäjän (tässä tapauksessa Helsingin pörssin) ja tiedotusvälineiden välityksellä.

Pörssin ohjesäännössä esitetään pörssitiedotteen vähimmäisisältö esimerkiksi silloin, kun tiedotetaan yrityskaupasta, tilinpäätöksestä tai osake-enemmistön muutoksesta (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 136). Jos pörssitiedote kuvaa edellisvuoden tilannetta, tiedotteessa julkistetaan tunnuslukuja, jotka ilmaisevat yrityksen kasvua, kannattavuutta ja

⁷ Nasdaq OMX Helsingin pörssi: Tiedottamissäännöt

⁸ Finanssivalvonta: Säännöllinen tiedonantovelvollisuus

⁹ Finanssivalvonta: Jatkuva tiedonantovelvollisuus

vakavaraisuutta. Lisäksi tiedotteessa kerrotaan muun muassa yrityksen toiminnasta, toiminnan muutoksista ja tutkimus- ja kehitystoiminnasta. Kortetjärvi-Nurmen, Kurosen ja Ollikaisen (emt. 137) mukaan pörssitiedotteessa ei käytetä korostuskeinoja, kuten alleviivausta, lihavoitinta tai kursivoitinta. Tekstin enimmäispituus on kymmenen sivua. Tiedotteen lopussa voidaan mainita lisätietojen antaja, mutta se ei ole välttämätöntä. Pörssitiedotteessa tulee käyttää asiatyylistä, selkeää ja yksiselitteistä kieltä.

Talvivaaran pörssitiedotteet ovat lehdistötiedotteista poiketen hyvin vaihtelevan pituisia ja sisältöisiä. 22 pörssitiedotteesta 15 on korkeintaan yhden A4-sivun mittaisia. Osassa pörssitiedotteista (esimerkiksi otsikolla: Selvitys Turvallisuus- ja kemikaalivirastolle annettu – metallien talteenottolaitoksen ylösajo käynnistyy) on toistuvien elementtien lisäksi varsinaista leipätekstiä vain muutaman rivin verran, kun taas aineistoni kolme osavuositiedotusta (joista on poistettu taulukot) ovat 8–9 sivun laajuisia. Osavuositiedotusten ohella toiminta- ja tuotantopäivitykset yhtä lukuun ottamatta ovat usean sivun mittaisia.

Kuten Talvivaaran lehdistötiedotteissa, myös pörssitiedotteissa esiintyvät samat pakolliset rakenneosat: päiväys, otsikko, leipäteksti, lisätietoja antavat henkilöt yhteystietoineen sekä tiivistelmä Talvivaarasta yhtiönä. Lisäksi osavuositiedotuksissa tulee olla tietyt, Suomen lain¹⁰ mukaiset sisällöt ja rakenteet.

Talvivaaran osavuositiedotuksissa on seuraavanlaisia alaotsikoita: Keskeiset tapahtumat, Toimitusjohtaja Pekka Perä / Harri Natunen, Taloudellinen katsaus, Tuotantokatsaus, Kestävä kehitys, turvallisuus ja lupaprosessit, Liiketoiminnan kehittäminen, Varsinainen yhtiökokous, Riskienhallinta ja tärkeimmät riskit, Henkilöstö ja johto, Osakkeet ja osakkeenomistajat, Katsauskauden jälkeiset tapahtumat sekä Lyhyen aikavälin näkymät.

Aineistossa on yhteensä viisi tuotanto- ja toimintapäivitystä. Ne muistuttavat rakenteeltaan osavuositiedotuksia, mutta ovat niitä lyhempiä ja käsittelevät pääasiassa tähänastista tuotantoa ja tulevan tuotannon ennustetta sekä tuotantoon vaikuttavia seikkoja.

Seuraavissa alaluvuissa analysoin pörssitiedotteita teemojen, argumentaation ja retoriikan näkökulmista.

¹⁰ Finlex: Pörssi-yhtiöiden tiedonantovelvollisuus

4.2.1. Pörssitiedotteiden retorinen tilanne

Tarkastelemme ensiksi pörssitiedotteiden lähettämiseen ja vastaanottamiseen liittyvää retorista tilannetta. Voimme määritellä pörssitiedotteiden puhujan samalla tapaa kuin lehdistötiedotteiden kohdalla (ks. luku 4.1.1): puhujana on yhtiö nimeltä Talvivaara. Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj on pörssi-yhtiö, jonka osakkeet noteerataan Lontoon pörssin päälistalla ja NASDAQ OMX Helsingissä. Talvivaaraa sitovat pörssi-yhtiöiden tiedottamissäännöt. Säännöt asettavat reunaehdoja tiedotteille: mistä aiheista tulee tiedottaa ja millä aikataululla, mitkä sisällöt tiedotteista täytyy löytyä jne. Toisaalta sääntöjen puitteissa on kuitenkin mahdollista tiedottaa hyvin moninaisin sisällöin.

Pörssitiedottamisen yleisöön kuuluvat ensisijaisesti nykyiset ja mahdolliset tulevat osakkeenomistajat sekä muut pörssiä seuraavat henkilöt, esimerkiksi kilpailijat, rahoittajat, analyytikot ja taloustoimittajat. Pörssitiedotteet lähetetään samanaikaisesti Helsingin pörssiin, keskeisille joukkoviestimille ja omalle henkilöstölle (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 136). Pörssi siirtää tiedotteet omille internetsivuilleen sekä välittää ne eteenpäin online-palvelun avulla (emt. 136). Talvivaaran internetsivuilta pörssitiedotteet ovat kaikkien luettavissa. Pörssitiedottamisen säännöt edellyttävät pörssi-yhtiötä julkaisemaan ja säilyttämään tiedotteet sähköisesti tietyn ajanjakson ajan. Mikäli pörssitiedotteiden sisältämiä tietoja julkistetaan joukkotiedotusvälineissä, tavoittaa yritys välillisesti myös suuren yleisön.

Mitä voimme sanoa pörssitiedotteiden foorumista? Olen kerännyt aineistoni pörssitiedotteet samalta ajalta kuin lehdistötiedotteet: 15.3.2012–16.1.2013. Tarkasteltava ajankohta alkaa työntekijän kuolinpäivästä 15.3.2012. Sinä päivänä julkaistiin kaksi lehdistötiedotetta, mutta ei yhtään pörssitiedotetta. Ensimmäinen aineistossani mukana oleva pörssitiedote on julkaistu 2.4.2012 otsikolla Talvivaaran selvitys Turvallisuus- ja kemikaalivirastolle. Tiedotteessa Talvivaara kertoo TUKES:in pyytäneen yhtiöltä selvitystä kaivoksen työturvallisuuteen liittyen.

Siinä missä aineistoni lehdistötiedotteita on julkaistu lähinnä erilaisista onnettomuuksista, pörssitiedotteiden kautta avautuu hieman toisenlainen näkökulma tarkasteltavaan ajankohtaan. Kriiseistä huolimatta yhtiön on jatkettava toimintaansa, julkaistava osavuosikatsaukset ja toimintapäivitykset, lähetettävä yhtiökokouskutsut ja kerrottava niissä tehdyistä päätöksistä sekä kaikista muista osakkeen hintaan mahdollisesti vaikuttavista seikoista.

Lähtökohdat vuodelle 2012 ovat Talvivaaran vuoden 2011 tilinpäätöstiedotteen¹¹ (julkaistu 16.2.2012) mukaan olleet pääosin positiiviset: Tilinpäätöskaudella 2011 liikevoitto oli 30,9 miljoonaa euroa. Nikkelin ja sinkin tuotanto kasvoivat huomattavasti aiempaan vuoteen verrattuna. Loppuvuodesta perusmetallien hinnat olivat alhaalla, mutta markkinoiden odotettiin tasaantuvan alkuvuoden 2012 aikana. Samalla odotettiin nikkelin tuotannon edelleen kasvavan.

Pörssiyhtiön on kuitenkin varauduttava myös erilaisiin riskitekijöihin, joista voi olla haittaa toiminnan kannalta. Samassa tilinpäätöstiedotteessa käsitellään riskienhallintaa ja tärkeimpiä riskejä:

Talvivaaran toimintaan vaikuttavat erilaiset kaivosalan yleiset riskit, kuten Talvivaaran mineraaliesiintymien tuotannolliseen kehittämiseen liittyvät riskit, arviot mineraalivarannoista ja malmivaroista, infrastruktuuririskit ja hyödykehintojen volatilitteetti. Riskejä liittyy myös valuuttojen vaihtokursseihin, johtamis- ja valvomisjärjestelmiin, edellisten tilikausien tappioihin ja epävarmuuksiin Talvivaara-konsernin tulevasta kannattavuudesta, yhtiökumppaneihin, riippuvuuteen avainhenkilöistä sekä lakien, säännösten ja niihin liittyvien kustannusten vaikutuksiin, ympäristövahinkoihin sekä Talvivaaran kaivospiiriin ja toiminnan vaatimiin lupiin.

Kuten jo edellä olemme havainneet, osa Talvivaaran ennakoimista riskeistä realisoitui, kun Talvivaara ajautui vuonna 2012 kriisistä toiseen. Tämä näkyy väistämättä myös pörssitiedotteissa. Tarkastellessamme kyseisen ajankohdan pörssitiedotteita jatkamme siis edelleen kriisitiedottamisen parissa.

4.2.2. Pörssitiedotteiden teemat

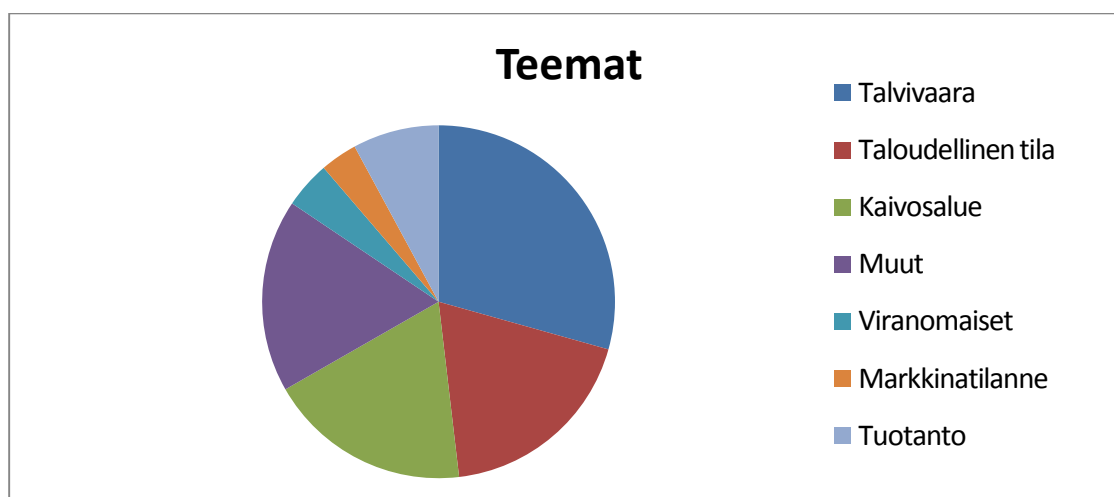
Olen poiminut pörssitiedotteista yksitellen kaikki niissä esiintyvät teemat. Teemat on jaoteltu 19 eri luokkaan. Osa luokista on samoja kuin lehdistötiedotteiden teema-analysissä, mutta koska pörssitiedotteet ovat aineistona lehdistötiedotteita paljon laajempi ja niissä käsitellään useampia aihepiirejä, myös luokkia on enemmän. Seuraavassa taulukossa nähdään teemojen esiintyvyys lukumäärittäin ja prosenttiosuuksittain.

¹¹ Talvivaara: Tilinpäätöstiedote 2011

Teema	Määrä	Pros.osuus
Talvivaara yhtiönä ja sisäiset sidosryhmät	450	29,4 %
Kaivosalue ja prosessit	285	18,6 %
Viranomaiset	66	4,3 %
Muut ulkoiset sidosryhmät	11	0,7 %
Yhtiön taloudellinen tila	288	18,8 %
Tuotanto ja metallit	121	7,9 %
Markkinatilanne	52	3,4 %
Investoinnit	30	2,0 %
Riskit ja riskienhallinta	7	0,5 %
Kestävä kehitys ja ympäristö	17	1,1 %
Onnettomuudet	20	1,3 %
Päästöt ja pitoisuudet	46	3,0 %
Työturvallisuus	7	0,5 %
Sisäiset tutkimukset	19	1,2 %
Tiedottaminen	11	0,7 %
Tavoitteet ja näkemykset	20	1,3 %
Ajankohta	23	1,5 %
Sää	38	2,5 %
Muut teemat	22	1,4 %
Yhteensä	1533	100 %

Taulukko 2. Teemat ja niiden esiintyvyys pörssitiedotteissa.

Lisäksi havainnollistan teemojen esiintyvyyttä ja niiden suhdetta teemojen joukkoon kokonaisuudessaan kaavion 1 avulla. Kaaviossa näkyvät kuusi yleisintä teemojen luokkaa sekä otsikon Muut alle yhdistettynä loput teemaluokat.

Kaavio 1. Pörssitiedotteiden teemojen jakautuminen prosenttiosuuksittain.

Pörssitiedotteiden yleisin teema on Talvivaara yhtiönä. Pörssitiedotteiden teemoja luokitelllessani olen tarkentanut tämän luokan sisältävän kaikki Talvivaaran **sisäiset sidosryhmät**. Sidosryhmät tarkoittavat kaikkia niitä tahoja, joilla on odotuksia organisaation suhteen ja jotka jollain tasolla vaikuttavat sen toimintaan (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 118). Sisäisiä sidosryhmiä ovat ne, jotka kuuluvat organisaation sisäpiiriin: johtajat, työntekijät ja omistajat (eli osakkaat). Niinpä luokkaan Talvivaara yhtiönä ja sisäiset sidosryhmät kuuluvat viittaukset paitsi yhtiöön, sen työntekijöihin ja johtoon, myös osakkaisiin.

- (68) **Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj ("Talvivaara" tai "Yhtiö")** on tehnyt sopimuksen hollantilaisen Lenntech BV -yhtiön kanssa käänteisosmoositeknoologiaan perustuvan vedenpuhdistuslaitteiston toimittamisesta. (PT 24.4.2012)
- (69) **Yhtiön henkilöstö** on sitoutunut toiminnan ja työympäristön jatkuvaan kehittämiseen Yhtiön 0-tapaturmaa-tavoitteen saavuttamiseksi. (PT 5.4.2012)
- (70) **Seuraavat osakkaat** omistivat 31.3.2012 yli viisi prosenttia Talvivaaran osakkeista ja äänioikeuksista: Pekka Perä (21,0 %), Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma (8,8 %), Solidium Oy (8,5 %) ja Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Ilmarinen (6,2 %). (PT 25.4.2012)

Seuraavaksi yleisin teemojen luokka on Yhtiön taloudellinen tila. Tähän luokkaan sisältyvät liikevaihtoon, liikevoittoon ja -tappioon liittyvät teemat sekä kaikki muut teemat, joilla kuvataan yhtiön taloudellista tilannetta, kannattavuutta ja toimintaa arvopaperimarkkinoilla (esimerkiksi velat ja varat, kulut, rahoitus, osakkeet ja optiot). Tämä luokka on siis varsin laaja ja siksi siihen sisältyvät teemat esiintyvät pörssitiedotteissa tiheästi.

- (71) **Talvivaaran huhti-kesäkuinen liikevaihto nikkeli- ja kobolttitoimituksista Norilsk Nickelille ja sinkkitoimituksista Nystarille** olivat yhteensä 33,4 miljoonaa euroa (Q2 2011: 37,6 miljoonaa euroa). (PT 16.8.2012)
- (72) **Materiaali- ja palvelukulut tammi-kesäkuussa** olivat yhteensä 68,5 miljoonaa euroa (tammi-kesäkuu 2011: 68,2 milj.euroa) ja **liiketoiminnan muut kulut** olivat yhteensä 33,9 miljoonaa euroa (tammi-kesäkuu 2011: 30,3 milj.euroa). (PT 16.8.2012)
- (73) **Mahdollisiin rahoitusvaihtoehtoihin** lukeutuvat vieras pääoma, vaihtovelkakirjalainat, rojalitit sekä oma pääoma. (PT 16.1.2013)
- (74) **Katsauskauden liiketappio** oli 11,4 miljoonaa euroa (Q1 2011: voittoa 11,6 miljoonaa), eli 29,3 prosenttia liikevaihdosta. (PT 25.4.2012)
- (75) **Oma pääoma ja velat** olivat 31.3.2012 yhteensä 1231,0 miljoonaa euroa (31.12.2011: 1156,7 miljoonaa euroa). (PT 25.4.2012)

Lehdistötiedotteiden yleisin luokka on Kaivosalueen fyysinen ympäristö, prosessit ja työvälineet. Pörssitiedotteissa tämä luokka on kolmanneksi yleisin. Pörssitiedotteissa kerrotaan kaivosalueella tehtävästä työstä ja sen tuloksista, prosessin kehittymisestä ja takapakeista.

- (76) **Primäärikasan purkunopeutta viime vuonna haitanneita ongelmia** on ratkaistu jo toteutetuilla prosessimuutoksilla, mikä viimeaikaisista haasteista huolimatta luo pohjaa koko vuoden tuotantoennusteen saavuttamiseen sekä tuotannon ylösajoon kohti täyden kapasiteetin mukaista tuotantotasoa. (PT 25.4.2012)
- (77) Seuraavien 3-4 kuukauden aikana **louhintaa ja murskausta** rajoitetaan, ja **Yhtiön oma kaivoskalusto** siirretään avustamaan primäärikasan purussa. (PT 16.8.2012)

- (78) **Metallipitoisen kiertoliuoksen keskimääräinen syöttövirtaus metallien talteenottoon** saavutti kesäkuussa uuden kuukausiennätyksen, ja **uuden malmin kasaus** on edistynyt jatkuvasti. (PT 16.8.2012)
- (79) Varotoimenpiteenä **Talvivaaran metallien talteenottolaitos** on ajettu alas, jotta **sakan lisäpumpatukset kipsisakka-altaalle** voidaan vuodon korjauksen aikana välttää. (PT 5.11.2012)

Iso osa Talvivaaran kiinnostavuudesta sijoittajien silmissä perustuu siihen, että Talvivaara aloitti kaivostoiminnan uudella ja mullistavalla tavalla. Internetsivujensa¹² mukaan Talvivaara jatkoi Outokumpu-konsernin 1980-luvun lopulla aloittamaa kehitystyötä malmien erottelemiseksi kiviaineksesta bioliuotuksen avulla. Bioliuotus oli tuolloin uutta teknologiaa, ja sitä pidettiin liian riskialttiina laajemmassa kaivostoiminnassa. Toimintansa alkuvaiheissa Talvivaara testasi bioliuotusmenetelmää koe-erille, ja prosessi vaikutti toimivalta. Bioliuotuksen etuna verrattuna perinteiseen kaivostoimintaan on Talvivaaran¹³ mukaan pienemmät investointi- ja käyttökustannukset, jolloin kaivostoiminta on vähemmät altis metallien hinnanvaihteluille.

Prosessin toimivuudesta laajan mittakaavan kaivostoiminnassa ei pilottitutkimuksista huolimatta ole ollut täysiä takeita ennen toiminnan aloittamista, eikä, kuten myöhemmät tapahtumat ovat osoittaneet, kaikkia mahdollisia riskejä ole pystytty ennakoimaan. Sijoittajien suurin mielenkiinto lienee kohdistunut ja kohdistuu edelleen siihen, saako Talvivaara kehittämiensä prosessin toimimaan halutulla ja riittävän kannattavalla tavalla.

Pörssitiedotteiden neljänneksi yleisin teemojen joukko on Tuotanto ja metallit. Yleisesti ottaen minkä tahansa yrityksen kannattavuus perustuu siihen, kuinka hyvin sen tuote menee kaupaksi ja kattavatko myynnistä saadut tulot tuotteiden tuottamisesta aiheutuvat kulut. Talvivaaran kohdalla ostajista ei ole pulaa, koska Talvivaara on sopinut toimittavansa kaikki tuottamansa metallit tietyille asiakasyrityksille. Pullonkaulaksi muodostuukin tuotantoprosessi ja sen tehokkuus ja toimivuus. Mitä enemmän Talvivaara saa tuotettaan tuotettua, sitä enemmän se myy ja sen paremmin toiminta kannattaa. 16.8.2012 julkaistussa osavuositarkastuksessa todetaan seuraavaa: ”Mikäli Talvivaara ei pysty tuottamaan riittäviä määriä myytäviä tuotteita, erityisesti nikkeliä, tai mikäli hyödykehinnat tai valuuttakurssit muuttuvat äkillisesti ja merkittävästi, yhtiölle saattaa aiheutua likviditeetti- ja jälle-rahoitusriskejä”.

¹² Talvivaara: Yhtiön historia

¹³ Talvivaara: Bioliuotuksen edut

- (80) **Tuotantoon** vaikutti heikentävästi seisakkiaika metallitehtaalla, joka johtui ympäristöinvestoinneista sekä ennakoimattomasta työturvallisuuden parantamiseen liittyneistä toimenpiteistä. (PT 19.4.2012)
- (81) **Toisen vuosineljänneksen tuotantoon, 3194 tonnia nikkeliä ja 6686 tonnia sinkkiä**, vaikuttivat kiertoliuoksen laimeneminen kevätulvien ja runsaiden sateiden seurauksena sekä suunniteltu huoltoseisakki ja valitettavaan kuolemantapaukseen liittynyt seisakki huhtikuussa. (PT 3.7.2012)
- (82) **Huhtikuussa nikkelin tuotanto** oli vain 198 tonnia huoltoseisakin ja tiettyjen toimintatapojen muutosten rajoitettua tuotantoa lähes koko kuukauden ajan. (PT 3.7.2012)
- (83) **Kaikki Talvivaaran tuottama uraani** myydään pitkäaikaisen sopimuksen mukaisesti Cameco Corporationille. (PT 16.8.2014)

Tuotannon tasosta ja tuotettujen metallien määrästä tiedottaminen onkin keskeistä Talvivaaran pörssitiedotteissa. Tuotannon määrän merkitys aiheuttaa myös kaivostoiminnan melko herkän haavoittuvuuden: kun toiminta joudutaan määrääjäksi keskeyttämään esimerkiksi jonkin onnettomuuden vuoksi, se voi samalla tarkoittaa tuotannon tason merkittävää laskua kyseisenä toimintakautena. Tuolloin yhtiö voi joutua esimerkiksi ottamaan lisää velkaa, jotta kulut saataisiin katettua, jolloin yhtiön varallisuustaso heikkenee. Varallisuustason lasku taas heijastuu osakkeiden arvoon ja sijoittajasuhteisiin.

Nämä neljä yleisintä teemojen joukkoa kattavat pörssitiedotteiden teemoista 75 %. Loput 25 % jakautuvat useiden eri teemaluokkien kesken. Näistä eniten esiintyvät ovat luokat Markkinatilanne ja Viranomaiset. Markkinatilannetta käsitellään jokaisessa osavuosikatsauksessa ja toimintapäivityksessä. Markkinatilanteeseen liittyvät maininnat metallien sen hetkisestä markkinahinnasta sekä kilpailijoiden toiminnasta ja tuotteista. Talvivaara mainitsee useassa tiedotteessaan, että ”täysi tai lähes täysi alttius nikkelin hinnan muutoksille on Talvivaaran strategian mukaista, sillä yhtiön näkemyksen mukaan Talvivaaran kaivos voi täydessä mittakaavassa toimiessaan toimia kannattavasti alhaistenkin raaka-ainehintojen kausina”. Lisäksi osavuosikatsauksessa 8.11.2012 todetaan: ”Koska noin 90 % Talvivaaran liikevaihdosta on tällä hetkellä peräisin nikkelin myynnistä, nikkelin hinnanmuutoksilla on välitön ja merkittävä vaikutus Yhtiön taloudelliseen tulokseen ja liiketoimintaan”. Näin ollen metallien hintojen muutokset ja maailmantalouden näkymät ovat keskeisiä ennakoitaessa tulevaa tuotantoa ja tulosta sekä selitettäessä kuluneen kauden tulosta.

- (84) Vaikka **hinta** elpyikin hieman vuosineljänneksen loppua kohti, **tulevien kuukausien markkinanäkymät** ovat edelleen varovaiset ja epävarmat. (PT 8.11.2012)
- (85) Ensimmäisen vuosineljänneksen tuotantotaso ja **nikkelin heikko hintakehitys alkuvuoden aikana** vaikuttivat heikentävästi Talvivaaran taloudelliseen tulokseen. (PT 19.4.2012)

Edellä puhuttiin Talvivaaran sisäisistä sidosryhmistä, jotka teemaluokittelussa on laskettu kuuluviksi luokkaan Talvivaara yhtiönä. **Ulkoisia sidosryhmiä** ovat sellaiset tahot, jotka eivät

kuulu organisaation sisäpiiriin, mutta joilla myös on **intressejä** organisaation toimintaan liittyen. Tällaisia ovat esimerkiksi asiakkaat, yhteistyökumppanit, viranomaiset, naapurit, tavarantoimittajat, rahoittajat, analyytikot, suuri yleisö, media ja kilpailijat (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 118). Teemaluokittelussani olen erottanut viranomaiset omaksi luokakseen, ensinnäkin siksi, koska se oli oma luokkansa lehdistötiedotteiden analyysissä, ja toiseksi koska viranomaiset ja heidän toimintansa (esimerkit 86 ja 87) nousevat keskeisesti esille verrattuna muihin ulkoisiin sidosryhmiin, jotka olen yhdistänyt yhdeksi luokaksi.

(86) **Lupaviranomaiset** ovat kuitenkin nyt ilmoittaneet Yhtiölle, että uraanin talteenoton lupa-asia ratkaistaan vuoden 2012 aikana. (PT 3.4.2012)

(87) **Pohjois-Suomen aluehallintovirasto** ilmoitti Talvivaaralle huhtikuussa, että **yhtiön uraanin talteenoton ympäristöluvan käsittely ja Talvivaaran kaivoksen ympäristöluvan tarkistus** tehdään samanaikaisesti. (PT 16.8.2012)

Pörssitiedotteita on tämän tutkimuksen aineistona tulostetussa muodossa kaikkiaan 45 sivua. Osavuosikatsaukset muodostavat sivumäärän (26 sivua) perusteella hieman yli puolet aineistosta. Suomen laissa¹⁴ säädetään erikseen osavuosikatsausten rakenteesta ja sisällöstä. Pörssiyhtiöiden tiedonantovelvollisuutta käsittelevän lain seitsemännen luvun kohdassa 11 § esitetään seuraava velvoite:

Osavuosikatsauksen selostusosassa on annettava yleiskuvaus liikkeeseenlaskijan toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä niiden kehityksestä katsauskaudella. Siinä on selostettava katsauskauden merkittäviä tapahtumia ja liiketoimia sekä niiden vaikutuksia liikkeeseenlaskijan toiminnan tulokseen ja taloudelliseen asemaan ja annettava kuvaus liikkeeseenlaskijan liiketoimintaan liittyvistä merkittävistä lähiajan riskeistä ja epävarmuustekijöistä.

Pörssin sääntöjen¹⁵ mukaan tiedonantovelvollisuuden yleissäännös velvoittaa pörssiyhtiön tiedon julkistamiseen esimerkiksi seuraavissa tapauksissa: tilaus tai investointipäätös, yhteistyösopimus, luottotappio tai asiakkaan menetys, tutkimustulos, oikeudellisen prosessin vireilletulo, siinä annettu päätös tai asiaa koskeva sovinto, taloudelliset vaikeudet, viranomaisen tekemä päätös, tytär- tai osakkuusyhtiötä koskeva tieto tai olennainen muutos taloudellisessa asemassa.

Edellä käsitellyn perusteella Talvivaaran pörssitiedotteissa tiedotetaan kattavasti laissa ja säännöksissä määritellyistä aiheista ja tapahtumista. Teemaluokituksessani esille nousevat jo käsiteltyjen teemojen lisäksi listoissa mainitut Investoinnit, Tutkimustulokset sekä Riskit ja

¹⁴ Finlex: Pörssiyhtiöiden tiedonantovelvollisuus

¹⁵ Nasdaq OMX Helsingin pörssi: Tiedotussäännöt

riskienhallinta. Tiedotteissa esiintyvät lisäksi luokat Päästöt ja pitoisuudet, Sää, Ajankohta, Onnettomuudet, Tiedottaminen, Tavoitteet ja näkemykset, Ulkoiset sidosryhmät sekä Muut teemat, joka sisältää muihin luokkiin sopimattomia yksittäisiä teemoja.

Yllättävän vähäisessä määrin tiedotteissa nousevat esille luokat Työturvallisuus (0,5 %) sekä Kestävä kehitys ja ympäristö (1,1 %).

(88) **Turvallinen työskentely ja työympäristö** pysyvät jatkossakin Talvivaaran toiminnan tärkeimpinä kulmakivinä. (PT 5.4.2012)

(89) **Kaivostoiminnan ympäristövaikutusten jatkuva vähentäminen** on yksi Talvivaaran toiminnan painopisteistä. (PT 8.11.2012)

Pörssitiedotteen ensisijainen tehtävä on tiedon antaminen: selostus tapahtuneista tai tapahtuvista seikoista, joilla voi olla vaikutusta arvopaperin arvoon. Niissä käsitellään pitkälti säännösten ja lakien pohjalta määriteltyjä aiheita, usein myös määrättyssä muodossa. Tällöin sellaiset aiheet, joihin ei liity mitään ”uutuutta” tai välitöntä vaikutusta osakkeen arvoon (esimerkiksi organisaation toimintatapoja toiminnan aloittamisesta lähtien määrittelevä yritys vastuullisuus), jäänevät helposti vähemmälle käsittelylle. Tämä ehkä selittää osaltaan teemojen voimakkaan painottumisen itse yhtiötä, sen keskeisimpiä toimintoja ja taloudellista tilaa koskeviin seikkoihin. Toisaalta Talvivaara antaa tiedotteidensa perusteella ymmärtää, että ympäristöaiheinen tiedottaminen on keskitetty Paikan päällä -blogiin, jolloin muussa tiedottamisessa voidaan käsitellä muita aiheita.

4.2.3. Pörssitiedotteiden argumentaatioanalyysi

Osana yhtiön strategista viestintää pörssitiedotteiden tehtävänä on paitsi antaa selostus tapahtumista, myös luoda ja ylläpitää positiivista julkisuuskuvaa. Tällöin voimme käsitellä niitä vaikuttamaan pyrkivinä teksteinä. Osavuosikatsausten kaikki rakenneosat eivät kuitenkaan ole luonteeltaan argumentoivia. Tällaisia ovat osiot otsikoilla Taloudellinen katsaus (johon sisältyvät alakohdat Liikevaihto ja taloudellinen tulos, Tase, Rahoitus ja Valuuttaoptio-ohjelma), Varsinainen yhtiökokous sekä Osakkeet ja osakkeenomistajat. Nämä osiot on jätetty pois argumentaatioanalyysistä.

Olen analysoinut pörssitiedotteiden pääväitteet sekä niiden perustelut ja taustaoletukset samalla tavalla kuin lehdistötiedotteista. Tilan säästämiseksi esitän tulokset taulukoiden avulla.

Olen luokitellut pörssitiedotteet niissä käytettyjen argumenttirakenteiden perusteella. Kuten havaitsimme lehdistötiedotteiden analyysistä, niiden argumenttirakenteissa ja tekniikoissa on aika lailla hajontaa. Toisaalta olen analysoinut lehdistötiedotteiden pääväitteitä useista eri näkökulmista. Pörssitiedotteita käsittelen pelkistetympin taulukoiden avulla. Pörssitiedotteiden pääväitteiden argumenttirakenteet jakautuvat kahteen tyyppiin: tavoite-keino (13 esiintymää) ja hyvä ominaisuus (9 esiintymää). Ensiksi esittelen tavoite-keinosuhteen perusteella rakentuvan argumentaation.

Pörssitiedote	Perustelut	Väite	Argumentin rakenne
2.4.2012	TUKES:in aikomat asiat on jo huomioitu huoltoseisakissa.	Turvallinen työympäristö on Talvivaaralle tärkeä.	Tavoitekeino
3.4.2012	Uraanin talteenotto työllistää sekä rakennusvaiheessa että valmistuttuaan.	Kannattakaa uraanin talteenottoa!	Tavoitekeino
5.4.2012	Yhtiö on toimittanut turvallisuus selvitykset ja pian suorittanut kaikki tarvittavat huollot.	Turvallinen työympäristö on edelleen Talvivaaralle tärkeä.	Tavoitekeino
24.4.2012	Talvivaara on investoinut 13 miljoonaa ympäristötekniikkaan, jonka avulla päästöt vähenevät.	Ympäristö on Talvivaaralle tärkeä.	Tavoitekeino
27.4.2012	Pekka Perän valinnasta puheenjohtajaksi on keskusteltu hallinnointikoodin mukaisesti ennakkoon, lisäksi Perällä sopivat ominaisuudet puheenjohtajaksi.	Kannattakaa Pekka Perän valintaa Talvivaaran hallituksen puheenjohtajaksi!	Tavoitekeino / hyvä ominaisuus
11.5.2012	Yhtiön johdossa on tehty muutoksia operatiivisten ja taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi sekä johtoryhmätyöskentelyn tehostamiseksi.	Kannattakaa muutoksia yhtiön johdossa!	Tavoitekeino
3.9.2012	Tuotantosuunnitelman muutoksen takia yhtiön ei tarvitse tehdä henkilöstövähennyksiä.	Yhtiöllä on riittävät kassavarat.	Tavoitekeino
5.11.2012	Talvivaara toimii onnettomuustilanteessa asianmukaisella tavalla.	(Onnettomuudesta huolimatta) turvallisuus on Talvivaaralle tärkeä.	Tavoitekeino
7.11.2012	Yhtiön käyttämä kasaliuotusprosessi on jatkuvatoiminen; metalleja ei kannata varastoida vesiin.	Metallitehtaan käynnistäminen parantaa kaivoksen ympäristöriskien hallintaa.	Tavoitekeino
9.11.2012	Viranomaiset eivät ole todenneet päästöjen aiheuttaneen ratkaisevaa haittaa; uudet ympäristöriskit kannattaa välttää.	Metallitehtaan käynnistäminen parantaa ympäristöriskien hallintaa.	Tavoitekeino
14.11.2012	Kipsisakka-altaan vuoto on tyrehtynyt. Ennakoitua tuotannon kasvua ei saavuteta ilman pikaista lupaa metallitehtaan käynnistämiseen.	Talvivaaran pitäisi saada lupa metallitehtaan käynnistämiseen.	Tavoitekeino
15.11.2012	Yhtiön johdossa tehdään muutoksia, jotta toiminta saadaan vakautettua.	Kannattakaa muutoksia yhtiön johdossa!	Tavoitekeino
21.11.2012	Metallitehtaan käynnistäminen tulee helpottamaan vesitaseen hallintaa. Riippumaton asiantuntijalausunto kipsisakka-altaiden turvallisuudesta.	Metallitehdas toimii jatkossa turvallisesti.	Tavoitekeino

Taulukko 3. Pörssitiedotteiden pääväitteet tavoite-keinosuhteen nojalla.

Tavoite-keinoargumenteilla Talvivaara pyrkii perustelemaan erityisesti työturvallisuuteen ja ympäristöön liittyviä väitteitä (7/13 kpl). Kaikista tapahtuneista onnettomuuksista huolimatta Talvivaara väittää ottavansa turvallisuus- ja ympäristöasiat erityisesti huomioon esimerkiksi työturvallisuutta tukevien huoltotoimenpiteiden ja päästöjä vähentävien investointien avulla. Talvivaara kertoo 24.4.2012 julkaistussa pörssitiedotteessaan (Talvivaara investoi yli 13 miljoonaa euroa ympäristötekniikkaan) suurista investoinneista, jotka Talvivaara on toteuttanut, jotta tehtaan päästöt vähenisivät. Argumentissa hyödynnetään myös määrän toposta: investointien suuri määrä rinnastetaan siihen, kuinka arvokas asia ympäristö Talvivaaralle on. Vastaavasti päästöjen vähäinen määrä on investointien kautta saavutettava hyvä tavoite.

Tavoite-keinosuhteiden avulla argumentoidaan myös metallitehtaan käynnistämisen puolesta sekä perustellaan yhtiön johdossa tehtyjä muutoksia. Kakkuri-Knuutilan ja Halosen (1998b: 92) mukaan tavoite-keinoargumentaatiossa vedotaan sellaiseen keinoon, jonka katsotaan olevan tavoitteen saavuttamiseksi sopiva tai välttämätön. Voidaan ajatella, että kun keino on puhujan mielestä välttämätön, on hänen näkemyksensä mukaan olemassa vain yksi (järkevä) vaihtoehto tavoitteen saavuttamiseksi. Jos taas vedotaan keinon sopivuuteen, tällöin on olemassa useampia mahdollisia keinoja, joista puhuja valitsee mielestään sopivimman.

Metallitehtaan käynnistäminen on Talvivaaran mielestä ainoa järkevä vaihtoehto tilanteessa, jossa kipsisakka-altaasta on vuotanut metallipitoista jätevettä luontoon ja vettä kertyy alueen varoaltaisiin jatkuvien sateiden vuoksi koko ajan enemmän. Sen sijaan tiedotteista, joissa kerrotaan erilaisista toimenkuvien muutoksista ja uusista nimityksistä, ei eksplisiittisesti käy ilmi, olisiko vaihtoehtoina ollut muita mahdollisia toimenpiteitä, joiden avulla saavutettaisiin samat tavoitteet. Sekä välttämättömien että sopivien keinojen kohdalla puhujan tehtävänä on vakuuttaa, että valitut keinot ovat harkittuja ja tarkoituksenmukaisia.

Argumentoidessaan metallitehtaan uudelleen käynnistämisen puolesta Talvivaara ei korosta, että metallitehtaan suljettuna pitäminen heikentää yhtiön taloudellista tulosta ja tulevaisuuden näkymiä. Sen sijaan yhtiö perustelee näkemystään yleisesti hyödyttävien tavoitteiden avulla: metallitehtaan toiminnan ylösajo auttaa hankalan vesitilanteen hallinnassa ja pienentää uusien ympäristövahinkojen riskiä, koska biokasaliuotuksessa malmeista jatkuvasti liuottuvat metallit saadaan kerättyä talteen sen sijaan, että ne varastoitaisiin alueen vesialtaisiin, josta ne voisivat

valua luontoon. Implisiittisesti yleisö toki voi ymmärtää, että metallien kerääminen talteen hyödyttää eniten Talvivaaraa itseään.

Perelmanin (1996: 100) mukaan keino-päämääräsuhdetta hyödynnetään erityisesti tuhlausta, ylimäärää ja ratkaisuutta koskeissa argumenteissa. Argumentaation taustalla voi olla esimerkiksi taustaolettamus siitä, että on tuhlausta olla käyttämättä lahjojaan. Talvivaaran tapauksessa tuhlauksena nähdään kertyvien arvometallien varastointi jätteisiin, kun ne mieluummin voitaisiin kerätä talteen metallitehtaassa.

Tavoite-keinosuhteen käyttäminen on todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentti, jossa hyödynnetään peräkkäisyysiteitä: esimerkiksi seurausten toteamista tai tosiseikan arvottamista seuraustensa valossa (Perelman 1996: 93–94). Talvivaaran väitteen työturvallisuuden ja ympäristön tärkeydestä ajatellaan saavan enemmän painoarvoa, kun sitä tarkastellaan suhteessa yhtiön tekemiin investointeihin ja muihin toimenpiteisiin olosuhteiden parantamiseksi.

Kuten jo lehdistötiedotteiden analyysissä opimme, tavoite-keinoargumentaatiossa tavoitteen arvo tai oikeutus pyritään siirtämään keinoon (Kakkuri-Knuutila 1998c: 250). Hyvän tavoitteen varjolla Talvivaara pyrkii saattamaan hyväksytyksi esimerkiksi metallitehtaan käynnistämisen ja uraanin talteenottohankkeen samaan aikaan, kun luonnonsuojelujärjestöt ovat huolissaan koko kaivostoiminnan jo aiheuttamista ympäristöongelmista sekä mahdollisista tulevista haitoista.

Seuraavaksi esittelen pörssitiedotteiden hyvään ominaisuuteen perustuvan argumentaation.

Pörssitiedote	Perustelut	Väite	Argumentin rakenne
19.4.2012	Ympäristöinvestoinnit ja ennakoimattomat korjaukset vaikuttaneet tuotantoon, mutta tuotannolliset prosessit ovat kehittyneet myönteisesti.	(Haasteista huolimatta) Talvivaara on matkalla kohti täyden kapasiteetin tuotantoa.	Hyvä ominaisuus
25.4.2012	Ympäristöinvestoinnit ja ennakoimattomat korjaukset vaikuttaneet tuotantoon, mutta tuotannolliset prosessit ovat kehittyneet myönteisesti.	(Haasteista huolimatta) Talvivaara on kehittymässä kannattavaksi ja vastuulliseksi yritykseksi.	Hyvä ominaisuus
3.7.2012	Sääolosuhteet ja huoltoseisakit vaikuttaneet tuotantoon, mutta jatkossa Talvivaara soveltaa aiempaa kestävämpää tuotantosuunnitelmaa.	(Haasteista huolimatta) Talvivaaralla on kaikki edellytykset tuotannon ylösajon loppuunsaattamiselle.	Hyvä ominaisuus
16.8.2012	Monet ongelmat ovat vaikuttaneet tuotantoon, mutta jatkossa Talvivaara soveltaa aiempaa kestävämpää tuotantosuunnitelmaa.	(Haasteista huolimatta) Talvivaara uskoo, saavuttavansa 25000 tonnin vuotuisen nikkelin tuotantotason.	Hyvä ominaisuus
15.10.2012	Haastava vesitilanne sekä ennakoimaton seisakki vaikuttaneet tuotantoon, mutta osaprosessien myönteinen kehitys jatkui ja nikkelin tuotannon ennustetaan kasvavan.	(Haasteista huolimatta) kasvua on edelleen luvassa.	Hyvä ominaisuus
8.11.2012	Runsaina jatkuneet sateet ovat vaikuttaneet tuotantoon, mutta tuotantotaso on noussut ja ympäristövahingot vähentyneet.	(Haasteista huolimatta) tiedossa on edelleen myönteistä kehitystä.	Hyvä ominaisuus
9.11.2012 (2.)	Yhtiö ja ulkopuoliset ovat ponnistelleet vuodon tukkimiseksi ja ympäristövaikutusten minimoimiseksi; toimikunta asetettu selvittämään vuodon syitä.	Talvivaara ponnistelee edelleen kohti kaivostoiminnan edelläkävijyyttä.	Hyvä ominaisuus
28.11.2012	Talvivaara pyrkii tavoitteisiinsa monin eri uudistuksin. Lisäksi odotettavissa oleviin mineraalivarantoihin 32 %:n lisäys.	Investointien ja toiminnan painottamisen avulla Talvivaara pyrkii edelleen kohti toiminnan ylösajoa.	Hyvä ominaisuus
16.1.2013	Kipsisakka-altaan vuoto ja haasteellinen vesitilanne vaikuttivat tuotantoon, mutta Talvivaaran tavoitteena on haasteiden ratkaisu ja toiminnan tehostaminen.	(Haasteista huolimatta) kasvua tulee tapahtumaan.	Hyvä ominaisuus

Taulukko 3. Pörssitiedotteiden pääväitteet hyvän ominaisuuden nojalla.

Aineistoni pörssitiedotteet on laadittu aikana, jolloin Talvivaara ajautuu ongelmasta toiseen, vettä sataa jatkuvasti jo lähes täysiin varoaltaiisiin ja kaivokseen, eikä tuotannon tasoa saada nostettua hyvistä aikeista huolimatta.

Taulukon 3 kaikki pörssitiedotteet lukuun ottamatta 9.11.2012 julkaistua (otsikolla Hallituksen tiedote) ovat joko toiminta- tai tuotantopäivityksiä tai osavuosikatsauksia. Niissä tarkastellaan vertaileviin lukuihin perustuen edeltävien kuukausien tulosta sekä ennakoitavia tulevia näkymiä. Tapahtuneista tosiseikoista ja taloudelliseen tulokseen vaikuttaneista asioista on kerrottava totuudenmukaisesti. Tulevaisuudesta ei kuitenkaan kukaan voi varmasti tietää; siinä on retoriikan paikka.

Läpi kaikkien tuotantopäivitysten ja osavuosikatsausten käy toiveikas pohjavire. Kärkeen halutaan nostaa kaikki positiivinen kehitys, jota toiminnassa ja prosesseissa on tapahtunut. Viesti on selvä: ongelmista huolimatta Talvivaara on edelleen matkalla kohti kaivostoiminnan edelläkävijyyttä, kannattavuutta ja vastuullisuutta. Talvivaara siis väittää, että yhtiöllä on edelleen riittävästi hyviä ominaisuuksia, jotta yleisö voi luottaa sen kykyyn selviytyä haasteista voittajana.

Tässä tutkimuksessa jo aiemmin esille nousi Talvivaaran hyödyntämä argumentaatiotekniikka ongelman jakamisesta osiin. Toiminnassa tällä hetkellä ilmeneviä epäkohtia perustellaan keskeneräisyydellä: nykyhetki on vain yksi vaihe kehityksessä kohti toiminnan ylösajoa. Talvivaara on määrittänyt tavoitteekseen 50000 tonnin vuotuisen nikkelin tuotantotason, johon se yltää sitten kun kaikki prosessin osavaiheet saadaan toimimaan täydellä kapasiteetilla. Täyden kapasiteetin tuotantomäärillä toiminta on Talvivaaran mukaan hyvin kannattavaa, eivätkä esimerkiksi sääolosuhteet tai metallien markkinahintojen muutokset vaikuta siihen olennaisesti (ks. esim. Talvivaaran osavuosikatsaus 25.4.2012).

Ongelmana onkin, riittääkö osakkeenomistajien, viranomaisten ja luonnonsuojelijoiden kärsivällisyys siihen asti. Liikutaan suurten eettisten kysymysten äärellä: kuinka paljon luonnontuhoja voidaan antaa anteeksi yhtiölle, joka kuitenkin työllistävän vaikutuksen ja veronmaksujen muodossa hyödyttää suomalaista yhteiskuntaa? Tässä on kyse **todistamisen taakasta**.

Ylikosken (1998: 166) mukaan todistamisen taakka on olemassaoloväitteen tai vallitsevista näkemyksistä poikkeavien väitteiden puolustajilla. Ylikoski toteaa (emt. 167), että hyvään argumentaatioon kuuluu todistamisen taakan kunnioittaminen, mutta aina ei ole selvää, kenelle todistamisen taakka kuuluu. Onko esimerkiksi teollisuuden todistettava prosessiensa ympäristöystävällisyys ennen kuin niiden käyttöönotto on sallittua, vai onko niiden käyttö

sallittua, kunnes on pitävästi todistettu niiden vahingollisuus ympäristölle? Ylikoski (emt. 167) kuvaa ongelmaa: ”Päätöksellä todistamisen taakasta on huomattavia seurauksia sekä teolliselle toiminnalle että ympäristölle. Jos hyväksymme ensimmäisen vaihtoehdon, varmistamme ympäristöystävällisyyden mutta asetamme huomattavia esteitä taloudelliselle ja teolliselle toiminnalle. Jälkimmäisessä tapauksessa taas takaamme teolliselle kehitykselle varsin vapaat kädet, mutta samalla hyväksymme huomattavia ympäristöriskejä.”

Suomessa yhtiöt, joiden toiminta saattaa aiheuttaa luonnon pilaantumisen vaaran, joutuvat hakemaan ennen toimintansa aloittamista tai toiminnan olennaisesti muuttuessa ympäristöluvan¹⁶. Ympäristöluvista säädetään ympäristönsuojelulaissa ja ympäristönsuojeluasetuksessa, joiden tarkoituksena on suojella maaperää, ilmaa ja vesiä. Ympäristöluvassa määritellään esimerkiksi toiminnan sallittu laajuus ja päästöjen määrä. Luvan saamisen edellytyksenä on, että toiminnasta ei saa aiheutua terveyshaittaa tai merkittävää ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa¹⁷. Lisäksi YVA-laissa¹⁸ (12. luku, 4 §) määrätään, että hankkeet, joista saattaa aiheutua merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia, joutuvat käymään läpi ympäristövaikutusten arviointimenettelyn.

Ympäristönsuojelusta säädetään siis monissa eri kansainvälisissä ja kansallisissa asetuksissa. Teollisuus joutuu käytännössä toteuttamaan Ylikosken mainitsemista vaihtoehdoista ensimmäistä, eli osoittamaan prosessiensa riittävä ympäristöystävällisyys jo etukäteen ennen toimintaluvan saamista. Myös Talvivaara on tiedotteidensa perusteella käynyt läpi useita ympäristölupahakemuksia ja YVA-menettelyjä. Toisaalta ympäristövaikutusten arvioinnissa ei ole kyetty ennakoimaan kaikkia mahdollisia ympäristöriskitekijöitä, jolloin Suomessa on herätty voimakkaasti arvostelemaan viranomaistoimintaa.

Näistä lähtökohdista Talvivaaran viestinnässä on hikoiltu vaativan tehtävän äärellä. Kuvajan ja Malmelinin (2008: 16) mukaan yrityksen viestintä sidosryhmiensä kanssa ylläpitää yrityksen legitimizeettiä eli toiminnan oikeutusta. Yrityksen on voitava perustella, miksi se on olemassa ja millaiset arvot ohjaavat sen päätöksentekoa. Kuinka perustella olemassaolon oikeutus yhtiölle, joka saastuttaa kainuulaisia mökkirantoja ja jonka toiminta ei edes vielä ole

¹⁶Ympäristö.fi: Luvat, ilmoitukset ja rekisteröinti

¹⁷ Ympäristö.fi: Ympäristölupalainsäädäntö

¹⁸ Finlex: Ympäristövaikutusten arviointimenettely

kannattavaa? Pureudumme seuraavaksi niihin retorisiin keinoihin, joita pörssitiedotteissa on hyödynnetty.

4.2.4. Muut retoriset piirteet pörssitiedotteissa

Talvivaaran pörssitiedotteet ovat lehdistötiedotteisiin verrattuna tyyliiltään teknisempiä. Teksteissä käytetään alan termejä täsmällisesti ja selittämättä. Iso osa sisällöstä pohjautuu erilaisten lukujen esittämiseen. Lukujen avulla todennetaan numeerisesti yhtiön taloudellista tilaa sekä tuotannon tasoa ja tehokkuutta.

- (90) Uraanin tuotantomääräksi arvioidaan noin 350 tonnia (770000 paunaa) uraania vuodessa, mikä vastaa noin 410 tonnia (900000 paunaa) uraanirikastetta ("yellow cake", UO₄). (PT 25.4.2012)
- (91) Tuotantotason kasvun arvioidaan olevan saavutettavissa, kun primäärikasan uusi kolmoslohko valmistuu elokuussa ja kiertoliuoksen keskimääräistä syöttövirtausta metallien talteenottolaitokselle nostetaan seuraavien viikkojen aikana asteittain noin 1500 m³/h tasolta 1800 m³/h tasolle. (PT 16.8.2012)

Teknisempi tyyli johtunee siitä, että pörssitiedotteiden yleisöltä oletetaan tietty tiedontaso pörssin ja siinä toimivien yritysten toiminnasta sekä kaivosalasta ja Talvivaarasta yrityksenä.

- (92) Eri prosessivaihtoehtojen kartoittaminen jatkuu edelleen, mutta tässä vaiheessa näyttää jokseenkin todennäköiseltä, että merkittävä osa laajennetusta tuotannosta olisi LME-laatuista nikkelimetallia, eli nykyisen nikkelituotteen jatkojalostus tulisi osaksi Talvivaaran tuotantoprosessia. (PT 8.11.2012)
- (93) Talvivaara on aloittanut myyntilaatuisen kuparisulfidin tuotannon lokakuussa 2012. Tuotetta myydään toistaiseksi spot-kauppana. (PT 28.11.2012)
- (94) Kuten Yhtiön kolmannen vuosineljänneksen osavuositarkastuksessa ilmoitettiin, Talvivaara arvioi erilaisia rahoitusvaihtoehtoja turvataksaan taloudellisen liikkumavaransa ja riittävän rahoitusaseman. Mahdollisiin rahoitusvaihtoehtoihin lukeutuvat vieras pääoma, vaihtovelkakirjat, rojalitit sekä oma pääoma. (PT 16.1.2013)

Suhteessa yleisöön pörssitiedotteet ovat tyyliiltään asiakielisiä ja kohteliaita. Virkkeet ovat selkeitä ja lyhyehköjä, yhdestä tai kahdesta päälauseesta tai pää- ja sivulauseesta koostuvia. Argumentaatio on reilua ja asiallista, eli pörssitiedotteet ovat tyyliiltään pikemmin vakuuttavia kuin suostuttelevia. Talvivaara pyrkinee tiedotteissaan vakuuttamaan ensisijaisesti kaikkein tärkeimpiä sidosryhmiään. Esimerkissä 95 Talvivaara kertoo uraanihankkeestaan, jota suunnitteluvaiheessa kritisoiin voimakkaasti. Talvivaara selostaa tyyneästi hankkeen kehitystä, ja mainitsee yhdellä virkkeellä hankkeen kohtaamasta vastustuksesta. Vasta viimeisessä virkkeessä Talvivaara esittää perusteluja sen puolesta, miksi uraanin talteenottoa tulisi kannattaa. Yhtiö kenties olettaa, että ne sidosryhmät, joilla on eniten samoja intressejä kuin yhtiöllä itsellään (esimerkiksi taloudellisen kannattavuuden tukeminen), ovat jo valmiiksi

samaa mieltä siitä, että on järkevää laajentaa kaivostoimintaa myös uraanien talteenottoon, joskin aiheeseen liittyy myös eettisesti kyseenalaisia näkökohtia.

- (95) 1.3.2012 valtioneuvosto myönsi Talvivaara Sotkamo Oy:lle ydinenergialain mukaisen luvan uraanin talteenottamiseksi sivutuotteena. Lupa on voimassa kaivoksen toiminta-ajan, mutta kuitenkin enintään vuoden 2054 loppuun asti. Luonnonsuojelujärjestö on valittanut päätöksestä hallinto-oikeuteen. Talvivaara investoi uraanin talteenottoon 45–50 miljoonaa euroa, josta Cameco Corporation kattaa Euroopan komission hyväksymän ostosopimuksen mukaisesti enintään 60 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria etumaksujen muodossa. Rakennusvaiheessa investointi työllistää useita satoja henkilöitä ja valmistuttuaan suoraan 20 ja välillisesti 50 henkilöä. (PT 2.4.2012)

Persoonapronomineista pörssitiedotteissa käytetään yksikön ja monikon kolmatta persoonaa. Osavuosikatsausten sekä toiminta- ja tuotantopäivitysten Toimitusjohtajan terveiset -osiossa käytössä ovat myös persoonapronominit *minä* ja *me*. Toimitusjohtajan terveisissä toimitusjohtaja (tarkastelujaksolla ensin Pekka Perä, välillä Harri Natunen ja jälleen Perä) kertoo omin sanoin ja omalla suullaan ajatuksistaan Talvivaaran lähimenneisyyteen ja -tulevaisuuteen liittyen. Toimitusjohtajan terveisissä tyyli on muihin tiedotteiden teksteihin verrattuna persoonallisempaa ja epävirallisempaa. Lisäksi terveiset on erotettu muusta tekstistä käyttämällä kursiivia, mikä lienee jossain määrin poikkeuksellista pörssitiedotteissa (ks. Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen & Ollikainen 2008: 137).

- (96) Tämä on minulle henkilökohtaisesti viimeinen tulosjulkistus Talvivaaran toimitusjohtajana. Olen erittäin kiitollinen kaikille talvivaaralaisille heidän kovasta työstään ja sitoutumisestaan läpi Talvivaaran suunnittelu-, rakennus- ja ylösajovaiheiden. Olemme kohdanneet lukuisia haasteita ja vastoinkäymisiä, ja joidenkin haasteiden kanssa painimme edelleen. (Pekka Perä, PT 25.4.2012)
- (97) Viimeksi kuluneen kuukauden ajan olen valmistautunut tehtävääni Talvivaaran toimitusjohtajana tutustumalla yksityiskohtaisesti yhtiön toimintaan. Haasteista huolimatta olen varma siitä, että pystymme ratkaisemaan ongelmat ja nostamaan Sotkamon kaivoksen täyteen tuotantotasoon. (Harri Natunen, PT 25.4.2012)

Juhana Torkki (2014: 192) toteaa, että *minä*-pronominin käyttö tekee puhujasta näkyvän. Puhuja seisoo sanojensa takana ja kertoo, mitä on itse kokenut ja mihin uskoo. Torkki väittää, että *minää* vielä tehokkaampia ovat pronominit *sinä* ja *te*, koska kuulija haluaa mieluiten kuulla itsestään. Kaikkein paras persoonapronomini on Torkin mukaan *me*, koska se sisältää sekä puhuja että kuulijan. Talvivaaran toimitusjohtajan käyttämä *me* ei sisällä koko sitä potentiaalista yleisöä, jonka pörssitiedottaminen tavoittaa. Talvivaaran *me* viittaa Talvivaara-yhtiön ja sen sisäisten sidosryhmien muodostamaan yhteisöön. Torkki keskittyykin teoksessaan lähinnä puhuttuun puheeseen, jolloin puhuja ja kuulija ovat retorisessa tilanteessa fyysisesti

läsnä. Talvivaaran tapauksessa teksti laaditaan etukäteen kirjoitettuun muotoon, ja yleisö vastaanottaa sen vaihtelevissa tilanteissa ja eri kanavien kautta.

- (98) Aloitettuani Talvivaarassa maaliskuun puolivälissä minulla on ollut ilo tutustua ja työskennellä erittäin kyvykkään ja motivoituneen tiimin kanssa. Johtoryhmää on vahvistettu ja uudelleenjärjestelty kevään aikana ja **olemme** yhdessä ryhtyneet rakentamaan vakaata tuotannon ylösajopolkua, joka varmistaa turvallisen, tehokkaan ja luotettavan tuotannon ja minimoi vaikutukset ympäristöön. (Harri Natunen, PT 3.7.2012)
- (99) Vuoden kolmannen neljänneksen aikana **olemme** jatkaneet suunnitelmallista työtämme tuotantotason asteittaiseksi nostamiseksi, prosessien vakauden ja käytettävyyden parantamiseksi sekä ympäristövaikutusten vähentämiseksi edelleen. Kaikilla näillä osa-alueilla kehitys on jatkunut myönteisenä, mikä antaa **meille** runsaasti uskoa tulevaisuuteen. (Harri Natunen, PT 8.11.2012)

Toimitusjohtajan terveiset kohoavat tyyliltään ajoittain kohti paatoksellista hehkutusta. Teksti antaa vaikutelman, että on ilo ja ylpeys kuulua meihin: Talvivaaraan, joka väsymättä selviytyy yhä uusista haasteista ja ponnistelee kohti uljasta tavoitettaan kuin feenikslintu, joka nousee tuhkasta ja esittelee taivaalle kohotessaan koko kiiltävän höyhenpeitteensä.

- (100) Meillä on edelleen ollut kaivoksen käyttöönottoon liittyviä ongelmia, mutta toisaalta olemme kerta toisensa jälkeen pystyneet ratkaisemaan eteen tulleet ongelmat. Meillä on myös selvä suunnitelma tuotantotason nostamiseksi täyteen kapasiteettiin seuraavien vuosien aikana. Visiomme tulevaisuuden Talvivaarasta kasvavana, kannattavana ja kestäväen kehityksen periaatteita noudattavana kaivosyhtiönä on kirkkaana mielessämme. Huomisesta lähtien Harri Natunen uutena toimitusjohtajana ryhtyy luotsaamaan yhtiötä kohti täyttä tuotantotasoa. Hallituksen päätoimisena puheenjohtajana pyrin omalta osaltani edistämään yhtiön kasvua, ja Harrin tuntien olen varma siitä, että haasteet voitetaan ja Talvivaara pääsee vakaaseen, täysimittaiseen ja taloudellisesti kannattavaan tuotantoon. (Pekka Perä, PT 25.4.2012)
- (101) Odotan innolla, että pääsen antamaan kokemukseni ja osaamiseni Talvivaaran motivoituneet henkilöstön tueksi yhtiön viemiseksi eteenpäin. Vaikka tiettyjä ongelmia on vielä edessä, meillä on myös selkeä suunnitelma niiden ratkaisemiseksi ja sidosryhmien luottamuksen palauttamiseksi. Lopuksi haluan vielä onnitella Pekkaa ja hänen tiimiään uskomattoman hankkeen toteuttamisesta ja vakaan pohjan rakentamisesta tulevalle menestykselle. (Harri Natunen, PT 25.4.2012)

Torkki (2014: 193) väittää, että hyvä puhuja luo uskottavuuttaan (ethos) puhumalla tunteellisesti (pathos). Quintilianuksen oppien mukaan ethoksessa ja pathoksessa on molemmissa kyse puheen tunneulottuvuudesta (emt. 194). Ethos on kuulijoiden mieltymistä puhujaan. Ethoksen tehtävänä onkin miellyttää: pitää yllä myönteistä ajatusta puhujasta. Pathoksen tehtävänä taas on synnyttää kuulijoissa toimintaa ja voimakkaita tunteita.

Voisi todeta, että perustehtävältään organisaation viestinnän tarkoituksena on rakentaa ja ylläpitää puhujan ethosta eli imagoa. Suurin osa Talvivaaran tiedottamisesta tyytyy ethokseen, mutta toimitusjohtajan terveisissä myös pathosta hyödynnetään. Torkin (2014: 188) mukaan ethos jakautuu kolmeen alakohtaan. Kuullessamme jonkun puhuvan puntarimme

mielessämme kolmea kysymystä: 1) Kykeneekö puhuja muodostamaan järkeviä päätelmiä eli onko puhujalla järkeä? 2) Ovatko puhujan tarkoitusperät vilpittömät eli onko puhujalla hyvettä? 3) Osoittaako puhuja välittävänsä meistä eli onko puhujalla hyvää tahtoa? Mikäli vastaus kaikkiin kolmeen on ”kyllä”, voimme todeta, että puhuja on hyvä ihminen. Torkki (emt. 189) toteaa, että hyvä tahto peittää järjen ja hyveen puutteita, ja on siksi ethoksen osista tärkein. Hyväntahtoisuus keskittyy ihmisten suosion voittamiseen (emt. 188). Talvivaara pyrkii tiedotteissaan osoittamaan hyvää tahtoaan argumentoimalla turvallisuuden ja ympäristön puolesta.

Edellisiä esimerkkejä 96–101 tarkastelemalla huomio kiinnittyy pathoksen lisäksi muutamaan seikkaan. Ensinnäkin esimerkeissä 97 ja 100 kumpikin toimitusjohtaja on *varma* siitä, että ongelmat voidaan ratkaista ja kaivos nostaa täyteen tuotantotasoon. Tässä on kyse **episteemisestä modaalisuudesta**. Episteeminen modaalisuus viittaa puhujan uskoon, tietoon tai päätelmiin asiointilan mahdollisuudesta, todennäköisyydestä tai varmuudesta (VISK § 1556). Kun lausutaan jotain tulevan asiointilan todennäköisyydestä, annetaan samalla ennusteita ja arvioita siitä, mitä tulee tapahtumaan. Futuuriin ilmauksiin sisältyy aina modaalinen ulottuvuus. Modaalisisissa ilmauksissa on usein kyse nimenomaan puhujan varmuudesta tai epävarmuudesta.

VISK:in mukaan episteemisen modaalisuuden ilmauksia voidaan tarkastella sellaisen jatkumon avulla, jossa toiseen päähän asettuu puhujan mahdottomaksi, toisessa varmaksi arvioima tilanne (esim. Se ei onnistu ikinä. / Se onnistuu aina.). Ääripäiden välissä ovat kategoriat epätodennäköinen, epävarma, mahdollinen ja todennäköinen.

Koska suuri osa Talvivaaran pörssitiedotteiden sisällöistä viittaa tulevaisuuteen tai pyrkii ennustamaan tulevaisuuden tapahtumia, tiedotteissa on paljon modaalisuutta. Eräs retorisisista keinoista on se, kuinka varmoina tai epävarmoina tulevat asiointilat esitetään. Äskeisissä esimerkeissä 97 ja 100 toimitusjohtajat esittävät varmana tietona sen, että Talvivaara tulee saavuttamaan täyden tuotantotason. Tarkkaa ajankohtaa tavoitteen toteutumiselle ei esitetä, vaan viitataan siihen epämääräiseen hetkeen, jolloin kaikki ongelmat on ratkaistu ja osaprosessit saatu toimimaan täydellä kapasiteetilla. Useimmiten tulevaisuutta ennakoitaessa pörssitiedotteissa käytetään ilmausta *Talvivaara uskoo* (tai *ei usko*) jotain tiettyä tapahtuvan tulevaisuudessa. Tällaisia ilmauksia on pörssitiedotteissa kaikkiaan 18 kappaletta.

- (102) Vaikka tulokseen ei voi olla tyytyväinen, nykyinen taso heijastaa kaivoksen ylösajovaihetta, ja **uskomme** tuloksen parantuvan tulevaisuudessa merkittävästi tuotantotason kasvun myötä. (PT 25.4.2012)
- (103) Liuoskierrossa olevan ylimääräisen veden laimentavan vaikutuksen ja uuden, aiempaa kestävämmän tuotantosuunnitelma vuoksi Yhtiö **ei enää usko** saavuttavansa aiemmin julkistamaansa 25000–30000 tonnin nikkelin tuotantotavoitetta vuodelle 2012. Yhtiö arvioi kuitenkin edelleen lyhyen aikavälin mahdollisuuksia tuotantotason nostamiseksi ja **uskoo voivansa** antaa uuden tuotantotavoitteen kuluvalle vuodelle toisen vuosineljänneksen osavuosikatsauksen julkistuksen yhteydessä 16.8.2012. Yhtiö **uskoo edelleen** merkittävään kasvuun viime vuoden 16087 tonnin nikkelinuotantoon verrattuna ja ennakoii, että loppuvuoden aikana kyetään vakiinnuttamaan yli 25000 tonnin vuotuista nikkelinuotantoa vastaava taso. (PT 3.7.2012)
- (104) Vaikka näiden tekijöiden kokonaisvaikutus selviää vasta tulevan vuoden kuluessa, Yhtiö **uskoo pystyvänsä riittävästi arvioimaan** niiden vaikutuksen vuoden 2013 ensimmäisen neljänneksen aikana. Talvivaara **uskoo myös edelleen**, että kasoilla tällä hetkellä oleva yli 55000 tonnin nikkelinvarasto on riittävä tuotannon ylösajon jatkumiseksi vuonna 2013 malmintuotannon tilapäisestä keskeyttämisestä huolimatta. (PT 28.11.2012)

Kielitoimiston sanakirjan mukaan *uskoa* tarkoittaa ”pitää jotakin totena, varmana” tai ”luottaa johonkin, jonkun olemassaoloon tai toteutumiseen” (MOT Kielitoimiston sanakirja, s.v. *uskoa*). Ilmoittaessaan, että Talvivaara uskoo jotain, yhtiö viestittää, että tällaisen tavoitteen saavuttaminen on heidän mielestään varmaa tai ainakin todennäköistä. Tällöin ilmaus asettuu episteemisen modaalisuuden jatkumolla puolenvälin yläpuolelle tai jopa ääripäähän. Yleisön odotetaan pitävän Talvivaaraa riittävän asiantuntevana auktoriteettina, jolloin sen uskomukset ovat luotettavia ja niihin voi yhtyä. Talvivaara joutuu tiedotteissaan jatkuvasti korjaamaan uskomuksiaan, koska heikkojen olosuhteiden vuoksi tuotantotavoitteita ei pystytäkään saavuttamaan. Tämä saattaa heikentää lukijan luottamusta Talvivaaran arviointikykyyn.

Toiseksi huomio kiinnittyy edeltävissä esimerkeissä 96–101 vaiheittaisen etenemisen korostamiseen. Tämä ilmiö nousi esille jo aiemmin puhuttaessa keskeneräisestä prosessista. Voisi sanoa, että eteneminen erilaisista osavaiheista toiseen on jopa keskeisin ydin Talvivaaran pörssitiedotteiden retoriikassa. Perelmanin (2007: 100–101) mukaan kyseessä on argumentaatiotekniikka, jossa ongelma jaetaan osiin, koska suora siirtyminen esimerkiksi vaiheesta A vaiheeseen D olisi yleisölle kerralla liikaa. Perelmanin ajatus perustuu siihen, että lopullinen päämäärä on jotain epätoivottua, sellaista, johon argumentoijan ei toivota eri välivaiheiden kautta pyrkivän, vaan siirtyminen vaiheesta toiseen on vain poikkeusratkaisu (emt. 101).

Talvivaaran tapauksessa lopputulos on toivottava sekä puhujan että tärkeimpien sidosryhmien (johto, henkilöstö, osakkaat, rahoittajat, asiakkaat, lähiseudun asukkaat, viranomaiset) kannalta. (Epätoivottava se todennäköisesti on esimerkiksi luonnonsuojelijoiden ja

kilpailijoiden kannalta.) Argumentaatiossa onkin enemmän kyse siitä, kuinka saada yleisö uskomaan, että tavoitteen saavuttaminen näiden kaikkien välivaiheiden ja välivaiheissa ilmenneiden ongelmien jälkeen on mahdollista. Talvivaara itsekin näkee tilanteen vaikeana: esimerkissä 101 juuri nimitetty uusi toimitusjohtaja Harri Natunen toteaa, että Talvivaaran täytyy saada sidosryhmien luottamus palautettua. Toisin sanoen hän näkee, että luottamus on mennyt.

Aulan ja Heinosen (2002: 66) mukaan luottamuksen menettäminen merkitsee yleensä myös maineen menettämistä. Hyvämaineinen organisaatio nauttii sidosryhmien luottamusta. Sidoryhmien luottamusta ei ansaita helposti, vaan jatkuvilla hyvillä teoilla ja toimintamalleilla. Karhun ja Henrikssonin (2008: 100) mukaan maineella on ratkaiseva merkitys myös osakemarkkinoilla. Yrityksen kirjanpitoarvo ja pörssi-arvo ovat yleensä kaukana toisistaan: kirjanpitoarvo on yhtiön omaisuuden käypä arvo, kun taas pörssi-arvo kuvastaa tulevaisuuden odotuksia. Nykyhetken todellisuuden ja tulevaisuuden odotusten välisessä 40–60 prosentin erossa on Karhun ja Henrikssonin mukaan pitkälti kyse maineesta.

Aula ja Heinonen (2002: 32) määrittelevät, että maine on organisaatiosta kerrottujen tarinoiden kokonaisuus, joka arvottaa organisaation. Hyvä maine edesauttaa organisaation suotuisia toimintaedellytyksiä, kun taas huono maine tekee sen elinolosuhteet vaikeiksi. Koska maine viime kädessä muodostuu vastaanottajan päässä, maineeseen voi pyrkiä vaikuttamaan vaikuttamalla vastaanottajan tietämykseen ja mielikuviin.

Talvivaara toistaa tiedotteesta toiseen mielikuvaa hyvään suuntaan suunnitelmallisesti kehittyvästä toiminnasta.

- (105) Turvallinen työskentely ja työympäristö pysyvät jatkossakin Talvivaaran toiminnan tärkeimpinä kulmakivinä. Yhtiön henkilöstö on sitoutunut toiminnan ja työympäristön **jatkuvaan kehittämiseen Yhtiön 0-tapaturmaa-tavoitteen saavuttamiseksi**. (PT 5.4.2012)
- (106) Tammikuussa Talvivaara otti käyttöön uuden vesienkierrätysjärjestelmän, joka vähentää raakaveden ottoa noin 65–75 %. Järjestelmä on **proaktiivinen uusi vaihe Yhtiön kestävän kehityksen strategian toteutuksessa**, mutta sen käyttöönotto aiheutti vuosineljänneksen tuotantoon vaikuttaneen seisakin metallitehtaalla. (PT 19.4.2012)
- (107) Olen vakuuttunut siitä, että **kaikki edellytykset tuotannon ylösajon menestyksekkäälle loppuunsaattamiselle** ovat olemassa. Vaikka **kaikkia osaprosesseja pitää vielä parantaa**, olemme jo nähneet tuotannon vakauden kehittyneen merkittävästi, **enkä näe mitään syytä, miksi tämä suotuisa kehitys ei jatkuisi**. (Harri Natunen, PT 3.7.2012)
- (108) Talvivaara on linjannut strategiassaan **tähtäävänsä vastuullisen kaivostoiminnan edelläkävijäksi. Kehitys kohti päämäärää on edennyt ja johto on jo saavuttanut useita merkittäviä välitavoitteita**, mutta paljon töitä on vielä edessä. (PT 9.11.2012)
- (109) Tämän saavuttamiseksi työskentelemme läheisesti henkilöstön edustajien kanssa osana laajaa yhteistoimintaneuvotteluprosessia. Olen vakuuttunut, että toimenpiteet, joilla turvataan Yhtiön

taloudellinen tilanne pitkällä aikavälillä, ovat lyhytkestoisia, ja että **loppuvuonna pystymme taas keskittymään tuotannon kestävään ylösajoon kohti täyttä kapasiteettia.** (Pekka Perä, PT 16.1.2013)

Retoriikassa korostuvat suunnitelmalliset uudet vaiheet, ja välillä välttämättömät uhraukset (esim. ympäristöinvestoinnit ja yt-neuvottelut), joita joudutaan tekemään, jotta tavoite saavutettaisiin. Talvivaara viestittää vahvaa uskoa siihen, että myönteistä kehitystä on luvassa. Pienikin myönteinen edistyminen tuodaan isosti esille. Positiiviset asiat esitetään usein tiedotteissa ensin ja nostetaan myös otsikkoon rinnakkain negatiivisten uutisten kanssa (esim. 16.1.2013: Metallien tuotanto vakiintunut kipsisakka-altaan vuodon jälkeen. Vesitaseen ongelmia ratkaistaan, mutta tilanne jatkuu haastavana.).

- (110) Biokasaliuotuksen ja murskauksen **myönteinen kehitys** luovat Talvivaaralle pohjaa koko vuoden tuotantoennusteen saavuttamiseksi viimeaikaisista haasteista huolimatta sekä tuotannon ylösajon jatkamiseksi kohti täyden kapasiteetin mukaista tuotantotasoa. (PT 19.4.2012)
- (111) Voin ilokseni todeta, että **kevällä toteutetut muutokset** Yhtiön organisaatiossa ja tuotannossa **ovat alkaneet näkyä tuotantoprosessien vakaudessa.** Metallipitoisen kiertoliuokset keskimääräinen syöttövirtaus metallien talteenottoon saavutti kesäkuussa **uuden kuukausiennätyksen**, ja uuden malmin kasaus **on edistynyt jatkuvasti. Tärkeää myönteistä kehitystä** on tapahtunut myös työilmapiirin ja toimintamme ympäristövaikutusten osalta. (Harri Natunen, PT 16.8.2012)
- (112) **Malmivarantojen lisäys vahvistaa edelleen Talvivaaran esiintymien riittävyttä erittäin pitkäaikaiseen kaivostoimintaan.** Talvivaaralla on edelleen **merkittävää malminetsintäpotentiaalia** nykyisen tunnetun malmion ympärillä --. (PT 28.11.2012)

Talvivaara on vasta matkalla kohti tavoitettaan. Ongelmien ja haasteiden selitetään liittyvän meneillään olevaan keskeneräiseen prosessiin. Ongelmia ei peitellä, mutta ne pyritään esittämään rinnakkain kaiken mahdollisen myönteisen kehityksen kanssa. Pörssitiedotteissa viestitään, että haasteet voidaan ratkaista ja tulevat ongelmat ennaltaehkäistä. Ongelmien syynä on usein jokin yhtiöstä itsestään riippumaton seikka, esimerkiksi sääolosuhteet tai metallien markkinahinta.

- (113) Myönteinen kehityssuunta luo hyvän perustan tulevaisuudelle, mutta samaan aikaan on muistettava, että vuoden toisella neljänneksellä toiminnassamme on edelleen **lukuisia haasteita.** Maaliskuussa tapahtui **erittäin valitettava onnettomuus**, jonka seurauksena yksi työntekijä menehtyi. Onnettomuuden jälkeen metallien talteenottolaitoksen toiminta keskeytettiin ennaltaehkäisevien ja työturvallisuutta parantavien toimenpiteiden suorittamiseksi, minkä jälkeen toteutettiin vielä toukukuulta huhtikuulle aikaistettu suunniteltu huoltoseisakki. (PT 16.8.2012)
- (114) Kolmannella vuosineljänneksellä jatkuneet **historiallisen runsaat sateet ovat pitkittäneet vesienhallinnan haasteita Sotkamon kaivoksella.** Tammi-syyskuussa sademäärä alueella oli 710 mm, mikä ylittää 489 mm:n pitkän aikavälin keskiarvon 45 prosentilla. Suurimman osan kevät- ja kesäkuukausista sademäärä ylitti pitkän aikavälin keskiarvon 50–100 prosentilla. Sateiden seurauksena noin 1,73Mm³ ylimääräistä vettä on kertynyt kaivosalueelle ja varastoitu avolouhokseen. (PT 15.10.2012)

- (115) Kolmannen vuosineljänneksen taloudelliseen tulokseemme vaikutti **nikkelin hinnan lasku Lontoon metallipörssissä alimmalle tasolle sitten vuoden 2009 puolivälin** elokuun keskihinnan jäädessä noin 15700 Yhdysvaltain dollariin tonnilta. (PT 8.11.2012)
- (116) Varmistaakseen kuitenkin, **etteivät poikkeukselliset sääolosuhteet tai mitkään muutkaan mahdolliset syyt tulevaisuudessa aiheuta vastaavanlaisia ongelmia**, Yhtiön hallitus on päättänyt asettaa toimikunnan selvittämään **tähän valitettavaan tapahtumaan johtaneita olosuhteita ja syitä**. (PT 9.11.2012)

Olipa ongelmien syy mikä tahansa, monesti se on ennakoimaton. Ennakoimattomuus ikään kuin vähentää Talvivaaran syyllisyyden taakkaa; on inhimillistä, ettei kaikkia mahdollisia riskejä voida ennakoida. Talvivaara väittää, että yhtiöllä on silti riittävästi hyvää tahtoa toimia eettisesti ja ekologisesti oikein.

- (117) Tuotantoon vaikutti heikentävästi seisakkaika metallitehtaalla, joka johtui ympäristöinvestoinneista sekä **ennakoimattomista työturvallisuuden parantamiseen liittyneistä toimenpiteistä**. (PT 19.4.2012)
- (118) Poikkeamat tasaisesta toiminnasta liittyivät kahteen lyhyeen sähkökatkokseen heinäkuun lopussa sekä **ennakoimattomaan kahdeksan päivän seisakkiin** syyskuun lopussa. **Ennakoimaton seisakki** aiheutui ongelmista rikkivedyn tuotannon uudelleenkäynnistämässä suunnitellun neljän tunnin seisakin jälkeen, jonka aikana tehtiin putkiliitoksia avolouhokseen kertyneen veden poistamiseksi. (PT 15.10.2012)
- (119) Kiertoliuoksen syöttövirtaus metallien talteenottolaitokseen kehittyi myönteisesti vuosineljänneksen aikana, ja keskimääräinen syöttövirtaus oli syyskuussa 1447 m³/h **ennakoimaton seisokki** pois lukien. (PT 8.11.2012)

Kuten olemme havainneet, pörssitiedotteissa toistuvat monet samat retoriset keinot. Toisto on ylipäättään keskeistä Talvivaaran pörssitiedottamisessa. Varsinkin pidemmissä tiedotteissa (osavuositarkastuksissa sekä toiminta- ja tuotantopäivityksissä) jopa kokonaiset sivut toistuvat tiedotteesta toiseen lähes samanlaisina. Tämä johtuu siitä, että tiedotteiden täytyy sisältää tietyt laissa säädetyt osiot, jotka voidaan vähäisin muutoksin (esim. tuotantoluvut päivittämällä) julkaista yhä uudestaan.

Myös samat ilmaukset ja kappaleet toistuvat pörssitiedotteesta toiseen ja yksittäisten tiedotteiden sisällä. Tällaisia ovat esimerkiksi aiempien vuosineljännesten tapahtumat, aiemmin julkistetut tuotantoennusteet kuluvalle vuodelle sekä muut yhtiön arviot tulevista asiainloista. Tiedotteissa on paljon sellaisia toistuvia väitteitä, jotka liittyvät turvallisuuteen, ympäristöön, kehittymiseen ja kasvamiseen. Toistoa käytetään paitsi käytännöllisyyden vuoksi, myös tietoisesti retorisenä keinona:

- (120) Talvivaara toistaa 7.11.2012 tiedottamansa näkemyksen siitä, että metallintuotannon käynnistäminen parantaa kaivoksen ympäristöriskien hallintaa kokonaisuutena. (PT 9.11.2012)

Kuten lehdistötiedotteiden kohdalla huomasimme, perinteinen tiedoteteksti ei perustu metaforiin tai muuhunkaan kielellä leikittelyyn. Pörssitiedotteissa esiintyy muutamia kertoja

samoja ja samankaltaisia edellä ja kärjessä olemiseen liittyviä uinuvia metaforia kuin lehdistötiedotteissakin. Pörssitiedotteista voidaan lisäksi havaita sellaisia talouselämään liittyviä metaforia, joissa talous hahmotetaan elollisen olion kaltaisena. Kakkuri-Knuutilan ja Heinosen (1998d: 298) mukaan talous organismina -ajattelussa talous voi esimerkiksi kasvaa, tervehtyä tai sairastua.

(121) Vaikka hinta **elpyikin** hieman vuosineljänneksen loppua kohti, tulevien kuukausien markkinanäkymät ovat edelleen varovaiset ja epävarmat. (Harri Natunen, PT 8.11.2012)

Lisäksi pörssitiedotteissa esiintyy talouteen liittyviä erilaisia fysikaalista liikettä tilassa kuvaavia metaforia:

(122) Talvivaara pitää vuoden 2012 tuotantoennusteen ennallaan 25000–30000 tonnissa nikkeliä. Ensimmäisen vuosineljänneksen tuotannosta johtuen **liikkumavara ennustevälin sisällä** on kuitenkin pienentynyt, ja Yhtiö ennakoii koko vuoden tuotannon olevan **ennustevälin alalaidassa**. (PT 19.4.2012)

(123) Meillä on myös selvä suunnitelma **tuotantotason nostamiseksi täyteen kapasiteettiin** seuraavien vuosien aikana. (Pekka Perä, PT 25.4.2012)

Kuten lehdistötiedotteissa, myös pörssitiedotteissa nousee muutaman kerran esille 15.3.2012 sattunut kuolemantapaus. Kuolemantapauksesta tiedotetaan hyvin samankaltaisin, vakiintunein ilmauksin kuin lehdistötiedotteissa. Onnettomuus mainitaan ensimmäisen kerran vasta 19.4.2012 julkaistussa tuotantopäivityksessä, yli kuukausi tapauksen jälkeen, silloinkin hieman karusti selittämässä tuotannon notkahdusta.

(124) Tuotantoon vaikutti myös valitettava kuolemantapaus Sotkamon kaivoksella maaliskuun puolivälissä. Tapauksen jälkeen Talvivaara rajoitti liuksen pumppausta metallitehtaalle sekä käynnisti ennakoimattoman seisakin työturvallisuutta parantavien, ennaltaehkäisevien toimenpiteiden suorittamiseksi. (PT 19.4.2012)

4.3. Yhteenvetoa

Talvivaaran 15.3.2012–16.1.2013 julkaisemat lehdistö- ja pörssitiedotteet ovat teemojen, argumentaation sekä retoriikan kannalta melko yhteneväisiä. Lehdistötiedotteet kohdistetaan laajemmalle ja heterogeenisemmalle yleisölle, jolloin niissä pyritään uutismaiseen ja helposti omaksuttavaan tyyliin. Pörssitiedotteissa kieli on teknisempää, mutta enimmäkseen selkeää ja ymmärrettävää. Metaforisuutta tiedotteissa esiintyy vain vähän, eikä varsinaisia kirjallisia metaforia ole lainkaan.

Tiedotteiden keskeisimpiä retorisia keinoja ovat toisto ja prosessin keskeneräisyyteen vetoaminen. Kuolemantapauksesta puhutaan konventionaalisiin kiertoilmauksin. Ympäristöongelmiin viitataan sanalla ympäristövaikutukset. Pörssitiedotteissa esille nousee tulevaisuuden kasvun esittäminen varmana tietona episteemisen modaalisuuden keinoin. Enimmäkseen tiedotteissa keskitytään positiivisen yrityskuvan eli ethoksen luomiseen ja ylläpitämiseen. Joissakin kohdin, erityisesti pörssitiedotteiden toimitusjohtajan terveisissä, pyritään myös herättämään yleisön tunteita nostattamalla voimakasta me-henkeä.

Sekä lehdistö- että pörssitiedotteissa teemoista yleisimmiksi nousevat Talvivaara yhtiönä ja sisäiset sidosryhmät sekä Kaivosalue ja prosessit. Pörssitiedotteissa kolmas keskeinen teemaluokka on Taloudellinen tila. Pörssitiedotteet ovat aineistona laajempi, ja niissä esiintyy enemmän eri teemoja. Teemojen analyysissä yllättävää on turvallisuus- ja ympäristöseikkojen vähäinen osuus verrattuna muihin teemoihin. Tämä voi selittyä sillä, että suuri osa Talvivaaran ympäristöviestinnästä on keskitetty Paikan päällä -blogiin. Lisäksi varsinkin pörssitiedotteissa turvallisuus- ja ympäristöseikat ovat vain pieni osa laissa ennalta määriteltäviä pakollisia sisältöjä.

Argumentaatioanalyysissä sen sijaan havaitsimme, että väitteet painottuvat eettiseen ja ekologiseen toimintaan. Lehdistö- ja pörssitiedotteiden pääväitteistä suurin osa liittyy kehitykseen kohti tavoitetta (kymmenen kappaletta), työturvallisuuteen (yhdeksän kappaletta) sekä ympäristöön (neljä kappaletta) ja Talvivaaran hankkeiden kannattamiseen (neljä kappaletta). Loput viisi väitettä liittyvät yksittäisiin aiheisiin.

Tämä kertoo siitä, että vaikka tiedotteissa käsitellään laajastikin useita eri teemoja, niiden keskeisimmät viestit liittyvät usein nimenomaan turvallisuuteen ja ympäristöön. Toiseksi argumentaatioanalyysin ulkopuolelle on jätetty muutaman sivun verran pörssitiedotteiden taloudelliseen tilaan liittyviä katsauksia. Tällöin argumentaatioanalyysissä sisällöt painottuvat enemmän muihin teemoihin.

Lehdistötiedotteiden argumentaatio on hieman hajanaista ja tukeutuu monenlaisiin keinoihin. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta sekä lehdistötiedotteiden että pörssitiedotteiden argumentaatio on kuitenkin reilua ja asiallista. Lehdistötiedotteissa käytetään paljon tavoitekeinoargumentteja, erityisesti turvallisuuteen liittyvissä väitteissä. Pörssitiedotteiden argumentaatiotekniikat jakautuvat kahteen eri tyyppiin: argumentteihin hyvän ominaisuuden

nojalla sekä tavoite-keinoargumentteihin. Tavoite-keinosuhteisiin nojautuminen on luontevaa. Kriisien aikana pörssiyritys joutuu tiedottamaan monista huonoista uutisista, uusista järjestelyistä ja toimintasuunnitelman muutoksista. Sidosryhmien luottamuksen ylläpitämiseksi on tärkeää saada yleisö vakuuttumaan siitä, että kaikki käytetyt keinot tilanteen vakauttamiseksi ovat harkittuja ja järkeviä sekä yhtiön ja sen tärkeimpien sidosryhmien tavoitteita tukevia.

Eri tekstilajeille voidaan määritellä niille tyypilliset pääväitteet. Esimerkiksi mainostekstin pääväite on toimintakehotus: osta tuote! (Kakkuri-Knuutila & Halonen 2008b: 101). Pohjimmiltaan yrityksen ulkoinen tiedottaminen on osa suunnitelmallista ja pitkäjänteistä viestintästrategian noudattamista ja imagon luomista. Analyysini perusteella lehdistö- ja pörssitiedotteet pyrkivät herättämään ja ylläpitämään myönteisiä mielikuvia puhujan ethoksesta. Talvivaaran kaikkien tiedotteiden yhteinen pääväite on: **luottakaa edelleen Talvivaaraan!**

Kriisitilanteessa luottamus Talvivaaraan on koetuksella, jopa menetetty, kuten toimitusjohtaja Natunen toteaa. Positiivisten mielikuvien luominen kriisin keskellä olevasta yhtiöstä on haastava tehtävä. Tutkimuksen viimeisessä käsittelyluvussa tarkastelen, kuinka Talvivaara on onnistunut saamaan viestinsä läpi valtakunnallisessa mediassa, Helsingin Sanomissa.

5. KRIISITIEDOTTAMISEN VAIKUTUKSET HELSINGIN SANOMIEN UUTISOINTIIN

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen Talvivaaran lehdistö- ja pörssitiedotteita suhteessa Helsingin Sanomien uutisointiin. Kuten edellä (luku 3.3) todettiin, kriittisessä diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita vallan epätasaisesta jakautumisesta ja valta-asetelmien vaikutuksesta teksteihin. Perinteisesti median ja yleisön välillä on vallinnut epätasapainoinen valtasuhde. Voidaan kuitenkin ajatella, että myös erilaisten organisaatioiden ja median välillä käydään valtataisteluja. Organisaatiot tavoittelevat positiivista julkisuutta, mutta media pystyy säätelemään julkisuuden toteutumista tavoittamalla suuren yleisön. Kriisitilanteessa tämä epäsuhta korostuu: medialle kriisit ovat hedelmällisiä uutistapahtumia, kun taas kriisin kohdanneelle organisaatiolle ne ovat tilanteita, joissa oma näkökanta pyritään saamaan korostetusti esille.

5.1. Lehdistötiedotteet ja uutisointi

Ulkoinen tiedottaminen merkitsee yritykselle uutisten välittämistä (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen ja Ollikainen 2008: 117). Uutisen voi toimittaa medialle myös esimerkiksi antamalla uutisvinkin tai järjestämällä toimittajatapaamisen tai lehdistötilaisuuden (emt. 127). Tiedottaminen on taloudellisesti edullisempaa kuin suhdetoimintatilaisuuksien järjestäminen (emt. 119). Yrityksellä ei kuitenkaan ole mitään takeita siitä, että sen lähettämän tiedotteen aiheesta tehdään uutinen. Jos uutinen päätetään julkaista, joukkoviestimet analysoivat yrityksestä saadun tiedon ja välittävät sen haluamassaan muodossa; sellaisenaan tai muokattuna (emt. 125). Yritysten lehdistötiedotteet ovat uutispalvelun raaka-ainetta, jota valikoidaan, käsitellään ja täydennetään journalististen kriteerien perusteella. Journalistin ohjeissa¹⁹ kohdassa Ammatillinen asema toimittajia ohjeistetaan näin:

2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.

Toisaalta yritykset ja joukkoviestimet ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa: yritys haluaa positiivista julkisuutta ja media uutisia. Yritykset ja niiden tiedotteet ovat medialle tärkeä tietolähde (Kortetjärvi-Nurmi, Kuronen ja Ollikainen 2008: 124). Inforviestinnän vuonna 2002 toteuttaman Mediabarometrin mukaan yhteisöjen tiedotteet ja julkaisut olivat tärkeimmät toimittajien tiedonhankintakanavat, jonka jälkeen tulivat muut joukkoviestimet ja uutistoimistot sekä yhteisöjen www-sivut (Juholin & Kuutti 2003: 108).

Aineistossani on kymmenen lehdistötiedotetta, joista neljää tai viittä on analyysini mukaan käytetty Helsingin Sanomien uutisartikkelin pohjana. Kaksi ensimmäistä lehdistötiedotetta on julkaistu kuolemantapauksen paljastumisen jälkeen, ja joko näiden kahden tai ainoastaan jälkimmäisen tiedotteen pohjalta laadittiin Helsingin Sanomiin yksi uutinen. Vertailen siis seuraavassa viittä lehdistötiedotetta ja neljää uutista, sekä lisäksi käsittelen niitä lehdistötiedotteita ja tiedotteiden osia, joita Helsingin Sanomat ei ole uutisoinnissaan huomioinut.

Talvivaara julkaisi 15.3. kaksi lehdistötiedotetta, joista molemmissa tiedotetaan kaivoksen alueella sattuneesta kuolemantapauksesta. Ensimmäinen tiedote on todennäköisesti julkaistu

¹⁹ Julkisen sanan neuvosto: Journalistin ohjeet

hyvin pian tapahtuneen paljastuttua. Tiedote on vain muutaman rivin mittainen. Toinen tiedote on laajempi ja kertoo enemmän yksityiskohtia kuolleesta työntekijästä sekä kuolemaan mahdollisesti johtaneista seikoista. Helsingin Sanomien uutinen kuolemantapauksesta on julkaistu seuraavana päivänä, joten oletettavasti molemmat tiedotteet ovat ehtineet toimitukseen ennen lehden painoon menoa, ja uutinen on laadittu jälkimmäisen, yksityiskohtaisemman tiedotteen perusteella.

Talvivaaran ensimmäinen tiedote aiheesta on otsikoitu: Kuolemantapaus kaivosalueella Sotkamossa. Toisen tiedotteen otsikko taas on: Talvivaaran kaivoksella sattuneesta kuolemantapauksesta. Helsingin Sanomat on otsikoinut artikkelinsa näin: Näytteenottaja kuoli Talvivaaran kaivoksella.

Talvivaara käyttää molempien tiedotteiden otsikoissa ilmausta *kuolemantapaus*. Tällöin keskitytään itse tapahtumaan ja kuoleman kokenut henkilö jää sivuosaan. Sen sijaan uutisotsikko on kokonainen virke, jonka subjekti on semanttiselta rooliltaan **patientti**. Patientti tarkoittaa entiteettiä, jonka käy läpi olotilan muutoksen (ks. esim. VISK § 912). Uutisotsikossa kerrotaan, että kyseessä on tiettyä työtehtävää edustanut työntekijä, *näytteenottaja*, joka kuoli työpaikallaan Talvivaaran kaivoksella. Kortetjärvi-Nurmen, Kurosen ja Ollikaisen (2008: 131) mukaan uutisessa otsikko on tärkein, koska lukija tekee lukupäätöksen otsikon perusteella. Hyvä uutisotsikko kertoo pääasian kiinnostavasti. Kiinnostavuus syntyy otsikon dynamiikasta, joka saadaan aikaan ilmaisemalla toimintaa (aktiivimuotoisilla verbeillä) ja toiminnan, muutoksen tai kehityksen suuntaa. Helsingin Sanomien uutisotsikko on dynaamisempi kuin tiedotteen otsikko: se nostaa keskiöön kuolleen työntekijän sekä herättää lukijassa kysymyksen siitä, onko Talvivaara turvallinen työpaikka.

Talvivaaran jälkimmäisen tiedotteen ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti:

(125) Talvivaaran kaivosyhtiön vuonna 1976 syntynyt miestyöntekijä menehtyi torstaiamuna kaivoksen metallitehtaan ulkopuolella Sotkamossa. (LT 15.3.2012 (2.))

Uutisen ensimmäinen virke taas on seuraava:

(126) Sotkamon Talvivaaran kaivosyhtiön työntekijä kuoli kaivoksen metallitehtaan ulkopuolella torstaiamuna. (HS 16.3.2012)

Aloituskirjeet ovat hyvin samanlaiset, mutta Helsingin Sanomat käyttää jälleen suoraa ilmausta *kuoli*.

Tiedote jatkuu:

(127) Hänet löydettiin elottomana maasta tehdasrakennusten läheltä. Hälytys hätäkeskukseen tehtiin 9.30 aikaan. Tehdaspalokunta ja paikalle tullut ensihoitoyksikkö elvyttivät miestä, mutta työntekijä menehtyi. (LT 15.3.2012 (2.))

Uutinen jatkuu näin:

(128) Kainuun hätäkeskus sai hälytyksen aamulla kello 9.30, kun mies oli löytnyt elottomana maasta tehdasrakennuksen läheltä. Tehdaspalokunta ja ensihoitoyksikkö elvyttivät miestä, mutta hän kuoli. Mies oli syntynyt vuonna 1976 ja kotoisin Paltamosta. (HS 16.1.2012)

Helsingin Sanomien uutisessa selvästi referoidaan Talvivaaran tiedotetta sanamuotoja ja -järjestyksiä hieman muutellen. Jälleen käytetään verbiä *kuoli*, mutta muuten sekä tiedotteen että uutisen sisällöt ovat hyvin samanlaiset. Toimitus on todennäköisesti selvittänyt työntekijän kotipaikan itse, koska sitä ei mainita tiedotteessa. Loppuosassa uutista kerrotaan tiedotteen perusteella, että mies oli ollut alueella näytteenottokierroksella ja että henkilöstölle järjestettiin kriisiapua. Talvivaaran tiedote mainitaan kerran:

(129) Talvivaaran kaivososakeyhtiö tiedotti, että alueella oli aamulla mitattu kohonneita rikkivetypitoisuuksia. Yhtiön mukaan pitoisuudet olivat haitallisia, mutta eivät hengenvaarallisia. (HS 16.3.2012)

Uutista ei ole laadittu kokonaan pelkästään tiedotteen perustella, vaan siinä on myös kommentit poliisilta sekä kaivoksen lähistöllä hiihtäneiltä naapureilta. Lisäksi toimittaja on lisännyt artikkeliin tiedot siitä, että Talvivaaralla on oma rikkivetytehdas ja että kaivoksella käytetään suuria määriä rikkiä. Uutisen mukaan Talvivaara on myös juuri hakenut aluehallintovirastolta lupaa käyttämänsä rikin määrän lisäämiseen.

Talvivaaran tiedotteesta uutiseen on siis päätynyt kuvaus tapahtumista sekä siihen mahdollisesti johtaneista syistä. Sen sijaan tiedotteen pääväite työympäristön turvallisuudesta on uutisessa jäänyt kokonaan huomiotta. Esimerkiksi seuraavien virkkeiden sisältöjä ei ole uutisessa: ”Työturvallisuusohjeita noudattaen työt oli kuitenkin keskeytetty kohteessa.” ”Talvivaaran turvallisuusohjeiden mukaan metallien talteenoton alueella on pakollista varustautua työryhmäkohtaisilla monikaasumittareilla ja omalla hengityssuojaimella. Yksin työskennellä monikaasumittari on aina oltava mukana.” ”Turvallisuus on Talvivaaran toiminnassa aina ollut etusijalla. Talvivaara ottaa turvallisuustekijät korostetusti huomioon kaivoksen ja kaikkien prosessivaiheiden suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä.”

Myös aineistoni seuraavasta, 20.3.2012 julkaistusta lehdistötiedotteesta on laadittu Helsingin Sanomien uutinen. Tiedotteen otsikko on Luparajan ylitys Talvivaaran kaivoksen eteläisellä purkureitillä. 21.3. julkaistu uutisartikkeli on otsikoitu: Talvivaarasta karkasi metallipitoista vettä. Tiedotteen otsikko luo mielikuvaa hetkellisestä vahingosta, johon ei ole selvää syyllistä. Uutisotsikko taas korostaa Talvivaaran osallisuutta asiaan. Se, että Talvivaarasta on päässyt vesiä ”karkuun”, vihjaa yhtiön huolimattomuuteen liuoksen käsittelyssä. Lisäksi Helsingin Sanomien otsikossa korostetaan vesipäästön haitallisuutta mainitsemalla veden metallipitoisuus.

Uutinen on kirjoitettu lähes täysin Talvivaaran lehdistötiedotteen pohjalta. Ainoat lisäykset tiedotteen tietoihin ovat lyhyt kommentti ely-keskuksen ylitarkastajalta sekä tiedotteen julkaisun jälkeen saadut tulokset vesinäytteistä. Muilta osin uutinen toistaa Talvivaaran tiedotteessa antamat tiedot tapahtuneesta jopa täysin tai lähes samoin sanoin.

- (130) Talvivaara on järjestänyt ylimääräisen näytteenoton eteläiselle purkureitille Ylä-Lumijärveen ja Kivijärveen. (LT 20.3.2012)
- (131) Talvivaara on järjestänyt ylimääräisen näytteenoton eteläiselle purkureitille Ylä-Lumijärveen ja Kivijärveen. (HS 21.3.2012)
- (132) Lauantai-aamuna mitatun vesinäytteen nikkeli- ja sinkkipitoisuudet ylittivät yksittäiselle näytteelle asetetun luparajan noin 20-kertaisesti. (LT 20.3.2012)
- (133) Lauantaina mitatun vesinäytteen nikkeli- ja sinkkipitoisuudet ylittivät yksittäiselle näytteelle asetetun luparajan noin 20-kertaisesti. (HS 21.3.2012)
- (134) Vesipäästöllä on yhteys 6.3.2012 tapahtuneeseen putkirikkoon primääriliuotuskasan alueella. (LT 20.3.2012)
- (135) Vesipäästöllä on yhteys 6.maaliskuuta tapahtuneeseen putkirikkoon primääriliuotuskasan alueella. (HS 21.3.2012)
- (136) Näytteet analysoidaan sekä Talvivaaran omassa laboratoriossa että ulkopuolisessa laboratoriossa. (LT 20.3.2012)
- (137) Näytteet analysoidaan sekä Talvivaaran omassa että ulkopuolisessa laboratoriossa. (HS 21.3.2012)

Mielenkiintoista on, että uutisessa ei ollenkaan mainita tiedotetta uutislähteenä. Sen sijaan uutisessa todetaan seuraavaa:

- (138) Kaivoksen johto arvioi, että metallipitoista vettä pääsi vesistöön noin kymmenen kuutiometriä. (HS 21.3.2012)

Tiedotteessa kerrotaan näin:

- (139) Päästön määrä arvioitiin pieneksi, noin 10 m³, eikä sillä arvioitu olevan merkittäviä vaikutuksia ympäristöön. (LT 20.3.2012)

Tieto vuodon määrästä löytyy siis tiedotteesta. Epäselväksi jää, onko mainittua kaivoksen johtoa haastateltu artikkelia varten (mikä on epätodennäköistä, koska uutisessa ei ole yhtään

suoraa sitaattia Talvivaaran edustajilta) vai onko tiedotteessa esitetty arvio vuodon määrästä laitettu uutisessa kaivoksen johdon suuhun. Juholinin ja Kuutin (2003: 24–25) mukaan median toiminta pohjautuu vähäisimmän vaivan mottoon eli mahdollisimman suureen tuottavuuteen mahdollisimman pienillä kustannuksilla. Ulkopuolelta tulevan aineiston julkaiseminen sellaisenaan houkuttelee, mikäli se on jo valmiiksi laadittu uutisen muotoon.

Uutisessa on jätetty huomiotta Talvivaaran argumentaatio päästön määrän pienuudesta. Seuraavien virkkeiden sisällöt eivät näy lehtijutussa:

- (140) Liuosvuoto tapahtui kalvotetulla alueella, mutta tehdyistä varotoimenpiteistä huolimatta pieni osa prosessiliuoksesta päätyi kalvottomalle alueelle. (LT 20.3.2012)
- (141) Kaivoksen normaali nikkelikuormitus on selvästi alle luparajojen, vuonna 2010 noin 1/2-osa ja vuonna 2011 noin 1/9-osa ympäristölupamääräysten mukaisesta vuosikuormituksesta. Viikonloppuna todettu kohonnut pitoisuus aiheutti hetkellisen luparajaylityksen, mutta vuositasolla 2012 nikkelikuormitus jää selvästi alle ympäristölupamääräysten mukaisesta tasosta. (LT 20.3.2012)

Toisin sanoen Talvivaaran keskeisin viesti siitä, että tapahtuneen päästön määrä on pieni suhteutettuna koko vuoden päästöihin, ei välity Helsingin Sanomien uutisesta.

Seuraavan kerran Talvivaaran lehdistötiedote on vaikuttanut Helsingin Sanomien uutisointiin 6.11.2012. Tällä kertaa uutisaihe on nähty sen verran merkittäväksi, että toimittaja on lähetetty paikan päälle kaivosalueelle tekemään reportaasia. Juholinin ja Kuutin (2003: 55) mukaan toimittajat panostavat merkittäväksi kokemaansa aiheeseen hankkimalla lisää tietoa ja tekemällä syventäviä juttuja, kolumneja ja henkilöhaastatteluja. Tässä Helsingin Sanomien jutussa lehdistötiedote mainitaan vain lyhyesti:

- (142) Kaivokselta kerrottiin viikonloppuna tuttuja uutisia. Jätevesiä pääsee taas vuotamaan ulos altaasta. (HS 6.11.2012)

Muilta osin lehdistötiedote on jätetty huomioimatta. Uutinen on otsikoitu: Kaivoksesta karkaa yhä jätevetä. Helsingin Sanomat on haastatellut artikkelia varten Talvivaaran metallituotannon johtajaa sekä ympäristöpäällikköä, Kainuun ely-keskuksen ylijohtajaa, aluehallintoviraston ympäristöneuvosta ja lähikylien asukkaiden edustajaa.

Neljäs Helsingin Sanomien uutinen, jossa on hyödynnetty Talvivaaran lehdistötiedotetta, on 7.11.2012 julkaistu artikkeli otsikolla: Ministeri Hautala vaati Pekka Perää esiin. Alaotsikko on seuraava: Perä: Vuodon pysäyttäminen ensisijaista, muun keskustelun aika myöhemmin. Tällä

kertaa Talvivaaran tiivistetty näkemys on päätynyt otsikkoon asti. Tiedotteesta mainitaan seuraavaa:

(143) Perä vastasi illalla lyhyellä tiedotteella: ”Talvivaaran hyvin ammattitaitoinen johto ja koko henkilöstö tekevät kaikkensa vuodon pysäyttämiseksi ja ympäristövaikutusten minimoimiseksi. Muu keskustelu on ennenaikaista ja sen aika tulee myöhemmin.” (HS 7.11.2012)

Todennäköisesti Pekka Perää ei ole tavoitettu haastattelua varten. Tällöin ainoa tapa antaa tietoja Talvivaaran näkemyksestä on turvautua tiedotteeseen. Tässä uutisessa Talvivaaran viesti toistetaan sanasta sanaan. Uutisessa kuullaan myös muita osapuolia. Artikkeliiin on referoitu Hautalan lähettämää tiedotetta sekä haastateltu Talvivaaran omistajatahoja. Hautala kritisoi voimakkaasti kaivosyhtiön toimintaa:

(144) ”Talvivaaran riskienhallinta pitää saada riskien edellyttämälle tasolle, viime kädessä kyse on vakavasta johtamisvajeesta – tilanne ei vaikuta olevan hallinnassa. Pekka Perällä on pääomistajana ja erityisesti hallituksen puheenjohtajana velvollisuus astua esiin nyt”, hän tiedotti. (HS 7.11.2012)

Sen sijaan Talvivaaran suuromistajan Solidiumin sijoitusjohtaja Eeva Ahdekivi suhtautuu tilanteeseen luottavaisemmin:

(145) ”Vakavina olemme seuranneet tapahtumia”, Ahdekivi sanoi. ”Polku on kuitenkin ollut oikea, sillä Talvivaara on pystynyt oikaisemaan aiemmin ilmenneitä ongelmia.” Luottamus johtoon on tallella. Ahdekivi luottaa myös siihen, että sijoituksesta tulee kannattava. (HS 7.11.2012)

Aineistoni kaikkiaan kymmenestä lehdistötiedotteesta viittä on siis hyödynnetty Helsingin Sanomien uutisoinnissa. Lehdistötiedotteet, joiden perusteella ei ole tehty uutisia, ovat 27.4.2012 julkaistu (Talvivaara kannattaa EU-selvitystä teollisuuden lupavalvonnasta), 19.6.2012 julkaistu (Talvivaaran onnettomuudesta otettu kaikki oppi käyttöön – Talvivaaran metallitehdas toimii turvallisesti), 2.10.2012 julkaistu (Kiviauto kaatui Talvivaarassa – kuljettaja vietiin tarkastukseen), 13.11.2012 julkaistu (Talvivaara antanut Kainuun elykeskukselle selvityksen tehtaan käynnistyslupaa saamiseksi – metallitehtaan käynnistäminen parantaa metallipitoisten vesien hallintaa) sekä 5.12.2012 julkaistu (VTT tekee Talvivaaralle selvityksen kipsisakka-altaan vuodosta).

On vaikea arvioida, ovatko tiedotteet synnyttäneet uutisia paljon vai vähän. Todennäköisesti kriisitilanteet vaikuttavat uutisoinnin määrään. Uutisia tehdään käytännössä vain silloin, kun toimituksen asettama uutiskynnys ylittyy. Juholinin ja Kuutin (2003: 33–34) mukaan tärkeimpiä uutiskriteerejä ovat asian tärkeys (kerrottavan asian yhteiskunnallinen merkitys, yllättävyys, ajankohtaisuus tai toistuvuus), asian kiinnostavuus (asian läheisyys,

samastumismahdollisuus, epätavallisuus, dramaattisuus, ristiriitaisuus, tunnettujen henkilöiden mukanaolo) sekä tarkoituksenmukaisuus (sopiminen välineen julkaisupolitiikkaan sekä yleisön koostumukselliseen rakenteeseen). Väliwerrosen (1994: 54) mukaan ympäristöaiheista yleensä vain onnettomuudet ylittävät uutiskynnyksen, koska ne täyttävät ajankohtaisuuden, odottamattomuuden ja kiinnostavuuden vaatimukset.

Talvivaara on valtakunnallisesti kiinnostava yhtiö, koska valtio on sijoitusyhtiö Solidiumin kautta yksi sen pääomistajista ja koska Talvivaaralta on odotettu hyvää kannattavuutta, verotuottoja ja työllistämistä. Lisäksi kaivoshankkeella on ollut suuria taloudellisia ja ympäristöön liittyviä vaikutuksia Kainuun alueella. Tällöin uutiskynnys ylittyy melko helposti, kun kaivoksella sattuu jokin onnettomuus ja erityisesti, mikäli onnettomuuksia sattuu toistuvasti. Sen sijaan huomiotta ovat jääneet sellaiset tiedotteet, joissa ei kerrota mistään varsinaisesta uutuudesta tai laajemmin vaikuttavasta onnettomuudesta. Koska myös hyödynnetyistä tiedotteista on uutiseen päätyneet lähinnä selostuksia tapahtumista, suuri osa Talvivaaran viestimistä arvoista ja tavoitteista jää välittymättä suurelle yleisölle.

5.2. Pörssitiedotteet ja uutisointi

Helsingin Sanomat on käyttänyt aineistossani mukana olevista 22 pörssitiedotteesta uutisoinnissaan yhtätoista. Puolet Talvivaaran kriisinaikaisista pörssitiedotteista on siis ylittänyt uutiskynnyksen. Pörssitiedotteista (esimerkiksi osavuosikatsauksista) on hyödynnetty erityisesti talous- ja tuotantolukuja, joiden perusteella on voitu analysoida yhtiön taloudellista tilaa. Lisäksi Helsingin Sanomissa on uutisoitu pörssitiedotteissa kerrotuista uraanihankkeesta, ympäristöinvestoinneista, kipsisakka-altaan vuodosta, metallitehtaan käynnistämisestä sekä yt-neuvotteluista. Uutisoimatta ovat jääneet tehdyt muutokset yhtiön johdossa, kassatilanteen vakaus, erilaiset selvitykset Tukesille sekä osa kipsisakka-altaan vuodosta kertovista tilanpäivityksistä. Viimeksi mainittua selittää se, että tapaus on nostanut niin suuren mediamylläkin, että useita uutisia on tehty paikan päältä sekä asianosaisia haastatellen.

Ero lehdistötiedotteiden pohjalta tehtyyn uutisointiin on se, että pörssitiedotteita ei hyödynnetä uutisartikkeleissa kuin pieneltä osin. Pörssitiedotteessa kerrotuista tiedoista ja näkemyksistä mainitaan yhdellä tai kahdella virkkeellä, ja muu osa artikkelista perustuu eri tahojen

haastatteluihin ja toimittajan havaintoihin paikan päältä. Yleensä uutiseen on haettu oma, tiedotteesta jopa täysin poikkeava näkökulma.

(146) Talvivaaran kaivos Sotkamossa ei pysty leikkaamaan päästöjään riittävästi uusillakaan tekniikoilla, sanoo Ylä-Savon kuntien ympäristöjohtaja Martti Veteli. Talvivaara kertoi tiistaina investoivansa ympäristötekniikkaan 13 miljoonaa euroa, jotta vesistöihin ja ilmaan pääsisi vähemmän haitallisia aineita. Kaivoksesta lähtevien vesien sulfaatti- ja mangaanipitoisuudet saadaan yhtiön mukaan leikattua noin kolmannekseen ensi vuonna. Yhtiö kertoo sulfaattipäästöjen olevan nykyisin 5000–7000 milligrammaa litrassa ja ensi vuonna 2000 milligrammaa litrassa. ”Se ei ole riittävä puhdistustaso”, Veteli sanoo. ”Ei ole hyväksyttävää, että sellaisia pitoisuuksia lasketaan vesistöön.” (HS 25.4.2012)

Uutisesta välittyvä viesti on hyvin toisenlainen kuin Talvivaaran 24.4. julkaistun pörssitiedotteen näkemys. Tiedotteessa yhtiö korostaa, että uusien ympäristöinvestointien avulla päästöjen määrät vähenevät merkittävästi. Uutisen kärki sen sijaan on, että joidenkin tahojen mielestä päästöt ovat leikkausten jälkeenkin aivan liian suuret. Uutisessa kuullaan myös aluehallintoviraston asiantuntijaa, joka suhtautuu ympäristöinvestointeihin positiivisesti.

(147) ”Suunta on oikea ilman muuta”, kertoo ylijohdaja Kari Pääkkönen kaivosta valvovasta Kainuun ely-keskuksesta. (HS 25.4.2012)

Artikkeli päättyy kaivoksen lähiseudun asukkaan kommentteihin:

(148) ”Vie aikaa, ennen kuin luottamus palautuu. Vaikka toiminta olisikin kunnossa, kyläläisillä on epäilyksiä”, sanoo kuuden kilometrin päässä kaivoksesta asuva Alpo Partanen. ”Kolme vuotta on toimittu, ja nyt vasta ruvetaan laitteita havittelemaan”, Partanen hämmästelee. (HS 25.4.2012)

Yhdessä tapauksessa Talvivaaran tiedotetta on hyödynnetty ainoastaan Tausta-otsikolla olevassa, uraanihanketta käsittelevässä kainalojutussa (esimerkki 149), ja varsinaisen, 4.4.2012 julkaistu uutisartikkeli on laadittu Pohjois-Suomen aluehallintoviraston järjestämän tiedotustilaisuuden pohjalta.

(149) Talvivaara investoi uraanihankkeeseen noin 50 miljoonaa euroa. Laitos työllistää suoraan 20 ja välillisesti 50 työntekijää. Uraanin tuotantomääräksi arvioidaan 350–500 tonnia vuodessa. (HS 4.4.2012)

Uutisten yleissävy on negatiivinen. Talvivaaran osavuosisikatsauksissa ja tuotantopäivityksissä viljelemä positiivinen pohjavire ei välity uutisartikkeleihin. Esimerkiksi tuotantopäivityksessä, joka on julkaistu 15.10.2012, Yhtiö valaa uskoa tulevaan kasvuun (Myönteistä kehitystä tuotannossa kolmannella vuosineljänneksellä – Haastava vesitase vaikuttaa kykyyn saavuttaa koko vuoden tuotantotavoite):

- (150) Kiertoliuoksen syöttövirtaus metallien talteenottolaitokseen kehittyi myönteisesti vuosineljänneksen aikana, ja keskimääräinen syöttövirtaus oli syyskuussa 1447 m³/h ennakoimaton seisakki pois lukien. Syöttövirtaus on jälleen ylittänyt 1500 m³/h tason seisakin jälkeen, ja Yhtiö odottaa virtauksen kasvavan tasaisesti neljänneksen vuosineljänneksen aikana kohti jo aiemmin testattu 1800 m³/h tasoa mahdollistaen tuotantovauhdin kestävän noston. (PT 15.10.2012)

Pitkähkön tiedotteen julkaisua seuraavana päivänä Helsingin Sanomissa ilmestyi lyhyt, seitsemän virkkeen mittainen uutinen. Uutinen on otsikoitu: Talvivaara arvioi tuottavansa vähemmän nikkeliä. Uutisessa kerrotaan tuotantotavoitteen laskusta ja tuotantoon vaikuttaneista ongelmista. Minkäänlaisesta positiivisesta kehityksestä ei mainita.

- (151) Kaivosyhtiö Talvivaara ilmoitti maanantaina pienentävänsä arviotaan siitä, paljonko se tuottaa nikkeliä tänä vuonna. Yhtiön osakkeen arvo heikkeni pörssipäivän aikana 7,4 prosenttia. (HS 16.10.2012)

Talvivaaran retoriikka kaivoksesta olosuhteiden uhrina ei saa uutisessa suurta vastakaikua:

- (152) Kolmannella vuosineljänneksellä jatkuneet historiallisen runsaat sateet ovat pitkittäneet vesienhallinnan haasteita Sotkamon kaivoksella. Tammi-syyskuussa sademäärä alueella oli 710 mm, mikä ylittää 489 mm:n pitkän aikavälin keskiarvon 45 prosentilla. Suurimman osan kevät- ja kesäkuukausista sademäärä ylitti pitkän aikavälin keskiarvon 50–100 prosentilla. Sateiden seurauksena noin 1,73Mm³ ylimääräistä vettä on kertynyt kaivosalueelle ja varastoitunut avolouhokseen (PT 15.10.2012)
- (153) Talvivaara kertoi, ettei se saavuta tänä vuonna nikkelin tuotantotavoitetta joka on 17000 tonnia. Tuotantoa on vaikeuttanut kova sade. (HS 16.10.2012)

Tiedottaessaan kipsisakka-altaan vuodosta Talvivaara korostaa aktiivisen ja ripeän toimijan rooliaan:

- (154) Vuodon alkuperää ja laajuutta tutkitaan parhaillaan. Välittömät turvaamis- ja eristämistyöt paikalla ovat käynnissä. Kipsisakka-altaan alapuolisilla alueilla on turvapatot ja niillä ehkäistään kipsisakka-altaan veden ja sakan pääsyä eteenpäin kaivosalueelta. (PT 5.11.2012)

Helsingin Sanomat antaa toisenlaisen kuvan Talvivaaran keinoista ja kyvyistä ratkaista ongelma:

- (155) Talvivaaran kaivoksen metallintuotannon johtaja Mikko Korteniemi seisoo yli kuusi metriä korkean allaspadon juurella ja vaikuttaa voimattomalta. ”Allasmuovin olisi pitänyt kestää, vaikka vuodon syytä ei vielä tiedetä”, Korteniemi sanoo. (HS 6.11.2012)

Uutisista ei välity luottamus Talvivaaran tulevaan kestäväan kehitykseen ja menestykseen. Talvivaarasta ei myöskään uutisissa luoda kuvaa turvallisenä työpaikkana ja ympäristöä arvostavana kaivosalan toimijana. Sen sijaan yhtiöstä nostetaan esille heikko kannattavuus ja toistuvat ympäristöongelmat.

- (156) Nikkelin hinnan lasku, tuotantoseisokit sekä riitely luonnonsuojelijoiden ja paikallisten asukkaiden kanssa painoivat odotetusti kaivosyhtiö Talvivaaran alkuvuoden tuloksen tukevasti miinukselle. (HS 26.4.2012)
- (157) Lähikylien asukkaita edustavan Jormaskylä-Korholanmäen osakaskunnan varapuheenjohtaja Ari Korhonen sanoo olevansa väsynyt jatkuviin päästöihin. ”Miten käy alapuolisten vesistöjen, sillä jätevedessä on runsaasti sulfaattia ja raskasmetalleja”, Korhonen pohtii. (HS 6.11.2012)
- (158) Myös valvova viranomaisena alkaa tuskastua toistuviin ympäristöongelmiin. ”Tämä on jo kolmas kerta, kun pato vuotaa. Vuonna 2010 padon reunamuovi meni rikki, kun työmiehiltä putosi raskas pumppu kipsisakka-altaaseen, huomauttaa Kainuun ely-keskuksen ylijohtaja Kari Pääkkönen. (HS 6.11.2012)
- (159) Kaivosyhtiö Talvivaaran nykyisten omistajien pitää varautua siihen, että yhtiöön sijoitetut rahat valuvat hukkaan yhtä aikaa kaivoksen jätevesien kanssa. On lähes varmaa, että omistusten arvo supistuu, kun rahapulaan joutunut Talvivaara joutuu jollain tapaa hankkimaan uusia pääomia. (HS 15.11.2012)
- (160) Kotoa karannut karkulainen yritetään saada puhtaaksi. Siitä on oikeastaan kysymys, kun Talvivaara yrittää korjata kipsisakka-altaan vuodon jälkiä. (HS 17.1.2013)

5.3. Muu kriisinaikainen uutisointi Helsingin Sanomissa

Tarkasteltavana ajanjaksona 16.3.2012–17.1.2013 Helsingin Sanomissa ilmestyi 84 Talvivaara-aiheista uutista. Olen hakenut uutiset Helsingin Sanomien sähköisestä uutisarkistosta ja rajannut haun koskemaan talous-, työelämä-, Sunnuntai- sekä kotimaan uutisia ja pääkirjoituksia. Näistä 84 uutisesta 15 on mukana tutkimusaineistossani. Lopuksi tarkastelen vielä aineistooni kuulumattomia uutisia, jotta saan laajemman kuvan Helsingin Sanomien Talvivaara-uutisoinnista. Olen lukenut aineistooni kuulumattomat uutiset läpi, mutta en ole tutkinut niitä yksityiskohtaisesti, joten alla esitetyt seikat ovat yleisiä huomioita uutisista ja niiden keskeisimmistä piirteistä.

Kyseisenä aikana Talvivaara-aiheesta ei ilmestynyt yhtään pääkirjoitusta. Tämä on mielestäni huomionarvoista, koska vuonna 2012 Talvivaaran erilaiset ongelmat ovat olleet yksi keskeisimmistä ja näkyvimmistä uutisaiheista. Pääkirjoituksia aiheesta ei ole laadittu kenties siksi, että pääkirjoituksessa yleensä esitetään lehden kanta kulloinkin käsiteltävään aiheeseen. Talvivaaran tapaukseen voi olla vaikea ottaa selvää kantaa. Kaikista ongelmista huolimatta Talvivaaraan on ladattu paljon odotuksia ja tulevaisuudentoivoa. Tämä ristiriita näkyy myös uutisoinnissa.

- (161) Talvivaaran kaivoksen länsipuolelle on määrä tulla uusi, nykyistä selvästi suurempi toisen vaiheen bioliuotuskasa, jossa metalli erotetaan malmista. Se olisi kooltaan kaksi kertaa viisi kilometriä ja kahdeksan metriä korkea. Kasa jäisi maisemaan kaivoksen sulkemisen jälkeenkin. Samalla nikkeli tuotanto yli viisinkertaistuisi yli 100 000 tonniin vuodessa. Noin miljardin euron investointi toisi tuhat uutta työpaikkaa nykyisten 505 työpaikan lisäksi, sillä nikkeli jalostettaisiin nykyistä pitemmälle paikan päällä. Investoinnista päätetään ensi vuonna. (HS 19.9.2012)

Helsingin Sanomat on pohtinut tätä problematiikkaa erityisesti Miljardien hyödyt vai miljardien haitat -otsikoidussa artikkelissaan (julkaistu 18.11.2012). Artikkelissa käydään eri asiantuntijoille osoitettujen 18 kysymyksen avulla läpi, miten Talvivaara ja kaivosala yleensä hyödyttää kaivospaikkakuntia ja koko suomalaista yhteiskuntaa ja miten se toisaalta tuhoaa laajasti luontoa.

- (162) Kuinka monta ihmistä Talvivaara työllistää? Suoraan tai välillisesti noin 1 500 ihmistä. Se on melkein yhtä paljon kuin Kainuun koko matkailuala. Sotkamon kunta saa Talvivaaran työllistämien palkoista verotuloa 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Raha menee palveluiden järjestämiseen, kertoo kunnanjohtaja Petri Kauppinen. (HS 18.11.2012)
- (163) Entäs Talvivaaran tekemät luontotuhot. Voiko niiden arvoa jo mitata rahassa? Pasi Holm arvioi karkeasti, että Talvivaaran äskeisestä vuodosta koituvat kustannukset mukaan laskettuna kaivoksen haitoista koituisi 50 vuodessa noin miljardin euron lasku. Jos PTT:n ennusteet pitävät, haitta olisi reilusti pienempi kuin Talvivaaran tuottama hyöty eli työntekijöiden saama palkka. Viivan alle jäisi noin 1,5 miljardia euroa plussaa. (HS 18.11.2012)

Aineistoni ulkopuolisissa uutisissa runsaasti palstatilaa saavat monien Talvivaaran ulkoisten sidosryhmien, esimerkiksi luonnonsuojelujärjestöjen, Stop Talvivaara -liikkeen sekä paikallisten asukkaiden, mökkiläisten ja matkailuyrittäjien näkemykset. Asiantuntijalausuntoja antavat virkamiehet, poliisi, ministerit ja muut poliitikot sekä professorit. Talvivaaran ulkoisten sidosryhmien näkemykset ovat pääasiassa negatiivisia jo ennen kipsisakka-altaan vuotoa 4.11.2012, mutta erityisesti sen jälkeen.

- (164) "Talvivaara tarvitsee uraanasialle myös sosiaalisen luvan, sillä yhtiötä kohtaan on Kainuussa suuri epäluottamus. Ympäristö on saastunut laajoilla alueilla", sanoi Sanni Väisänen Kainuun vihreistä. "Talvivaara on kuin saippua, johon kukaan ei tunnu saavan otetta. Nyt ympäristökuormaa ollaan lisäämässä rakentamalla uraanin talteenottolaitos", lähiasukas Ari Kananen ihmetteli. (HS 4.4.2012)
- (165) Stop Talvivaara -liikkeen kolme aktivistia on jättänyt poliisille tutkintapyyntön kaivosyhtiön ja Kainuun poliisin toiminnasta. Poliisille jätetty tutkintapyyntö liittyy kaivosalueen lintukuolemiin. Aktivistit pyytävät poliisia selvittämään, onko kaivosyhtiö syyllistynyt luonnonsuojelurikokseen tai myrkyllisten aineiden varastointia koskevan lain rikkomiseen. (HS 6.6.2012)
- (166) "Paha isku kun fiilis menee, mielikuva puhtaasta luonnosta ja kalavesistä", sanoo sotkamolainen matkailuyrittäjä Ahti Tolonen. Hän hakee Talvivaaralta 500 000 euron korvauksia matkailutulojen menetyksistä. Vuokatin alueen kävijämäärät ovat kasvaneet, mutta Tolonen on kirjannut miinusta. (HS 7.11.2012)
- (167) Talvivaaran metallitehtaan tuotantoa on jatkettava ja uuden sakka-altaan rakentaminen aloitettava niin pian kuin mahdollista, sanoo Aalto-yliopiston mekaanisen prosessi- ja kierrätystekniikan professori Kari Heiskanen. Koko kaivoksen sulkeminen olisi luonnolle kaikkein pahinta, Heiskanen sanoo. "Ymmärrän täysin moraalisen närkästyksen. Mutta ympäristön kannalta pienin paha on, että Talvivaaran tehtaan tuotanto jatkuu." Tehdas pystyisi paitsi käsittelemään prosessivettä, myös jauhamaan yhtiölle rahaa. Jos se menee konkurssiin, ongelmat siivotaan veronmaksajien rahoilla. (HS 13.11.2012)

Ymmärtäväisemmin ja luottavaisemmin Talvivaaran tilanteeseen suhtautuvat kaivosta valvovat ely-keskuksen virkamiehet. Ely-keskukselta vaaditaan uutisissa tiukempaa otetta valvontaan.

- (168) Lähijärviin johtavassa purossa nikkeliä on litrassa vettä yksi milligramma eli tuhat mikrogrammaa. EU:n määrittelemä raja-arvo 21 mikrogrammaa. Suuremmat pitoisuudet ovat eliöille haitallisia. "Kalakuolemia voi tulla, mutta en pidä niitä todennäköisinä", sanoi ympäristögeologi Ilkka Haataja Kainuun ely-keskuksesta. (HS 7.11.2012)
- (169) Patoturvallisuuslain mukaan viranomaisella on kieltä vedestä varastoitumisen vaaralliseen patoaltaaseen. Ely-keskus ei ole tehnyt vielä päätöstä altaan käytön kieltämisestä. "Hoidetaan ensin akuutti vaihe pois", sanoi ely-keskuksen ylijohtaja Kari Pääkkönen. Ympäristöministeriön kansliapäällikkö Hannele Pokka sen sijaan patisti ely-keskusta ottamaan napakamman otteen Talvivaarasta. "Olemme päivittäneet valvontaohjeet valvojaviranomaisille. Konsultoinnissa ei tarvitse käydä monta kertaa, ennen kuin voidaan jo tiukemmalla äänellä vaatia hallintopakkoa tai muita kehoitavampia toimia", totesi Pokka STT:lle. Pääkkönen torjui kritiikin. "Totta kai me puutummme koko ajan. Asian selvittely on kesken", hän sanoi. Pääkkösen mukaan ely-keskus harkitsee koko ajan, onko Talvivaaralle tarvetta antaa esimerkiksi huomautuksia tai uhkasakkoja. (HS 7.11.2012)

Yhtiö itse sisäisine sidosryhmineen toivoo medialta suhteellisuudentajua ja rauhaa tehdä työtään.

- (170) Maakunnan pelastajasta on tullut sylkykuppi. Siltä ainakin työntekijöistä tuntuu. "Mediamyläkkä on mennyt yli äyräiden. En koe, että tämä olisi katastrofi tai hirveä paikka. Ihmisillä on vääristynyt kuva. Ei täällä myrkkypilvessä kuljeta", sanoo sähköasentaja Tero Pulkkinen, yksi Talvivaaran noin 500 työntekijästä. Eritoten talvivaaralaisia ihmetyttävät ympäristöministeri Ville Niinistön (vihr) lausunnot. Vapun aikaan hän väläytti hallintopakkoa eli kaivoksen sulkemista. "Sillä on uskomaton vaikutus henkilöstöön, jos ministeritason ihminen uhkaa sulkea kaivoksen", sanoo toimitusjohtaja Harri Natunen. (HS 20.5.2012)
- (171) "Me ollaan ansaittu ihan kunnan selkäsauna, mutta eihän tässä ole mitään kohtuutta. Jonkinlainen oikeudenmukaisuus – edes suhteutus – puuttuu kokonaan", hän puhisee yhtiön pääkonttorilla Espoon Haukilahdessa. Perän mielestä Talvivaarasta on tullut poliittinen pelinappula. (HS 20.5.2012)
- (172) Järvinen on harmissaan siitä, että yhtiön tekniikka petti ja raskasmetalleja karkasi luontoon. "Talvivaaran vastoinikäymiset ovat kuitenkin kohtuullisen simppeleitä insinööriteknologiaa. Ne vain pitää laittaa järjestykseen. Talvivaarassa siirtyminen projektiorganisaatiosta tehdasorganisaation ei ole valmis. Eiks vaan?" (HS 2.12.2012)

Esimerkissä 172 Talvivaaraa omistavan valtion sijoitusyhtiö Solidiumin toimitusjohtaja Kari Järvinen selittää kaivosyhtiön ongelmien johtuvan siirtymävaiheesta projektista tehdasorganisaatioon. Aineistooni kuuluvissa uutisissa Talvivaaran keskeneräisyyden retoriikka ei näy. Sen sijaan muissa uutisissa se tulee pari kertaa esille, nimenomaan haastateltaessa joitakuita Talvivaaran sisäisiin sidosryhmiin kuuluvia henkilöitä.

- (173) Teknisten ongelmien ja seisokkien takia Talvivaara on kuitenkin jäljessä tavoitteistaan ja aikatauluistaan. Uusi toimitusjohtaja Harri Natunen muistuttaa, että Talvivaara on yhä ylösajovaiheessa. Nykyluvulla pitäisi päästä 30 000 nikkelitonnin vuosituotantoon. Kaivosaluetta olisi tarkoitus laajentaa, jopa 100 000 tonnin tuotantoon asti. (HS 20.5.2012)
- (174) Viime kuussa Perä luopui Talvivaaran toimitusjohtajuudesta ja siirtyi hallituksen puheenjohtajaksi. Tämä ei hänen mukaansa johtunut kohusta. Kaivos on nyt siirtymässä rakennusvaiheesta normaalimpaan liiketoimintaan, prosessiin. Ja Perä on nimenomaan projektimies. Prosessiin hän kyllästyy. "Projektia ajetaan eri tavalla kuin prosessia. Kun teet liian monta vuotta samaa hommaa, rupeaa puolustelemaan omia virheitään. Ideapankki on käytetty Talvivaaran osalta", hän perustelee. (HS 20.5.2012)

Uutisissa näkyy Talvivaaran 27.4.2012 julkaisemassa lehdistötiedotteessa esille nostama muun teollisuustoiminnan konteksti. Tätä ei näy aineistossa mukana olevassa uutisoinnissa.

- (175) Söderholm [Krister Söderholm, Nordic Mines -yhtiön varatoimitusjohtaja] syyttää osittain tiedotusvälineitä kaivosalan Talvivaaran kautta saamasta kielteisestä huomiosta. "Median suhtautuminen koko toimialaan on muuttunut negatiiviseksi yhden tapauksen vuoksi. Asiantuntijoita ei enää kuunnella, vaan asukkaat ja luontoihmiset saavat liikaa huomiota." Söderholm sanoo, että keskimäärin kaivokset eivät aiheuta päästöjä sen enempää kuin muukaan raskas teollisuus. Täysin päästötöntä teollisuutta ei ole olemassa. (HS 17.11.2012)
- (176) Perän mielestä Talvivaaran ympäristöongelmia liioitellaan. Eikä huomioida, mitä kaivosyhtiö on tehnyt asioiden korjaamiseksi. Eikä Talvivaara suinkaan ole ainoa suomalainen teollisuusyrittäjä, joka suoltaa Suomen vesistöihin sulfaattia, hän muistuttaa. Perä on myös oikeassa. Talvivaara on pilannut ympäristöään, mutta laajamittaisesta ympäristötuhosta puhuminen on ainakin toistaiseksi liioittelua. Perän mukaan virheitä on tehty – rakentamisessa, tiedottamisessa, vaikkamissä – ja se on ihan normaalia, inhimillistä. "Lentokoneitakin putoaa", hän tokaisee. (HS 20.5.2012)

Laajamittaisesta ympäristötuhosta puhuminen oli toimittajan mielestä vielä toukokuussa liioittelua. Tilanne muuttuu marraskuussa, kun kipsisakka-allas alkaa vuotaa. Jätevesien valuminen luontoon nimetään ympäristökatastrofiksi ja Talvivaara syylliseksi. Uutisia on laadittu melko tasaisesti koko tarkasteltavana ajanjaksona, mutta kipsisakka-alkan vuodon alkaminen 4.11.2012 synnytti varsinaisen uutismyrskyn. Artikkeleissa seurataan vuotokohdan jäljittämistä ja tukkimista sekä kuullaan eri Talvivaaran sidosryhmiä.

- (177) Miten vakava ympäristökatastrofi Kainuun korvessa pitää sattua, ennen kuin valtio havahtuu tositoimien tarpeeseen? Kaivoksen jätevesialtaan vuotokohta löytyi keskiviikkona. Alueen lähivesiin on ehtinyt valua sulfaatteja ja raskasmetalleja päiväkausien ajan. Yksin nikkeliä kulkeutui altaista sadan kilon tuntivauhtia. Vuotovedestä tutkittiin keskiviikkona myös suuria uraanipitoisuuksia. Talvivaara ei ole menestystarina. Se on suuren luokan epäonnistuminen, joka langettaa varjon koko suomalaisen yhteiskunnan toimintakyvyn ylle. (Kotimaa Näkökulma, toimituspäällikkö Antero Mukka, HS 8.11.2012)
- (178) Jätevesikatastrofi olisi ollut vältettävissä viranomaisten järeämmillä toimilla, sanoo ympäristöoikeuden professori Tapio Määttä Itä-Suomen yliopistosta. "Vesistöjen pilaantumisvaikutukset ovat sellaisia, että valvovan viranomaisen (Kainuun ely-keskuksen) olisi pitänyt tehokkaammin puuttua niihin. Ely-keskus on vain neuvotellut eikä ole käyttänyt lain mahdollistamia järeämpiä keinoja." -- Professori Määttän mielestä ely-keskus voisi edelleen keskeyttää koko kaivoksen toiminnan, koska Talvivaara on rikkonut jatkuvasti lupaehtoja ja käsillä on nytkin kriisitilanne. (HS 8.11.2012)

5.4. Yhteenvetoa

Talvivaaran julkaisemat tiedotteet ovat kiistatta vaikuttaneet Helsingin Sanomien uutisointiin. Sekä lehdistö- että pörssitiedotteiden aiheista noin puolet on päätynyt uutisiksi asti. Lehdistötiedotteita on uutisartikkeleissa referoitu laajasti, kun taas pörssitiedotteista on poimittu pääasiassa vain yksittäisiä tietoja, esimerkiksi yhtiön taloudellisia tunnuslukuja.

Yleisesti ottaen tiedotteista on käytetty hyödyksi selostuksia tapahtumista. Sen sijaan Talvivaaran argumentit eivät juuri näy uutisissa. Uutiset päinvastoin luovat Talvivaarasta kuvan ympäristöstä ja työturvallisuudesta piittaamattomana, huolimattomana ja kriisistä toiseen ajautuvana ongelmayhtiönä.

Tässä kohden täytyy huomioida joitakin uutisten tuottamiseen liittyviä seikkoja. Juholinin ja Kuutin (2003: 24–26) mukaan toimitustyössä korostuvat nopeus tarkkuuden kustannuksella, vähäisimmän vaivan laki, lähteiden (esim. tiedotteiden) siteeraaminen tutkimisen sijaan, toimittajien asiantuntemattomuus juttujen aiheiden suhteen, subjektiivisuus sekä lähderiippuvuus. Nämä seikat vaikuttanevat siihen, että Helsingin Sanomissa on laajasti siteerattu joitakin Talvivaaran tiedotteita.

Toisaalta tiedotteet ovat joskus ainoa tapa saada tietoa (pörssi)yrityksiltä; yritykset eivät anna muita kommentteja, joten tiedotusvälineet ovat tiedotteiden varassa. Tämä on yrityksille yksi keino hallita sidosryhmäsuhteita ja julkisuutta.

(179) Talvivaara ilmoitti viime viikolla, että se selvittää eri tapoja hankkia uutta rahoitusta. Yhtiön edustajat eivät ole antaneet suunnitelmista tai niiden toteutumisaikataulusta muuta tietoa. Talvivaaran toimitusjohtaja Harri Natunen ei vastannut keskiviikkona Helsingin Sanomien soittopyyntöön. (HS 15.11.12)

Kriisinaikaista uutisointia laajemmin tarkastelemalla vaikuttaa siltä, että osa Talvivaaran argumenteista (esimerkiksi keskeneräisyys ja Talvivaaran päästöjen suhteuttaminen muun teollisuuden päästöihin) suotautuu uutisseulan läpi paremmin haastattelujen avulla kuin tiedottamalla. Sitaatit tulee uutisissa laatia haastateltavan sanamuotoja noudattaen.

Uutiset ovat tietysti muutakin kuin suoria sitaatteja. Toimittajan uutiseen valitsema näkökulma, epäsuorien sitaattien esittämistapa sekä toimittajan tekemät johtopäätökset ja yleistyksen vaikuttavat siihen mielikuvaan, minkä uutisartikkeli tapahtumasta ja organisaatiosta herättää. Väliverronen (1994: 17) huomauttaa, että vaikka julkisuuden puhujat saavat äänensä kuuluviin medioiden kautta, puheen sisältöä määrittävät niin puhujan kyky, asema ja puhetapa kuin ne medioiden esitystavalliset konventiot, joiden kautta puhe suotautuu.

Mikäli taas uutinen laaditaan tiedotteen perusteella, toimitus joutuu karsimaan uutisesta sellaiset seikat, jotka selvästi ajavat vain tiedotteen lähettäneen organisaation etuja. Journalistin

ohjeet²⁰ (kohdassa Tietojen hankkiminen ja julkaiseminen) opastavat lähdekritiikkiin ja piilomainonnan välttämiseen:

12. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus.

16. Ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä. Piilomainonta on torjuttava.

Tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että vaikka organisaatio voi tiedottamalla vaikuttaa median uutistarjontaan ja sitä kautta saavuttamaansa julkisuuteen, organisaation on vaikeaa saada välitettyä median kautta omat arvonsa ja tavoitteensa. Erityisesti sellaisessa kriisitilanteessa, jossa organisaatio on jo menettänyt maineensa ja sidosryhmiensä luottamuksen, mielikuvien muuttaminen positiiviseen suuntaan on haastavaa. Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimustulosteni perusteella tiedottamisessa tehoaa suora, selkeä ja kiertelemätön tyyli sekä tapahtumien selostaminen uutisen muodossa. Joskus omien näkemysten välittäminen yleisölle voi onnistua paremmin antamalla haastatteluja puhelimitse tai kasvokkain.

6. LOPUKSI: MILJARDIEN HYÖDYT VAI MILJARDIEN HAITAT?

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj:n laatimia lehdistö- ja pörssitiedotteita sekä vertaillut niitä samalla ajanjaksolla julkaistuihin Helsingin Sanomien uutisiin. Tutkimuksen pääpaino on ollut tiedotteiden retoriikan tutkimisessa sekä retoristen keinojen vaikutuksessa uutisointiin. Lopuksi asetan tekemäni havainnot laajempiin kehyksiin: millaisia diskursseja tiedotteissa ja uutisissa käytetyistä kielellisistä keinoista muodostuu?

Virsu (2012: 46) hahmottelee tekstien, diskurssien ja retoriikan välistä suhdetta väitöskirjassaan seuraavasti: Tietyssä puhetilanteessa tai -kulttuurissa tuotetaan tietynlaisia tekstejä. Teksteistä voidaan tutkimuksissa havainnoida erilaisia toistuvia puhetapoja eli diskursseja. Puhetavat realisoituvat retoriikassa, joka jäsentää ja hallinnoi tekstiä. Tällöin Virsun mukaan analyysissä tutkitaan ensisijaisesti retoriikkaa, jonka kautta päästään käsiksi myös ylempien tasojen (diskurssien ja tekstien) tulkintaan.

²⁰ Julkisen sanan neuvosto: Journalistin ohjeet

Jägerin ja Maierin (2009: 47–49) mukaan diskursiiviseksi tapahtumaksi voidaan luonnehtia sellaista tapahtumaa, joka on tiedotusvälineissä esillä pitkään ja intensiivisesti ja joka vaikuttaa aiheesta käytävään keskusteluun. Esimerkiksi Tšernobylin ydinonnettomuus synnytti Saksassa laajan keskustelun ydinvoiman tarpeellisuudesta ja turvallisuudesta ja vaikutti lopulta jopa lainsäädäntöön.

Samoin on käynyt Talvivaaran kohdalla. Uutisointi kaivosyhtiön ongelmista on ollut laajaa ja näkyvää. Uutisissa ääneen ovat päässeet erilaiset kansanryhmät luonnonsuojelijoista ja viranomaisista mökkinaapureihin. Yhden kaivosyhtiön huono maine on vaikuttanut koko kaivosalan maineeseen. Ympäristövalvonta on nähty puutteellisena. Ilmiö ruokkii itse itseään: tiukempien valvontakeinojen vaatiminen ministereiltä ja virkamiehiltä on aiheuttanut paineen tiukentaa valvontakeinoja.

Väliverrosen (1994: 17) mukaan joukkoviestimet luovat yhteyksiä erilaisten instituutioiden, ryhmien ja puhetapojen välille sekä yhteiskunnallisten toimijoiden ja yleisön välille. Julkisuus on Väliverrosen mukaan **interdiskursiivinen tila**, jota joukkoviestimet organisoivat ja jossa erilaiset organisaatiot, ryhmät ja muut toimijat kilpailevat sosiaalisen todellisuuden määrittelystä ja rakentamisesta. Medialla on siis valtaa siinä, millaisista tapahtumista syntyy diskursiivisia ja millaisia diskursseja tapahtuman käsittelyssä esiintyy.

Väliverrosen väittää (emt. 17), että joukkoviestimet eivät kuitenkaan luo julkisuudessa kiertäviä esityksiä itseriittoisesti eivätkä päätä itsenäisesti siitä, mistä kulloinkin puhutaan, ketkä puhuvat ja miten puhutaan. Esimerkiksi ympäristöongelmat eivät nouse julkisen keskustelun aiheiksi siksi, että ne ovat objektiivisesti olemassa, vaan siksi että tietyt yhteiskunnalliset toimijat määrittelevät ne yhteiskunnallisiksi ongelmiksi (emt. 18). Väliverrosen mukaan ympäristöongelmien julkisuuden luomiseen vaikuttavat erityisesti tutkijat ja kansalaisliikkeet. Ympäristöongelmia ei tuoda julkisuuteen vain siksi, että ne ovat olemassa, vaan niihin pyritään myös vaikuttamaan (emt. 59). Toisin sanoen mediassa esille nouseviin aiheisiin ja näkökulmiin vaikuttavat usein ratkaisevasti uutisten lähteet (emt. 111).

Tämä nousi esille vertailtaessa Talvivaaran tiedotteita ja Helsingin Sanomien uutisia. Yksittäisellä organisaatiolla on valtaa vaikuttaa siihen, mitkä aiheet mediassa nousevat esiin. Sen sijaan uutisen näkökulma oli Talvivaaran kohdalla useimmiten erilainen kuin tiedotteessa.

Helsingin Sanomat painottaa Talvivaarasta puhuessaan erilaisia diskursseja kuin mitä Talvivaara painottaa puhuessaan itse itsestään.

Kriisitiedottamisessa ja sitä seuraavassa uutisoinnissa, laajemmassa kontekstissa, näyttäytyy selvästi diskurssien keskinäinen kilpailu. Tutkimusaineistostani nousevat esille erityisesti haitta- ja hyötydiskurssit. Uutisartikkeleissa haittadiskurssi on hegemoninen, valtaapitävä. Talvivaaraa kuvataan pääasiassa ympäristö- ja turvallisuushaittojen aiheuttajana. Kuten edellä huomasimme (ks. luku 4.2.3), haittadiskurssin hegemonisuutta tukee Suomessa jo lainsäädäntökin. Kaivostoimintaan pyrkivän yhtiön on ennen toimilupien saamista todistettava etukäteen, etteivät sen prosessit aiheuta liiallisia ympäristötuhoja. Taustaoletus tällöin on, että vaikka uusi teollisuustoiminta hyödyttäisikin ihmisiä, sen haitat on ensin selvitettävä perusteellisesti. Vasta kun voidaan osoittaa, etteivät haitat ylitä laissa määriteltyjä rajoja, toiminta saa ympäristöluvan.

Haittadiskurssi on tällöin helposti huomaamaton, itsestäänselvänä pidetty sosiaalinen käytäntö. Haittadiskurssin taustalla on ajatus ihmisen ja luonnon tasavertaisuudesta sekä luonnon monimuotoisuudesta itseisarvona. Väliverronen (emt. 19) toteaa, että ympäristöherätys on levinnyt osaksi teollisuutta, politiikka ja mainontaa: ympäristöstä on tullut yhteinen asia. Tämä ei Väliverronen mukaan kuitenkaan poista ristiriitoja, joita edelleen esiintyy esimerkiksi teollisuudenalojen intressien ja ympäristöasioiden yhtensovittamisessa. Ympäristöongelmiin liittyy vahvoja taloudellisia ja poliittisia intressejä sekä eettisiä ristiriitoja (emt. 47). Haitta- ja hyötydiskurssin esiintyminen kaivosyhtiön tiedotteissa ja valtakunnallisessa mediassa onkin perustavaa laatua.

Kuten edellä olemme huomanneet, Talvivaara-uutisoinnissa esiintyy myös hyötydiskursssia. Vaikkeivät Talvivaaran kasvuun, ympäristöön ja turvallisuuteen liittyvät väitteet toistukaan uutisissa toivotunlaisina, medialla on kuitenkin velvollisuus ylläpitää tietyntasoista diskursiivista kirjavuutta: journalistin ohjeet²¹ (otsikon Virheen korjaus ja oma kannanotto alla, kohta 21) velvoittavat toimittajia antamaan uutisessa kielteiseen julkisuuteen joutuvalle taholle mahdollisuuden esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä. Väliverronen (1994: 18)

²¹ Julkisen sanan neuvosto: Journalistin ohjeet

mukaan joukkoviestimille ja erityisesti journalistisille esityksille ja kielenkäytölle on tyypillistä interdiskursiivisuus.

Talvivaara itse pyrkii painottamaan hyötydiskurssia. Yhtiö nähtävästi tiedostaa hyötydiskurssin merkittävän vaikutuksen kaivosyhtiön toimintaan:

(180) Pekka Perä osaa puhua. Tarinoiden merkityksen hän tajusi jo kaupatessaan hullunrohkeaa hankettaan sijoittajille. Näin hän sanoi Suomen Kuvalehden haastattelussa neljä vuotta sitten, kun kaikki oli vielä hyvin: "Kukaan ei myy mitään tunnuslukujen hyvyydellä, vaan mielikuvilla. Kassavirtakäyrä on hyvä tietää, mutta tarinalla hanke myydään. Kerrot esimerkiksi, mitä hyvää teet seudulle, kun perustat kaivoksen ja kuka sinua tukee. Pitää olla hyvä tarina. Ei kukaan kehu, että hyvät faktat. Faktat voi tarkistaa aina jälkikäteen." (HS 20.5.2012)

Internetsivuillaan²² yhtiö tuo laajasti esille kaivostoiminnan yhteiskuntaa ja Kainuun aluetta hyödyttävät vaikutukset.

Talvivaara luo Kainuussa taloudellista hyvinvointia työllistäjänä, veronmaksajana ja ammattiosaamisen kehittäjänä. Talvivaara on Kainuun talousalueen merkittävin teollinen työnantaja. Talvivaaralla on Kainuussa myös laajat välilliset työllistämisaikutukset. Aliurakoitsijat ovat pääosin Kainuun ulkopuolelta ja käyttävät monipuolisesti paikallisia palveluja. Kainuun alueen työllisyystilanne on muuta maata heikompi, joten Talvivaaralla on ollut suuri merkitys uusien työllistymis- ja liiketoimintamahdollisuuksien luomisessa alueella. Talvivaaran kotikunnassa Sotkamossa matkailu on toinen tärkeä elinkeino. Tällä hetkellä Talvivaara työllistää Sotkamossa jo enemmän ihmisiä kuin kunnassa on majoitustoimintaan tilastoituja työpaikkoja. Talvivaara on toiminnallaan vahvistanut Sotkamon veropohjaa ja palvelurakennetta sekä tehnyt koko Kainuuta tunnetuksi muualla Suomessa ja maailmalla.

Talvivaaran tiedotteissa yhtiön työllistävää vaikutusta ei tuoda esille juuri lainkaan. Asiassa ei toisaalta ole tiedotteiden julkaisuajankohtana ollut mitään uutuutta. Viimeisessä aineistoni pörssitiedotteessa (16.1.2013) Talvivaara sen sijaan joutuu kertomaan tulevista henkilöstön lomautuksista. Tiedotteissa korostetaan ympäristövastuuta ja sosiaalista vastuuta (eli turvallisuutta). Nämä ovat juuri ne osa-alueet, joiden hoitamisesta yhtiötä on kritisoitu eniten. On mielenkiintoista, ettei Talvivaara rakenna hyötydiskurssiaan voimakkaammin työllistämisen varaan kaikilla viestintäkanavillaan.

Jägerin ja Maierin (2009: 47) mukaisesti voimme ajatella, että hyöty- ja haittadiskurssit ovat diskurssinsäikeitä, jotka koostuvat erilaisista teksteissä esiintyvistä diskurssinpalasista. Talvivaaran tiedotteista ei juuri löydy työllisyydestä kertovia diskurssinpalasia, mutta sen sijaan hyötydiskurssia rakennetaan taloudellisen kasvun ja kannattavuuden palasilla. Yhtiön taloudellinen menestys hyödyttää suoraan yhtiön omistajia (osakkeiden arvonnousun vuoksi)

²² Talvivaara: Vaikutus Kainuuseen

ja yhteiskuntaa (verojen muodossa) sekä välillisesti johtoa, työntekijöitä, asiakkaita ja muita sidosryhmiä. Hyötydiskurssin ylläpitäminen käy Talvivaaralle sitä vaikeammaksi, mitä pahemmaksi kriisitilanne kärjistyy. Hyötyä ei pystytä enää osoittamaan nykyhetkessä, vaan kaivoksen hyödyttävät vaikutukset toteutuvat vasta tulevaisuudessa.

Helsingin Sanomien Sunnuntai-artikkelin Musta kaivos (julkaistu 20.5.2012) perusteella vaikuttaa siltä, että Talvivaaran alkutaipaleella hyötydiskurssi oli mediassakin hegemoninen ja haittadiskurssia pitivät yllä lähinnä luonnonsuojelijat ja lähiasukkaat.

- (181) Kun Talvivaara listautui Lontoon pörssiin kesäkuussa 2007, kaikki oli toisin kuin kaivoksen kaupanteon hetkellä kolme vuotta aiemmin. Nikkeli maksoi jo 54 000 dollaria tonnilta. Sijoittajat suorastaan taistelivat nikkeli-hankkeista. Perä keräsi uusilta osakkeenomistajilta yli 300 miljoonaa euroa ja sai investointeihin lisäksi 220 miljoonan euron pankkilainat. (HS 20.5.2012)
- (182) Kainuun kehitys oli vuosikymmenten ajan ollut kehnoa lähes kaikilla mahdollisilla mittareilla. Maakunta kärsi Suomen suurimmasta muuttotappiosta. Väestö vanheni, ja palvelut heikentyivät. Mutta nyt tänne, sotkamolaiseen metsään, olisi pian kovaa vauhtia nousemassa valtava kaivos-hanke. Talvivaaraan kohdistuneet odotukset olivat suuret. Ehkä hanke voisi kääntää koko maakunnan kurssia? Uusien työpaikkojen toivottiin pitävän nuoret perheet alueella ja houkuttelevan paluumuuttajia. (HS 20.5.2012)
- (183) Ympäristöministeri Lehtomäki piti muuraustilaisuudessa puheen, jossa hän muistutti siitäkin, että joillakuilla alueen ihmisillä oli ollut hankkeesta ennakkoluuloja ja epäilyjä. Oli niitäkin, jotka pelkäsivät vesistöjen ja luonnon puolesta. Ministeri kuitenkin vakuutti, että ympäristöluvan ehtojen toteutumisen seuranta tulisi olemaan tiukkaa. (HS 20.5.2012)
- (184) Kaiken edellä kerrotun valossa ei ole ihme, että Sotkamon ja Talvivaaran yhteistyö sujui alusta lähtien sukkelaasti. Kunnalta kaivos sai rakennusluvan jo ennen ympäristölupaa. Myönteisyyteen saattoivat vaikuttaa myös työ- ja elinkeinoministeriön Helsingin yliopiston Ruralia-instituutilta aikanaan tilaamat selvitykset. Ennustusten mukaan Talvivaara toisi kunnalle satoja työpaikkoja ja verotuloja noin 9,5 miljoonaa euroa vuodessa. (HS 20.5.2012)

Helsingin Sanomien artikkeli on tietysti vain yksi, jälkikäteen laadittu tulkinta tilanteesta. Mutta, kuten luvussa 3.3 opimme, diskurssit eivät vain representoi maailmaa, vaan ne myös muokkaavat ja merkityksellistävät sitä. Toisin sanoen maamme johtavan päivälehdessä Talvivaaran tarinasta samalla itse luo tätä tarinaa. Tarinan juonta kuvaa alaotsikko: Miten kaivos muuttui syrjäseudun pelastajasta sylkykupiksi?

Diskurssintutkimuksessa usein tarkastellaan sitä, mitä tekstissä tullaan tuottaneeksi (ks. luku 3.3). Sekä edellä käsitellyssä artikkelissa että lukuisissa muissa Talvivaara-uutisissa kaivosyhtiö asetetaan tiettyyn asemaan. Talvivaara leimataan vastuuttomaksi ja välinpitämättömäksi ympäristöpilaajaksi, ”sylkykupiksi”. Tällainen asemointi on kaupalliselle toimijalle hyvin merkityksellinen. Maineen menetys voi samalla viedä koko organisaation toimintaedellytykset.

Kunelius, Toppari ja Reunanen (2009: 350–351) tiivistävät median merkityksen muille yhteiskunnallisille toimijoille kolmeen aspektiin: 1) Mediassa määritellään ajankohtaisia asioita ja niitä koskevia käsityksiä, millä on vaikutusta yhteiskunnallisten toimijoiden asemaan ja toimintaedellytyksiin. 2) Media vaikuttaa osaltaan yhteiskunnan päättäjiä ja muita toimijoita koskeviin mielikuviiin. Mielikuvat taas vaikuttavat siihen, millaiset edellytykset päättäjillä on toimia. 3) Yhteiskunnan eri organisaatiot tarvitsevat mediaa pitääkseen yhteyttä sidosryhmiin ja suureen yleisöön. Vaikka organisaatiot voivat nykyisin käyttää tehokkaasti internetiä ja sosiaalisia medioita omina viestintäkanavinaan, suurempien yleisöjen tavoittamiseen ne tarvitsevat myös perinteistä uutismediaa.

Organisaatiot ovat siis edelleen, joukkoviestinnän ylivallan murtumisesta huolimatta, riippuvuussuhteessa perinteiseen mediaan. Erityisesti kriisitilanteessa organisaation olisi tärkeää saada välitettyä omat viestinsä suurelle yleisölle nopeasti ja tehokkaasti. Kriisiviestinnässä käytetyillä keinoilla ja kielellisillä valinnoilla pyritään vaikuttamaan siihen, millainen mielikuva organisaatiosta mediassa luodaan.

Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole ollut arvioida Talvivaaran kriisiviestinnän onnistumista tai epäonnistumista. Sitä varten olisi vaadittu huomattavasti laajempi tutkimusote: useiden eri henkilöiden ja ihmisryhmien haastattelu, erilaisten mielipiteiden ja näkökulmien huomioonottaminen sekä monien eri kriisiviestinnän keinojen huomiointi (ks. esim. Korpi 2010). Kriisiviestintä ei ole pelkästään tiedotteiden tai muiden tekstien laatimista. Se on myös esimerkiksi puheluihin, sähköposteihin ja haastattelupyyntöihin vastaamista, tiedotustilaisuuksien järjestämistä sekä median, työntekijöiden, asiakkaiden ja osakkaiden kohtaamista. Näin ollen kaikista kriisiviestinnän muodoista ei tallennu minkäänlaisia dokumentteja, joita voitaisiin jälkikäteen arvioida.

Dokumenttien saatavuuden vuoksi olen rajannut tutkimusaiheeni kriisitiedottamisen tarkasteluun sekä valinnut vertailuaineistoksi Helsingin Sanomien uutiset. Oletukseni on, että media on ollut keskeisessä roolissa Talvivaaran kriiseissä ja niistä syntyneissä mielikuvissa. Olen havainnoinut, millaiset kielelliset valinnat ovat vaikuttaneet viestin läpimenemiseen mediassa, ja millaiset viestit taas ovat jääneet huomiotta. Tämänkaltaisella tutkimusotteella toivon saavuttaneeni tuloksia, jotka hyödyttävät viestintäammattilaisia.

Analyysini perusteella voidaan todeta, että tiedottamalla on mahdollista vaikuttaa uutistarjontaan, mutta organisaation arvojen ja tavoitteiden välittäminen uutisten kautta suurelle yleisölle on vaikeampaa. Talvivaaran tapauksessa näyttäisi siltä, että selostava, kiertelemätön ja uutismainen tyyli edistää tiedotteiden sisältöjen julkaisemista mediassa. Tiedottamisen ohella on hyvä olla myös puhelimitse tavoitettavissa ja valmistautua antamaan suullisia kommentteja, jotka usein painetaan lehteen sellaisenaan. Tiedotetekstien muokkaaminen on toimituksille vapaampaa ja helpompaa, jolloin organisaation näkemykset saattavat valikoitua uutisiin tavoitellusta poikkeavalla tavalla; Talvivaaran kohdalla pörssitiedotteista uutisoitiin pääasiassa vain negatiiviset sisällöt.

Tutkielmani voi olla avuksi myös muille tutkijoille, jotka ovat kiinnostuneita kriisiviestinnästä erityisesti tekstintutkimuksen näkökulmasta. Omassa tutkimuksessani olen yhdistellyt useita erilaisia menetelmiä, joiden avulla olen lähestynyt aineistoani useista näkökulmista ja saanut vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykseni olivat: 1) Millaista viestiä Talvivaara haluaa välittää kriisitiedottamisellaan? 2) Kuinka viesti argumentoidaan tiedotteissa? Millaisia retorisia keinoja käytetään? 3) Onko Talvivaaran kriisitiedottamisella ollut vaikutusta median uutisointiin?

Hypoteesini oli, että sekä lehdistö- että pörssitiedotteilla Talvivaara pyrkii luomaan itsestään kuvaa vastuullisena ja luotettavana toimijana. Oletin, että tiedotteet noudattelevat tekstilajiensa konventioita ja että ne eivät ole saaneet aikaan positiivista uutisointia.

Tutkimustulokset osoittavat, että Talvivaara pyrkii kriisinaikaisella tiedottamisellaan aktiivisesti vaikuttamaan julkisuudessa siitä muodostuvaan mielikuvaan. Erilaiset kriisitilanteet ja onnettomuudet tuodaan melko avoimesti ja oma-aloitteisesti esille, mutta niistä tiedotettaessa halutaan korostaa Talvivaaran aktiivista ja ripeää toimintaa sekä pyrkimystä kohti turvallisempaa ja kannattavampaa toimintaa. Viestiä perustellaan erityisesti hyvään ominaisuuteen ja tavoite-keinosuhteisiin nojaavilla argumenteilla. Pääväitteissä korostuu turvallisuudesta ja ympäristöstä huolehtiminen, yrityksen varma kehitys kohti taloudellista kannattavuutta sekä Talvivaaran hankkeiden tarkoituksenmukaisuus ja järkevyyt.

Retorisista keinoista yleisimpiä ovat toisto ja prosessin keskeneräisyyteen vetoaminen. Sanavalinnoilla (esimerkiksi ympäristövaikutukset vs. ympäristöongelmat, kuoleminen vs. kuolemantapaus) pyritään pehmentämään viestiä. Episteemisen modaalisuuden avulla

toiminnan kehittyminen tulevaisuudessa kannattavaksi esitetään varmana tietona. Tiedotteiden retoriikassa korostuu ethoksen eli positiivisen yritysimagein luominen ja ylläpitäminen. Tyyliltään tiedotteet ovat asiallisia, havainnollisia ja selkeitä. Erilaisilla retorisisilla keinoilla ja eri tekniikoihin tukeutuvalla argumentaatiolla pyritään perustelemaan kaikkien tiedotteiden yhteistä pääväitettä: luottakaa edelleen Talvivaaraan!

Helsingin Sanomien uutisoinnissa painottuu Talvivaaran ulkoisten sidosryhmien kasvava epäluottamus kaivosyhtiötä kohtaan. Talvivaara tuodaan esille lähinnä haittojen aiheuttajana. Kokonaisuutena tarkastellessa tiedotteet eivät siis saavuta tärkeintä tavoitettaan: pääväitteen hyväksymistä ja sen välittymistä median kautta suurelle yleisölle.

Tekstintutkimuksen tulosten kanssa täytyy olla kriittinen siinä mielessä, että teksteihin on aina valittu jokin tietty tarkastelunäkökulma. Valintaan vaikuttaa se, mistä tutkija itse on kiinnostunut ja mitä hän olettaa teksteistä löytyvän. Ilmiö on tuttu kaikesta tieteellisestä tutkimuksesta: hypoteesit ohjaavat tulkintaa. Olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen objektiivisuutta tarkastelemalla varsinaista aineistoani, eli tiedotetekstejä, mahdollisimman monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Vertailuaineistoani olen lähestynyt kahdesta näkökulmasta: kuinka Talvivaaran kriisitiedottaminen on vaikuttanut uutisointiin? Millaisia diskursseja uutisissa esiintyy?

Tutkimuksen teko on ollut haastavaa. Kriisiviestintää ei ole suomen kielessä tutkittu, enkä löytänyt yhtään vastaavanlaisella vertailevalla metodilla toteutettua tekstintutkimusta, joten valmiita malleja tutkimuksen toteuttamiseen ei ollut. Toisaalta juuri oman uran uurtaminen tekstintutkimuksen kenttään on muodostanut ison osan työn tekemisen mielekkyydestä.

Tutkimusta voisi jatkaa siten, että Talvivaaran kriisiviestintää tarkasteltaisiin Korven (2010) tavoin laajemmasta näkökulmasta, esimerkiksi eri sidosryhmien edustajia haastatteleamalla. Tällöin voitaisiin osoittaa kriisiviestinnän onnistumisia ja puutteita sekä luoda suuntaviivoja tarkoituksenmukaisen kriisiviestinnän suunnitteluun ja toteuttamiseen. Talvivaara-uutisointia voisi myös tutkia useista eri medioista, jolloin kuva median luomisesta ja ylläpitämisestä diskursseista monipuolistuisi.

LÄHTEET

- AULA, PEKKA – HEINONEN, JOUNI 2002: *Maine: menestystekijä*. Helsinki: WSOY.
- CHRISTIE, FRANCES – UNSWORTH, LEN 2000: *Developing socially responsible language research*. Teoksessa Unsworth, Len (toim.) 2000: *Researching Language in schools and communities: Functional Linguistic Perspectives*. London: Continuum International Publishing.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- 2002: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- FAWCETT, ROBIN P. 2008: *Invitation to Systemic Functional Linguistics through Cardiff Grammar. An extension and simplification of Halliday's Systemic Functional Grammar*. London: Equinox Publishing Ltd.
- HALLIDAY, M. A. K. 1985: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- HIIDENMAA, PIRJO 2001: *Poimintoja virkakielen rekisteristä*. Teoksessa Heikkinen, Vesa – Hiidenmaa, Pirjo – Tiililä, Ulla 2001: *Teksti työnä, virka kielenä*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.
- HUHTALA, HANNELE – HAKALA, SALLI 2007: *Kriisi ja viestintä*. Helsinki: Gaudeamus.
- JUHOLIN, ELISA – KUUTTI, HEIKKI 2003: *Mediapeli: Anatomia ja keinot*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998a: *Kysymys-vastaus-menetelmä analyysin apuna*. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HALONEN, ILPO 1998b: *Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot*. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 1998c: *Retoriikka*. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA – HEINONEN, VISA 1998d: *Talouspolitiikan retoriikka*. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.

- KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 1995: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*.
Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KANKAANPÄÄ, SALLI – PIEHL, AINO 2011: *Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville*.
Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.
- KARHU, MATTI 1999: *Mediasuhteet*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- KARHU, MATTI – HENRIKSSON, ARTO 2008: *Skandaalit & katastrofit. Käytännön kriisiviestintäopas*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- KARJALUOTO, HEIKKI 2010: *Digitaalinen markkinointiviestintä*. Jyväskylä: Docendo.
- KORPI, NELLI 2010: *Rockfestivaalin kriisiviestintä. Roskilden vuoden 2000 tragedia*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- KORPIOLA, LILLY 2011: *Kriisiviestintä digitaalisessa julkisuudessa*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- KORTETJÄRVI-NURMI, SIRKKA – KURONEN, MARJA-LIISA – OLLIKAINEN, MARJA 2008: *Yrityksen viestintä*. Helsinki: Edita.
- KUNELIUS, RISTO – NOPPARI, ELINA – REUNANEN, ESA 2009: *Media vallan verkoissa*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- KUVAJA, SARI – MALMELIN, KAROLIINA 2008: *Vastuullinen yritysviestintä: kilpailuetua vuoropuhelusta*. Helsinki: Edita Publishing.
- LEHTONEN, JAAKKO 1999: *Kriisiviestintä*. Helsinki: Mainostajien liitto.
- LOCKE, TERRY 2004: *Critical Discourse Analysis*. Continuum Research Methods Series. London: Continuum.
- PERELMAN, CHAÏM 1996: *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- PURO, JUKKA-PEKKA 2006: *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- SHORE, SUSANNA 2008: *Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä*. – Virittäjä 112 s. 24–65.
- TORKKI, JUHANA 2014: *Tarinan valta: Kertomus luolamiehen paluusta*. Helsinki: Otava.
- UIMONEN, TAINA 2003: *Taitoa tekijälle, tehoa teksteihin. Opas tiedottavaan kirjoittamiseen*. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- VIRSU, VILLE 2012: *Sitouttamisretoriikka yritysviestinnässä*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 331. Turku: Turun yliopisto.
- VÄLIVERRONEN, ESA 1994: *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Sarja A 83/1994. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

- WIIO, OSMO A. 2009: *Viestintä yleensä epäonnistuu – paitsi sattumalta. Wiion lait viestinnästä ja tulevaisuudesta*. Espoo: Deltakirja.
- WODAK, RUTH – MEYER, MICHAEL (toim.) 2009: *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications Ltd.
- YLIKOSKI, PETRI 1998: *Kuinka argumentti voi epäonnistua?* Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) 1998: *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- ÅBERG, LEIF 1998: *Visiosta luotaukseen. Viestintä työyhteisön voimavarana*. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija – Kunelius, Risto (toim) 1998: *Viestinnän jäljillä*. Porvoo: WSOY.

VERKKOLÄHTEET

CRISIS, COMMUNICATION AND RESEARCH NETWORK -HANKE.

<http://www.helsinki.fi/crisisandcommunication/about/index.html> (20.1.2013)

ESKOLA, HANNA 2012: *Hautala jyrähti: Pekka Perä heti julkisuuteen.* – Kauppalehti 6.11.2012.

<http://www.kauppalehti.fi/etusivu/hautala+jyrahti+pekka+pera+heti+julkisuuteen/201211297539> (15.12.2012)

FINANSSIVALVONTA: *Jatkuva tiedonantovelvollisuus.*

<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/Tiedonantovelvollisuus/Jatkuva/Pages/Default.aspx> (11.4.2013)

FINANSSIVALVONTA: *Säännöllinen tiedonantovelvollisuus.*

<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Listayhtiolle/Tiedonantovelvollisuus/Saannollinen/Pages/Default.aspx> (11.4.2013)

FINLEX: *Pörssiyhtiöiden tiedonantovelvollisuus.*

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120746> (25.2.2014)

FINLEX: *Ympäristövaikutusten arviointimenettely.*

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940468 (7.3.2014)

HEIKKINEN, VESA (2012 [2004]). *Tekstin kanssa. Kohti kielitieteellisen*

(kon)tekstintutkimuksen yleismallia. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

http://www.kotus.fi/files/864/heikkinen_konteksti.pdf (9.3.2013)

HILTUNEN, VESA-PEKKA 2012: *Vapaavuori: Talvivaara on ikävä, vakava ja vastenmielinen tapahtuma.* – Lapin Kansa 16.11.2012.

http://www.lapinkansa.fi/cs/Satellite?c=AMArticle_C&childpagename=LKA_newssite%2FAMLayout&cid=1194778055892&p=1194596036765&packedargs=packedargs%3DAMDAMArticleCommentThreadDeta%25253AsortOrder%253Dasc&pagename=LKAWrapper (29.9.2014)

JULKISEN SANAN NEUVOSTO: *Journalistin ohjeet.*

http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ (27.5.2014)

LUOTOLA, JANNE 2012: *Talvivaaran konkurssi- ja ympäristöriskit kasvavat, jos kaivos ei pääse käyntiin.* – Tekniikka & Talous -lehti 13.11.2012.

- <http://www.tekniikkatalous.fi/energia/ymparisto/talvivaaran+konkurssi+ja+ymparistoriski+kasvavat+jos+kaivos+ei+paase+kayntiin/a855545> (9.12.2012)
- MOT KIELITOIMISTON SANAKIRJA verkossa. (18.1.2013)
- MTV:N UUTiset 15.11.2012: *Julkisuuteen palannut Pekka Perä pyytää anteeksi.*
<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/julkisuuteen-palannut-pekka-pera-pyytaa-anteeksi/2012/11/1656578> (15.12.2012)
- NASDAQ OMX HELSINGIN PÖRSSI: *Tiedottamissäännöt.*
http://www.nasdaqomx.com/digitalAssets/75/75688_yhtenisettiedottamissnt_01092011_final.pdf (11.4.2013)
- TALVIVAARA: *Biokasaliuotus.*
www.talvivaara.com/toiminta/teknologia/biokasaliuotuksen_edut (19.3.2014)
- TALVIVAARA: *Tilinpäätöstiedote 2011* (julkaistu 16.2.2012).
http://www.talvivaara.com/media/Talvivaara_tiedotteet/porssitiedotteet?year=2012
(11.4.2013)
- TALVIVAARA: *Vaikutus Kainuuseen.*
http://www.talvivaara.com/Kestava_kehitys/taloudellinen-vastuu/vaikutus-kainuuseen
(19.3.2014)
- TALVIVAARA: *Yhtiön historia.*
<http://www.talvivaara.com/yhtio/historia> (19.3.2014)
- TUOMI, RIIKKA 2013: *Entä miten kävi Talvivaaralle?* – Viestinnän ammattilaiset ry:n blogissa
Pilkun paikka. <http://pilkunpaikka.com/2013/01/14/enta-miten-kavi-talvivaaralle/>
(25.1.2013)
- VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN JA IRJA ALHO 2004: *Iso suomen kielioppi.* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (16.4.2014)
- YMPÄRISTÖ.FI: *Luvat, ilmoitukset ja rekisteröinti.* http://www.ymparisto.fi/fi/FI/Asiointi_ja_luvat/Luvat_ilmoitukset_ja_rekisterointi/Ymparistolupa (14.4.2014)
- YMPÄRISTÖ.FI: *Ympäristölupalainsäädäntö.*
http://www.ymparisto.fi/fi/FI/Asiointi_ja_luvat/Luvat_ilmoitukset_ja_rekisterointi/Ymparistolupa/Lainsaadanto (14.4.2014)